

Četrta številka // poljudni članek: Individualno prepoznavanje ptic z analizo njihovega oglašanja in petja // ornitološki potopis: Uganda // varstvo ptic in narave: Sredozemski akcijski načrt za varstvo morskih in obalnih ptic // mi za ptice in naravo: Nameščanje gnezdilnic v Tičistanu // bogastvo vrtov: Zimsko krmljenje ptic // skupaj rastemo: Krmlilnice za ptice v lončkih za rože // portret: Kavka // z društvenega izleta: Evropski dan opazovanja ptic 2007

Svet ptic: 04,'07

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 13, številka 04, december 2007 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 13, številka 04, december 2007//ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

spletna stran:

<http://hinet.si/dopps/projekti/svetptic/>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps-drustvo.si, www.ptice.org

glavna urednica:

Urša Koce

e-pošta: ursa.koce@dopps-drustvo.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, Tanja Šumrada, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec, Eva Vukelič

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andreič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Primer d.o.o.

fotoliti: Fotolito Dolenc d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d., javna agencija za raziskovalno dejavnost RS in Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: ursa.koce@dopps-drustvo.si

Za objavo oglasov pokličite na društven telefon ali pošljite e-pošta na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Damijan Denac

podpredsednik: dr. Al Vrezec

upravni odbor: Dejan Bordjan, Dare Fekonja, Jernej Figelj, Andrej Figelj, Leon Kebe, Žiga Iztok Remec, Aljaž Rijavec, Jakob Smole, Rudolf Tekavčič, Aleš Tomažič

nadzorni odbor: dr. Tatjana Čelik, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar (predsednik)

direktor: Andrej Medved

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Individualno značilno oglašanje je za ptice pomembno iz več razlogov. Breguljke (*Riparia riparia*) denimo po oglašanju prepoznajo svoje mladiče, vendar šele nekaj dni preden ti prvič poletijo iz gneznilnega rova, saj prej za to ni potrebe. foto: Tomi Trilar

glavni sponzor DOPPS

4

6

10

20

27

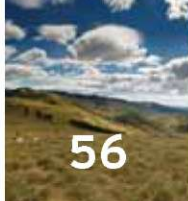
33

39

42

56

4

Ptice naših krajev

//ureja Al Vrezec

6

Individualno prepoznavanje ptic z analizo njihovega oglašanja in petja

//Katarina Denac

10

Uganda

//Matjaž Kerček

14

Sredozemski akcijski načrt za varstvo morskih in obalnih ptic

//Al Vrezec

18

Velike zveri na območju Volovje rebri

//Miha Krofel, Hubert Potočnik in Ivan Kos

20

Gobe Krakovskega gozda

//Jože Kosec

24

Nameščanje gneznilnic v Tičistanu

//Tomaž Mihelič

26

Iški morost: živahno poletno dogajanje in načrti za prihodnost

//Marjana Ahačič

27

Pestrost ptic na kraških pašnikih

//Jernej Figelj

28

Zakaj je »največ« belih štokelj v Notranjsko - kraški regiji?

//Gregor Torkar

29

Program DOPPS za januar - marec 2008

33

»Ptiči Šaleških jezer in okolice«

Intervju z dobitnikom nagrade Zlati legat

//Marjana Ahačič

36

Zimsko krmljenje ptic

//Ivan Esenko

38

Krmilnice za ptice v lončkih za rože

//Barbara Vidmar

38

Novoletni okraski - darilo pticam

//Barbara Vidmar

39

Naša učilnica, ptičja krmilnica

//Tomaž Mihelič

40

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2008

42

Kavka

//Luka Božič

44

Evropski dan opazovanja ptic 2007

//Eva Vukelič

46

9. Srečanje mladih ornitologov Slovenije

//Aleš Tomažič

48

14. Kostonjevk in pozneje še 2900 lisk ...

//Jurij Hanžel

50

Mladi ornitologi v letu 2007

//Tanja Šumrada

52

Trbojsko jezero

//Tone Trebar

56

Kraljestvo Zlatega Orla

//Tomaž Jančar

58

Novice

Prišel je čas, ko se v vlogi urednice poslavljam od vas. Revija bo odslej v novih, prav tako »nežnih« rokah. Upravni odbor je septembra kot novo urednico potrdil Petro Vrh Vrezec, univerzitetno diplomirano biologinjo, zaposleno v pisarni DOPPS. Petra bo urednikovala profesionalno, kar je za nadaljnji razvoj revije zelo pomembno, saj bo uredništvu lahko posvečala več časa. Svoje vizije in načrte bo prav gotovo predstavila v uvodniku prihodnje številke. Sama se od uredništva poslavljam zato, ker je uredniško delo ob vseh drugih obveznostih postalo preobsežno zame in bi s časom, ki ga imam na voljo, revijo le stežka še naprej razvijala. Čeprav je, po mnenju mnogih, Svet ptic revija, ki je po kakovosti med najboljšimi med publikacijami te vrste (poljudne revije drugih partnerjev organizacije BirdLife International), sem prepričana, da si naši člani, drugi ljubitelji ptic in narave ter seveda ptice in narava zaslužijo še več.

V zadnjih tednih sem večkrat slišala zanimivo vprašanje tega ali onega kolega ali prijatelja, ali bom Svet ptic pogrešala. Moram priznati, da se občutki tudi nekoliko mešajo, tako da sem, odvisno od trenutka, nemara komu odgovorila tako, drugemu kanček drugače. Končno sporočilo pa je takšno: da, revijo bom pogrešala, tako kot človek pogreša tistega, ki ga ima rad.

Ko sem sprejemala uredništvo, mi je moj predhodnik, Damijan Denac, na srce položil nekaj zelo pomembnih stvari. Takrat me je najbolj pritegnil z mislijo, da je revija kakor tvoj otrok, zato je ločitev od nje težka. Vedela sem, da iz njegovih rok prejemanj v skrb nekaj zelo dragocenega, nekaj, k čemur se moram zavezati z vso odgovornostjo. Čeprav sem si, kot verjetno marsikateri bodoči starši, vse skupaj sprva predstavljala nekoliko bolj romantično ...

Pa je naposled bilo res tako kot z otrokom! Vsi tisti, ki vas je v življenju doletela ta sreča, da ste postali starši ali vsaj vzgojitelji, boste primerjavo zlahka razumeli. O tem, da imaš otroka rad in da te razveseljuje, ni nikakršnega dvoma. O tem, da ti sem ter tja povzroča sive lase, pa tudi ne!

foto: Luka Esenko

>>Revija, o kateri govorim, pa seveda niso zgolj članki in fotografije, ni le zanimiv in estetski zvezek. Vsebina Revije je še bistveno več, so osebe, ljudje, ki so bili svoje znanje, spretnosti, čas in dobro voljo pripravljeno podariti brez pričakovanja povračila, pač pa z zavestjo, da skupaj delamo nekaj dobrega za ptice, naravo in druge ljudi. Pisci in fotografi, kot večina bralcev verjetno ve, so svoje izdelke od prvega do zadnjega namreč podarili brez centa izplačanega honorarja. Če mene vprašate, je Svet ptic v današnjem materializiranem času prav zaradi teh zvezd pravi mali čudež.

Včeraj sem napravila pregled piscev in fotografov, ki so v času mojega uredništva za objavo v reviji prispevali vsaj en članek ali fotografijo. Takšnih je bilo kar 245! Večina je prispevala bistveno več kot en izdelek, kar nekaj med njimi pa me je z gradivom zvesto zalagalo vse od prvega dne, spet drugi so se jim v tem maratonu pridružili kako številko kasneje.

Sveta ptic seveda ne bi bilo brez drugih zvestih, sposobnih in prijaznih sodelavcev. Uredniški odbor, ki je v zadnjem letniku zrasel na osem članov, mi je bil, če ohranim primerjavo z družinskimi vezmi, kakor zbor otrokovih dedkov, babic, tet in stricev. Bodisi zato, ker so me razbremenili dela odgovornosti, bodisi zato, ker so bili v nečem bolj izkušeni in modri ali pa v uredniški stiski (v širšem smislu) razumevajoči. Potem je tu še lektor, ki me je vedno znova fasciniral z izjemno hitrostjo skrbno opravljenega dela in me s tem, po pravici povedano, tudi nekoliko razvadi! Lektoriral bo tudi ta uvodnik in verjetno boste tudi vi fascinirani, če vam povem, da revija čez nekaj ur odhaja v tisk ... Tudi grafik in tiskar vedno opravita delo do dogovorjenega roka, čeprav sama iz tega ali onega razloga skoraj redno zamudim svoj rok!

Od vseh, ki ste nekaj prispevali k reviji, sem tudi sama veliko prejela in se, bog daj, tudi česa naučila. Nisem spregledala vaše dobrodušnosti in nesebičnosti, vaše modrosti, vaše spretnosti in znanja, vaše potrpežljivosti, dobre volje in razumevanja. Da se bom sama v teh vrlinah nekoliko izbrusila, bo nedvomno potreben še kak »življenjski« projekt, lahko pa ste prepričani, da ste ravno vi s sodelovanjem pri Svetu ptic že prispevali svoj delež. Torej, najlepša hvala ne le za vaše izdelke, marveč tudi za »brušenje«!

Ob božičnih praznikih in prihajajočem novem letu vsem avtorjem, sodelavcem in bralcem želim obilo dobrega!

Urša Koce, urednica

PTICE NAŠIH KRAJEV

//ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija, e-pošta: al.vrezec@nib.si

Plevica (*Plegadis falcinellus*)

Tri ptice so se aprila 2005 potikale po Ljubljanskem barju [van den Berg A.B. & Haas M., eds. (2005): *Dutch Birding* 27 (3): 211-219].
foto: Miha Podlogar

Plamenec (*Phoenicopterus roseus*)

Bilo je ugotovljeno, da je bila ptica, ki se je med novembrom in decembrom 2005 zadrževala v Sečoveljskih solinah, julija istega leta obročkana pri Izmirju v Turčiji [van den Berg A.B. & Haas M., eds. (2006): *Dutch Birding* 28 (2): 110-118].
foto: Jan van der Straaten / Saxifraga

Mandarinka (*Aix galericulata*)

Verjetna gnezdilka ob reki Dragonji, saj se par redno vsako jesen in zimo od leta 2005 dalje pojavlja pri Sečoveljskih solinah [portal Krajinski park Sečoveljske soline: <http://www.kpss.si/novice/118>].
foto: Janez Papež

Črni škarnik (*Milvus migrans*)

Na smetišču pri Pragerskem se je v letu 2007 redno pojavljal črni škarnik – skupaj z mnogimi drugimi vrstami ptic. [Satler U. & Soršak A.M. (2007): Ptice na smetišču. Razisk. naloga. – OŠ Črešnjevce, Črešnjevce].
foto: Edwin Winkel / Saxifraga

Beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*)

Selitev beloglavih jastrebov prek slovenskih in avstrijskih Alp poteka maja in junija ter med septembrom in oktobrom [Genero F. (2007): Riassunti dei Contributi, XIV Convegno Italiano di Ornitologia, Trieste, 26-30 settembre 2007, Trieste].
foto: Janez Papež

Planinski orel (*Aquila chrysaetos*)

V hribovitih predelih slovenske in hrvaške Istre (Čičarija, Učka) so bili najdeni štirje gnezdeči pari z 12 gnezdi na povprečni nadmorski višini 720 m v oddaljenosti 14,5 km med teritoriji [Benussi E. & Genero F. (2007): Riassunti dei Contributi, XIV Convegno Italiano di Ornitologia, Trieste, 26-30 settembre 2007, Trieste].
foto: Ivan Esenko

Postovka (*Falco tinnunculus*)

V Ljubljani živi ena najbolj gostih mestnih populacij postovke v Evropi, saj je bila v letu 2007 tu ugotovljena gostota 8,3 para / 10 km² [Hanžel J. & Šumrada T. (2007): Popis gnezdeče populacije postovk *Falco tinnunculus* v Ljubljani in značilnosti njenih gnezdišč. Razisk. naloga. – Gimn. Vič, Ljubljana].
foto: Miha Podlogar

Divji petelin (*Tetrao urogallus*)

Gostota populacije je v Sloveniji po letu 1953 izrazito upadala, na kar so posredno vplivale klimatske spremembe prek propadanja sekundarnega habitata iglastih gozdov in intenzivnega vračanja avtohtonih listavcev, zlasti po letu 1960 [Adamič M. (2007): *Studia forestalia Slovenica* 130: 99-116].
foto: Janez Papež

Gozdni jereb (*Bonasa bonasia*)

Vrsta se v Bohinju pojavlja na višjih nadmorskih višinah, pomemben vpliv na njeno pojavljanje pa ima delež grmovne in zeliščne plasti ter jas v gozdu, na kar ugodno vpliva zlasti pašništvo v obliki planin [Mihelič B. & Mihelič T. (2005): *Zbornik gozdarstva in lesarstva* 75: 121-133].
foto: Tomaž Mihelič

Veliki škurh (*Numenius arquata*)

V letu 2002 je na Ljubljanskem barju gnezdilo 8 parov s povprečno velikostjo gnezditvenega območja 39 + 13 ha [Remec Ž.I. (2007): Dipl. delo, Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Davorin Tome

Rumenonogi galeb (*Larus michahellis*)

Na Leri v Sečoveljskih solinah je bil v septembru 2006 zopet opazovan albinistični osebek [portal Krajinski park Sečoveljske soline: <http://www.kpss.si/novice/1169>].
foto: Darinka Mladenovič

Čopasta kukavica (*Clamator glandarius*)

V Furlaniji - Julijski krajini v Italiji je bilo tik ob meji z Avstrijo in Slovenijo v avgustu 2006 najdenih šest mladičev v gnezdu srake, kar je ena najsevernejših gnezditav čopaste kukavice v Evropi [van den Berg A.B. & Haas M., eds. (2006): *Dutch Birding* 28 (5): 316-325].
foto: Luc Hoogenstein / Saxifraga

Veliki skovik (*Otus scops*)

Povprečna gostota pojočih samcev na slovenskem Krasu je bila 0,2 samca/km², lokalno tudi do 4 samci/km², medtem ko je bila povprečna gostota na italijanskem delu Krasa 0,35 para/km² [Kmecl P. (2007): *Riassunti dei Contributi, XIV Convegno Italiano di Ornitologia, Trieste*, 26-30 settembre 2007, Trieste].
foto: Ivan Esenko

Kozača (*Strix uralensis*)

Večina gnezd v Sloveniji je bila najdena v drevesnih duplih, medtem ko so kozače doslej zasedle le 24 % nastavljenih gnezdilnic. [Vrezec A. & Mihelič T. (2007): *Riassunti dei Contributi, XIV Convegno Italiano di Ornitologia, Trieste*, 26-30 settembre 2007, Trieste].
foto: Al Vrezec

Čuk (*Athene noctua*)

V visokodebelnih sadovnjakih pri Gabrniku na Dolenjskem so bile leta 2007 opazovane kar tri redke vrste: čuk, veliki skovik in golob duplar [Blažič B. (2007): Primerjava ptic izbranih sadovnjakov na Gorenjskem in Dolenjskem. *Razisk. naloga*. – Gimnazija Kranj, Kranj].
foto: Luka Božič

Mala uharica (*Asio otus*)

Na blejskem golfišču je leta 2003 gnezdilo 5 parov, 2004 leta so bila najdena 3 gnezda, med letoma 2005 in 2007 pa je bilo najdeno po eno gnezdo [Kozinc Ž., Ravnik J. & Kozinc B. (2007): Gnezdenje male uharice (*Asio otus*) na Golf igrišču Bled. *Razisk. naloga*. – OŠ F.S. Finžgarja, Lesce].
foto: Kajetan Kravos

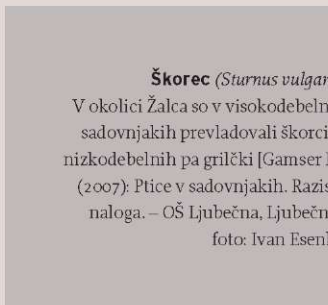
Rjava listnica (*Phylloscopus fuscatus*)

Rjava listnica se je ujela v mrežo drugič v Sloveniji, in sicer oktobra 2005 pri Smledniku [van den Berg A.B., ed. (2005): *Dutch Birding* 27 (1): 56-67].
foto: Dare Šere

Črnočeli srakoper (*Lanius minor*)

V okolici Šentjermeja je bilo med majem in junijem 2007 pregledanih 33 vasi. Zabeleženih je bilo 5 parov črnočelga srakoperja, v Mršeči vasi pa je bil opazovan le en osebek [Gregorič M., Bučar M., Bregar N., Ljubi N. & Lekše J. (2007): Ali črnočeli srakoperji še gnezdiijo na Šentjermejskem polju? *Razisk. naloga*. – OŠ Šentjernej, Šentjernej].
foto: Peter Buchner

Škorec (*Sturnus vulgaris*)

V okolici Žalca so v visokodebelnih sadovnjakih prevladovali škorci, v nizkodebelnih pa grilčki [Gamsner M. (2007): *Ptice v sadovnjakih*. *Razisk. naloga*. – OŠ Ljubečna, Ljubečna].
foto: Ivan Esenko

Pinoža (*Fringilla montifringilla*)

Znamenita orjaška jata, ki je decembra 2004 prezimovala pri Sevnici, je bila ocenjena na 2 milijona osebkov [van den Berg A.B. & Haas M., eds. (2005): *Dutch Birding* 27 (3): 211-219].
foto: Tomaž Mihelič

Škrlatec (*Carpodacus erythrinus*)

Zarasačanje do zelo zgodnjih sukcesijskih faz na Cerkljskem polju kaže na pozitiven vpliv za gnezdečo populacijo škrlatca, repaljščice, drevesne cipe in rumene pastirice, negativen pa za poljskega škrjanca, kosca, prepelico in velikega škurha. [Bordjan A. (2007): *Dipl. delo*, Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Leon Kebe

Konopeljščica (*Serinus citrinella*)

V Kamniško-Savinjskih Alpah so bili oktobra 2005 fotografirani kar trije osebki [van den Berg A.B., ed. (2005): *Dutch Birding* 27 (1): 56-67].
foto: Dejan Grohar

1: Cesarski pingvini (*Aptenodytes forsteri*) nimajo gnezda, temveč jajce valijo na stopalih, mladiči pa se v kolonijah med seboj pomešajo. Medsebojno prepoznavanje mladičev in staršev poteka na osnovi oglašanja. foto: Peter Skvarča

Petje samcev ima pri pticah dvojno vlogo: privablja in stimulira samice, druge samce (tekmece) pa na določenem ozemlju – teritoriju – odvrča od tekmovanja za omejene vire, kot so hrana, gnezdišča in partnerji. Petje prenaša informacije o lastnostih samca, ki vplivajo na izbiro s strani samice in na tekmovanje z drugimi samci, ter posredno tudi informacije o kakovosti samčevega teritorija. Pri velikem skoviku (*Otus scops*), na primer, samci z nizko frekvenco klica zmagajo v večjem številu teritorialnih spopadov, začnejo gnezditi bolj zgodaj, imajo večji zarod in težje potomce kot samci z višjo frekvenco klica. Blagor torej globokim grlom!

Individualno prepoznavanje ptic z analizo njihovega oglašanja in petja

//Katarina Denac

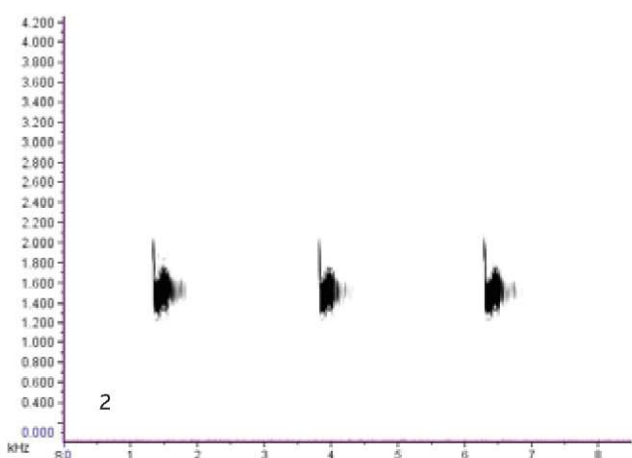
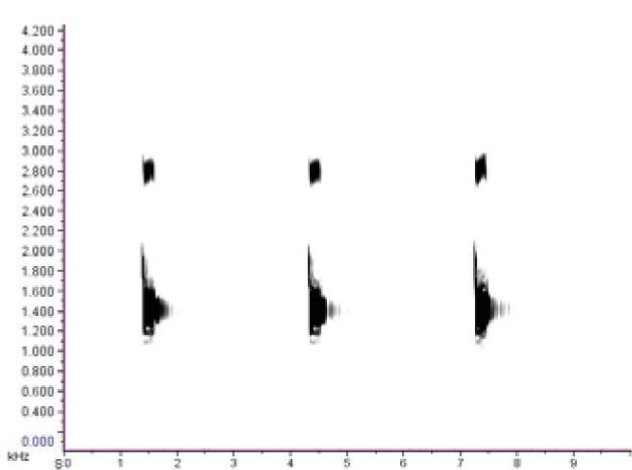
Zvočni »prstni odtisi«

Pri številnih vrstah ptic je mogoče osebkke (v večini raziskav so bili to samci) individualno prepoznati z računalniško analizo posnetkov njihovega petja ali oglašanja. To velja za cesarskega (*Aptenodytes forsteri*) in kraljevskega pingvina (*A. patagonicus*), polarnega slapnika (*Gavia arctica*), malo njorko (*Alca torda*), bobnarico (*Botaurus stellaris*), kosca (*Crex crex*), malo čigro (*Sterna albifrons*), rečnega (*Larus ridibundus*) in zalivskega galeba (*L. genei*), velikega skovika, malega skovika (*Glaucidium passerinum*), lesno sovo (*Strix aluco*), veliko uharico (*Bubo bubo*), podhujko (*Caprimulgus europaeus*), čebelarja (*Merops apiaster*), veliko sinico (*Parus major*), dolgorepko (*Aegithalos caudatus*) in nekatere druge. Individualna raznolikost (variabilnost) oglašanja je predpogoj za individualno prepoznavanje. Idealno petje za individualno prepoznavanje je značilno za posamezen osebek, med osebki pa zelo spremenljivo. Če želimo posamezne ptice prepoznavati čez daljše časovno obdobje (več gnezditvenih sezon), potem mora biti njihovo petje nespremenljivo tudi med leti in ne le v časovnem okviru ene gnezditvene sezone, kar na primer velja za samce velike uharice.

Nežno mi zašepetaj v uho ...

Individualno specifično oglašanje je za ptice pomembno iz več razlogov. Prepoznavanje in stalno sporazumevanje med partnerjema zagotavlja uspešnejše parjenje in gnezdenje. Tako se namreč vzdržujejo vezi med njima, kar je zlasti pomembno pri kolonijskih gnezdilkah ter dolgoživih monogamnih vrstah s stalnim partnerjem (npr. velika uharica), pri katerih je tako vsakoletna vzpostavitev para hitrejša. Enega najprepričljivejših primerov individualnega prepoznavanja partnerja iz prejšnje gnezditvene sezone srečamo pri atlantskem viharniku (*Puffinus puffinus*). Samec se spomladi prvi vrne v gnezditveni rov – praviloma v istega kot preteklo leto, občasno pa zasede drugega. Samica se ob vrnitvi oglašava v zraku, s čimer k oglašanju spodbudi tudi samca, s katerim je gnezdila preteklo leto. Njegovi odgovori ji pomagajo najti pravo gnezdo in s tem tudi svojega starega partnerja. Poleg tega samice

med valitvijo v rovu selektivno odgovarjajo le na klice svojega partnerja, ne pa na klice tujih samcev. Pri kolonijskih gnezdilkah je pomembno, da mladiči med številnimi odraslimi osebki, ki se v kolonijo vračajo s hrano, prepoznajo svoje starše. Na zvočne signale se morajo zanašati predvsem tiste kolonijske vrste, ki bodisi nimajo gnezda (npr. kraljevi in cesarski pingvin, ki jajce valita na nogah, kasneje pa se mladiči v koloniji pomešajo med seboj) bodisi imajo mladiče begavce uhajalce (npr. zalivski galeb, pri katerem mladiči kmalu po izvalitvi zapustijo gnezdo in se združujejo v večje skupine). Mladiči male njorke med 16. in 23. dnem po izvalitvi zapustijo gnezdilno polico s skokom v vodo in se v morju pomešajo med seboj. Kljub temu jih starši še naprej hranijo, saj jih po oglašanju prepoznajo že od 10. dne starosti. Tudi odrasle breguljke prepoznajo svoje mladiče po oglašanju, vendar šele od približno 16. dne po izvalitvi dalje. V primerih, ko so raziskovalci zamenjali del mladičev med rovi, so jih odrasle breguljke sprejele, če so bili stari največ 15 dni. Pri starosti 18 – 19 dni pričnejo mlade breguljke zapuščati gnezda in se odpravijo na prve polete. Da jih starši v zraku med številnimi drugimi mladiči laže poiščejo, se oglašajo s posebnim klicem, ki pomeni »Izgubljen sem!«. Individualno specifični klici mladičev se torej pri breguljkah razvijejo tik preden prvič poletijo. Občasno se mladiči še vrnejo v gnezdilne rove. Če se vrnejo v napačnega, jih tamkajšnje odrasle breguljke največkrat odženejo, občasno pa se zmotijo in jih nahranijo. Tovrstne napake delajo predvsem samci. Zanimiva izjema pri medsebojnem prepoznavanju mladič-starši je atlantski viharnik, kjer mladiči sploh ne prepoznajo oglašanja svojih staršev. V resnici to niti ni potrebno, saj starši svojega mladiča najdejo že s tem, ko vstopijo v pravi gnezditveni rov. Pri vrstah, kjer negnezdeči osebki (pomočniki) pomagajo hraniti mladiče gnezdečih osebkov (čebelar, dolgorepka), so pomočniki navadno v bližnjem sorodstvu z gnezdečimi osebki. Njihovo medsebojno prepoznavanje temelji predvsem na zvočnih signalih, ki pa se jih naučijo v mladosti in niso prirojeni. Prepoznavanje tekmecev po oglašanju lahko zmanjša število medsebojnih fizičnih spopadov in tako prihrani veliko energije.

2: Samce velikega skovika (*Otus scops*) je po posluhu težko ločiti med sabo, razlike pa se pokažejo na sonogramih.

3: Za pridobitev kakovostnih posnetkov za analizo oglašanja je potrebna profesionalna snemalna oprema. foto: Damijan Denac

4: Negnezdeči čebelarji (*Merops apiaster*) pomagajo hraniti mladiče gnezdečim parom, pri čemer se večinoma odločajo za pomoč svojim bližnjim sorodnikom, ki jih že od malega poznajo po oglašanju. foto: Darinka Mladenović

je ter časa. Samci lesne sove se na nove prišleke, katerih oglašanje jim ni znano, odzovejo s petjem in preganjanjem, na »stare« sosede pa le s petjem. Vzpostavitev in obramba teritorija zahtevata veliko časa, ki pa se precej skrajša, če teritorije vzpostavljajo stari sosedi. Tako jim ostane več časa za privabljanje samic, manj pa so tudi izpostavljeni možnim poškodbam in plenilcem. Tudi pri pticah, ki imajo več različnih napevov (npr. velika sinica), se samci močneje odzovejo na petje tujega samca kot na petje starega soseda. Pri pticah s še bolj obširnimi repertoarji (npr. pojoči vrabonad (*Melospiza melodia*), ki ima 8 – 10 napevov) pa se sposobnost razlikovanja med znanci in tujci precej zmanjša. Nekateri novi samci indigovega mavričarja (*Passerina cyanea*), ki zasedejo izpraznjene teritorije, v petju posnemajo enega izmed svojih sosedov. Tako imajo manj težav z drugimi sosedi in uspešneje zadržijo teritorij.

Uporabnost pojava v raziskovalne namene

Snemanje oglašanja in kasnejše prepoznavanje posameznih osebkov z analizo njihovih klicev je zelo primerna (dopolnilna) metoda popisa zlasti pri vrstah, ki so občutljive za motnje (npr. na lov in obročkanje, opremljanje z oddajniki za telemetrijsko spremljanje), nočno aktivne in vizualno težje zaznavne. Poleg tega v primerjavi z lovom in obročkanjem zahteva manj časa. Analiza po-

snetih klicev omogoča 1) natančno določitev števila pojočih osebkov (to je zlasti pomembno pri kolonijskih vrstah in vrstah s klicalnimi skupinami, kot je veliki skovik) in oceno napake, ki jo sicer naredimo pri navadnem popisu, 2) določitev teritorialnih meja posameznega samca, 3) ugotavljanje teritorialnih premikov posameznih samcev znotraj (sub)populacije v enem letu ter 4) ugotavljanje individualnih razlik v vedenju. Če je mogoče osebkje prepoznati med leti, lahko ugotavljamo tudi 5) populacijski obrat med leti, 6) teritorialne premike samcev med leti, 7) preživetje, 8) zvestobo gnezdišču in 9) starostno sestavo populacije. Uporabnost metode za monitoring in popis ptičjih populacij je odvisna predvsem od treh dejavnikov. Prvi je učinkovitost zbiranja posnetkov (možnost snemanja): pri koscu na primer z lahkoto pridobimo veliko dobrih posnetkov, saj samci intenzivno pojejo, predvidljiva pa sta tudi čas dneva in obdobje gnezditvene sezone, ko so najbolj zvočno aktivni. Pri polarnem slapniku so denimo razmere povsem drugačne: njegovo oglašanje je redko, neredno in nepredvidljivo, zato je težko pridobiti zadostno količino primernih posnetkov za analizo. Drugi dejavnik je dobra individualna ločljivost osebkov na osnovi posnetkov, tretji pa zvočna variabilnost posameznega osebkja znotraj gnezditvene sezone in med leti. Metoda je zato manj uporabna pri vr-

stah z nepredvidljivim in redkim oglašanjem in pri vrstah, kjer je oglašanje posameznega samca med leti zelo variabilno.

Pri analizi oglašanja so pomembne tako časovne kot frekvenčne komponente klicev, pri nekaterih vrstah pa pomen enih za individualno prepoznavanje prevladuje. Pri lesnih sovah in koscih se klici najbolj razlikujejo glede na dolžine posameznih delov klica (časovne komponente klicev), medtem ko so za zalivske in rečne galebe pomembnejše frekvenčne komponente klicev. Klici kraljevskega in cesarskega pingvina ter zalivskega galeba so sestavljeni iz dveh različnih osnovnih frekvenc (proizvajata jih ločeno dva dela sirinksa), ki omogočata boljše kodiranje individualnosti in lažje prepoznavanje kot ena sama osnovna frekvenca. V primeru pingvinov in zalivskega galeba je torej prišlo do podobnega evlucijskega razvoja zvočnega signala zaradi nekaterih podobnosti v gnezditveni biologiji.

Tudi v Sloveniji smo leta 2004 pričeli uporabljati metodo spektrografske analize posnetkov za individualno prepoznavanje samcev velikega skovika na Ljubljanskem barju. Predhodni rezultati kažejo, da bo lahko vsak samec dobil ime na osnovi svojega skovikanja! ●

LITERATURA

1. Aubin, T. & P. Jouventin (1998): Cocktail-party effect in king penguin colonies. *Proc. R. Soc. Lond.*, 265: 1665-1673
2. Falls, J.B. (1982): Individual recognition by sound in birds. V: Kroodsm, D.E., Miller, E.H. & H. Ouellet (eds.): *Acoustic communication in birds*. Vol. 2.: Song learning and its consequences. Academic Press, New York: 237-278
3. Galeotti, P. & G. Pavan (1991): Individual recognition of male Tawny Owls (*Strix aluco*) using spectrograms of their territorial calls. *Ethology, Ecology & Evolution*, 3: 113-126
4. Galeotti, P. & R. Sacchi (2001): Turnover of territorial Scops Owls *Otus scops* as estimated by spectrographic analyses of male hoots. *Journal of Avian Biology*, 32: 256-262
5. Hatchwell, B.J., Ross, D.J., Fowlie, M.K. & A. McGowan (2001): Kin discrimination in cooperatively breeding long-tailed tits. *Proc. R. Soc. Lond.*, 268: 885-890
6. Lengagne, T. (2001): Temporal stability in the individual features in the calls of Eagle Owls (*Bubo bubo*). *Behaviour*, 138: 1407-1419
7. Lengagne, T., Harris, M.P., Wanless, S. & P.J.B. Slater (2004): Finding your mate in a seabird colony: contrasting strategies of the Guillemot *Uria aalge* and King Penguin *Aptenodytes patagonicus*. *Bird Study*, 51: 25-33
8. Lessells, C.M., Rowe, C.L. & P.K. McGregor (1995): Individual and sex differences in the provisioning calls of European bee-eaters. *Animal Behaviour*, 49: 244-247
9. Peake, T.M. & P.K. McGregor (2001): Corncrake *Crex crex* census estimates: a conservation application of vocal individuality. *Animal Biodiversity and Conservation*, 24 (1): 81-90
10. Puglisi, L. & C. Adamo (2004): Discrimination of individual voices in male Great Bitterns (*Botaurus stellaris*) in Italy. *The Auk*, 121 (2): 541-547

5: Kadar teritorije v novi gnezditveni sezoni vzpostavljajo stari sosedji, je med samci lesne sove (*Strix aluco*) manj fizičnih spopadov, saj se za razmejitev dogovorijo zgolj z oglašanjem.

foto: Robert Rožaj

6: Vsak samec velike sinice (*Parus major*) ima svoj napjev, ki ga njegova samica dobro pozna.

foto: Janez Papež

7: Tenoristi med samci velikega skovika (*Otus scops*) se včasih skušajo pretvarjati, da so baritonisti. Samci z globljim glasom so namreč uspešnejši pri gnezdenju.

foto: Luka Esenko

Uganda

//Matjaž Kerček

Površina: 235.796 km²

Število prebivalcev: 28,2 milijona (julij 2006)

Najvišji vrh: Mt. Stanley v gorovju Ruvenzori (5110 m)

Število registriranih vrst ptic: 1008

Zanimive vrste ptic: čevljekljun (*Balaeniceps rex*), foksov tkalec (*Ploceus spekeoides*), štiriindvajset vrst, endemičnih za območje Albertovega tektonskega jarka, petintrideset vrst gvinejsko-kongoškega gozdnega bioma

Druge zanimive živali: ebrazzina opica (*Cercopithecus neglectus*), kozačka (*Erythrocebus patas*), navadna gvereza (*Colobus guereza*), gorska gorila (*Gorilla beringei beringei*), šimpanz (*Pan troglodytes*), leopard (*Panthera pardus*), lev (*P. leo*), lisasta hijena (*Crocuta crocuta*), afriški gozdni slon (*Loxodonta cyclotis*), afriški savanski slon (*L. africana*), podzemna svinjka (*Orycteropus afer*), Burhelllova zebra (*Equus burchelli*), severni beli nosorog (*Ceratotherium simum cottoni*) je kritično ogrožena podvrsta, ki je živela tudi v Ugandi, sedaj pa je preživelo le še 30 osebkov v DR Kongu, orjaška gozdna svinjka (*Hylochoerus meinertzhageni*) – največja vrsta svinje na svetu, veliki povodni konj (*Hippopotamus amphibius*), žirafa (*Giraffa camelopardalis*), sitatunga (*Tragelaphus spekei*), čirska antilopa (*T. scriptus*), navadni eland (*Taurotragus oryx*), kafrski bivol (*Syncerus caffer*), ugandski kob (*Kobus kob thomasi*) – nacionalni simbol Ugande, konjska antilopa (*Hippotragus equinus*), kama (*Alcelaphus buselaphus*), gabonski gad (*Bitis gabonicus*), nilski varan (*Varanus niloticus*), nilski krokodil (*Crocodylus niloticus*), endemični ostrizniki (Cichlidae) v jezerih velikega tektonskega jarka.

Dejavniki ogrožanja: nagla rast prebivalstva in z njo povezano krčenje habitatov, vnašanje tujerodnih vrst (nilski ostriz (*Lates niloticus*) v Viktorijinem jezeru), lov

Zavarovana območja: deset nacionalnih parkov in več zavarovanih območij nižje stopnje

Za Winstona Churchilla je bila Uganda »Biser Afrike«. A biserni lesk je začel naglo bledeti, ko si je oblast v šestdesetih letih prejšnjega stoletja prilastila vojaška hunta. Danes se ta dežela po dolgih desetletjih državljanskih vojn in strahovlade ponovno postavlja na noge. Zaradi izboljšanih varnostnih razmer in infrastrukture privablja vsako leto več turistov. Glavna privlačnost Ugande so gorske gorile (*Gorilla beringei beringei*), saj tu živi kar polovica njene svetovne populacije. Med obiskovalci je tudi precej opazovalcev ptic, saj je bilo v tej razmeroma majhni in kompaktni državi opaženih že prek tisoč vrst ptic.

Ptice v urbani džungli

Izjemno pestri in zanimivi ptičji svet sva z Mileno pričela spoznavati že v glavnem mestu, Kampali. In za to ni potrebno posebej izurjeno oko. Najbolj markantni pernati prebivalci Kampale so namreč marabui (*Leptoptilus crumeniferus*). Te ptice, ki spadajo v družino štorkelej (Ciconiidae), merijo poldrugi meter v višino in so med največjimi letečimi pticami na svetu. Opazujemo jih lahko praktično kjerkoli v mestu. Prehranjujejo se v glavnem z mrhovino in ostanki človeške hrane, zato so najpogostejši ravno v bližini človeških bivališč. Verjetno jih ne živi nikjer v Ugandi več kot ravno v Kampali. Gnezda si spletajo na drevskih strogega mestnega jedra, veliko jih je celo v neposredni bližini stavbe parlamenta. Podobne prehranske navade kot marabui imajo tudi črni škarniki (*Milvus migrans parasiticus*) in jastrebi vrste *Necrosyrtes monachus*. Človeških naselij si seveda ne moremo predstavljati brez predstavnikov družine vranov (Corvidae). Tukaj je najštevilčnejša vrsta črnobela vrana (*Corvus albus*). Morda nekoliko bolj presenetljivo je dejstvo, da so v mestih številni tudi ibisi, in sicer vrsta *Bostrychia hagedash*. Njihovi glasni, predirljivi klici so nezgrešljivi del večerne zvočne kulise mirnejših predmestij.

Le kakšnih trideset kilometrov južno od Kampale se na obrobju Viktorijinega jezera razprostira Entebbe. V primerjavi s Kampalo, ki je tipična afriška prestolnica, je Entebbe zaspano in zelo zeleno mesto. Tukaj sem svoje poznavanje ugandske avifaune še nekoliko nadgradil. Na glavnih avenijah delajo družbo marabujem pelikani vrste *Pelecanus rufescens*. V mestu so številni drevedri in čudoviti botanični vrt, v katerem naj bi po pripovedovanju domačinov snemali zgodnje verzije Tarzana z Johnnyjem Weissmullerjem v glavni vlogi. Naj bo ta trditev resnična ali ne, je botanični vrt vsekakor vreden ogleda. Na številnih cvetočih drevesih in grmih srkajo medicino različne vrste medosov (Nectariniidae). Medososi poseljujejo najrazličnejša življenjska okolja od nižin do visokogorja. V Entebbeju so najpogostejši rde-

čeprsi medososi (*Cinnyris erythrocerca*). Nekoliko manj številčen obiskovalec vrtov je čudoviti škrlatnoprsi medos (*Chalcomitra senegalensis*). Samčki imajo škrlatno obarvano grlo, ki se na prsih razširi v slinček, medtem ko se teme ob določenem vpadnem kotu sončnih žarkov smaragdno lesketa. Samice so v nasprotju s samci zelo nevpadljivo obarvane. Naslednja zanimiva družina ptic, ki jih lahko srečamo praktično kjerkoli v Ugandi, so tkalci (Ploceidae). Najbolj so znani po svojih umetno zgrajenih gnezdih, vendar obstajajo tudi vrste, ki so gnezditveni paraziti in ne gradijo lastnih gnezd. Gnezda pri tkalcih gradijo samci. Gradi- tev gnezda je način izbire partnerja, saj samice izberejo tistega samca, ki je zgradil najprimernejše gnezdo. Tkalci so večinoma družabne ptice, zato jih običajno videmo v manjših ali večjih jatah. Najštevilčnejši rod so pravi tkalci (*Ploceus* sp.). Pravi tkalci imajo rumen ali rjasto-oranžen trebuh. Med seboj jih razlikujemo po različni barvi in obliki obrazne maske, barvi oči in nog ter vzorcu hrpta. Posebej velja omeniti še foksovega tkalca (*Ploceus spekeoides*). Ta skrivnostna in zelo lokalizirana gnezdilka je edini pravi ptičji endemit Ugande.

Na robu kongoškega pragozda

V očeh izkušenih ornitologov so glavna privlačnost Ugande njeni deževni gozdovi, ki se razprostirajo na jugozahodu države. Gozdovi so ohranjeni večinoma le še v zavarovanih območjih, ki so razmeroma lahko dostopna. V bližini meje z Demokratično republiko Kongo in Ruando leži nacionalni park Bwindi, ki je najpomembnejše domovanje gorskih goril na svetu. Za ornitologa je dodaten bonus možnost opazovanja štiriindvajsetih vrst ptič, endemičnih za območje srednjeafriškega tektonskega jarka. To so vrste, ki živijo v višinskem tropskem deževnem gozdu na ozemlju med Albertovim in Tanganjškim jezerom, ki pripada Ugandi, DR Kongo, Ruandi, Burundiju in Tanzaniji. Zaradi naglega krčenja gozdov je približno polovica vseh endemičnih vrst globalno ogroženih.

Nekoliko bolj proti severu, v senci mogočnega Ruvenzorija, naj-

Zemljevid:

Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Slap Sipi

2: Elipsasta obvodna antilopa (*Kobus ellipsiprymnus defassa*)

3: Nilski krokodil (*Crocodylus niloticus*)

4: Otroška rado- vednost

5: Kampala

6: Afro-alpska vegetacija na Mt. Elgonu

vse foto: Matjaž Kerček

7: V narodnem parku Semuliki uspeva edini pravi nižinski tropski deževni gozd v vzhodni Afriki.

foto: Matjaž Kerček

8

9

10

11

15

16

17

8: Čevljekljun (*Balaeniceps rex*) je ena najbolj iskanih ptic v Ugandi.

9: Kljunorožca vrste *Bycanistes subcylindricus* opazimo tudi v naseljih s starimi, visokimi drevesa z dupli, v katerih gnezdi.

10: V Ugandi je bilo doslej registriranih dvanajst vrst čebelarjev. Mednje sodijo tudi rdečegrlji čebelarji (*Merops bulcocki*), ki se navadno zadržujejo v bližini rek in jezer.

11: Rdečepse medosese (*Cinnyris erythrocerca*) najlaže opazujemo v naseljih, ki ležijo v bližini mokrišč.

12: Dolgorepi blestivec (*Lamprolornis purpuropterus*)

13: Veliki turako (*Corytheola cristata*) sodi med najbolj vpadljive ptice v Ugandi.

14: Tkalci spadajo med najznačilnejše ptice pod-saharske Afrike. Na fotografiji je črnoglav tkalec (*Ploceus melanocephalus*).

višjega ugandskega gorovja, leži edini pravi nižinski tropski deževni gozd v vzhodni Afriki, nacionalni park Semuliki. Tu živi kar petintrideset vrst gvinejsko-kongoškega gozdnega bioma, ki sicer naseljujejo nizko ekvatorialno in zahodno Afriko. Zaradi obsežnosti gozdov, slabe infrastrukture in nestabilnih političnih razmer v večini držav teh regij je ravno Semuliki kraj, kjer lahko te ptice najlaže opazimo. Seveda je treba prislov »najlaže« jemati zelo pogojno, saj je opazovanje ptic v temačnem pragozdu z izredno gosto podrastjo zelo težavno in zahteva od opazovalca dobršno mero potrpežljivosti. Izjema so kljunorožci. Tukaj živi kar osem vrst teh ptic, za štiri med njimi je to edina lokaliteta v vzhodni Afriki. Te vrste so prebivalke gostega, primarnega deževnega gozda. Večje vrste, kot je denimo črni kljunorožec (*Ceratogymna atrata*), se izdajo z glasnim prhutanjem peruti visoko v krošnjah dreves. S svojimi značilnimi klici vzbujajo pozornost tudi turaki, ki živijo izključno v podsaharski Afriki. Družino turakov ali sadjejedov (*Musophagidae*) so tradicionalno uvrščali v red kukavic (*Cuculiformes*), novejša genetska raziskava pa kažejo, da tvorijo samostojni red *Musophagiformes*. Večina turakov živi v gozdovih, nekatere vrste pa poseljujejo tudi savane in kulturno krajino. Prebivajo visoko v krošnjah dreves, kjer večinoma tekajo in skačejo po vejah, saj je njihov let precej slaboten. Hranijo se s sadjem, v manjši meri tudi z listjem, cvetovi in nevretenčarji. Večina vrst je prav kričeče pisanih, le savanske so bolj pusto obarvane. Najpogostejše barve so zelena, modra in škrlatna. Zeleno barvo daje perju poseben pigment, turakoverdin, značilen le za turake. Petinsedemdeset centimetrov dolgi veliki turako (*Corytheola cristata*) je ena od vrst, ki so neločljivo povezane z ornitološko podobo Ugande. V vodnik po Ugandi so zapisali, da je videti kot psihedelično obarvani puran. Verjetno se s to primerjavo strinja marsikdo, ki ima priložnost videti to ptico v živo.

Ornitološki safari

Največje zavarovano območje v Ugandi je nacionalni park Murchisonovi slapovi. Ime je dobil po slavovitih slapovih na Viktoriji-

nem Nilu. V šestdesetih letih preteklega stoletja je bil park ena najbolj priljubljenih destinacij za safarije v vsej vzhodni Afriki. V sedemdesetih letih je vojaška hunta prepovedala turistične ogleda, divji lovci pa so neusmiljeno zdesetkali do tedaj ogromne črede velikih sesalcev. Danes je spet razmeroma dobro varovan in privablja vedno več obiskovalcev. Številčnost velikih sesalcev zopet narašča, kljub temu pa njihova množičnost še ni primerljiva s parki v Keniji in Tanzaniji. Ne glede na to pa pogled na črede afriških savanskih slonov (*Loxodonta africana*), žiraf (*Giraffa camelopardalis rothschildi*), ugandskih kobov (*Kobus kob thomasi*), kam (*Alcelaphus buselaphus*) in drugih velikih rastlinojedov pričara ozračje divje, neukročene Afrike. Kjer so velike koncentracije sesalcev, tudi mrhovinarji niso daleč. Najštevilčnejša vrsta jastrebov je afriški plešec (*Gyps africanus*), medtem ko je nekoliko večji golouhi jastreb (*Torgos tracheliotus*) redkejši. Pester živalski svet parka je odsev raznolike vegetacije, ki obsega močvirne bregove Albertovega jezera in Viktorijinega Nila, gozdove, grmišča, savane, porasle s palmovimi gaji, in travnate savane. Samotni grmički in nizka drevesa so v bolj odprtih tipih savane pogosto ozaljšana s severnimi karminastimi čebelarji (*Merops nubicus*), ki oprezajo za velikimi žuželkami. Podsaharska Afrika je središče razširjenosti čebelarjev. V Ugandi je bilo doslej registriranih dvanajst vrst. Vrste se v ekoloških zahtevah dokaj izrazito ločijo, tako da nisem nikjer skupaj opazoval dveh ali več vrst. V nasprotju s severnimi karminastimi čebelarji živijo npr. rdečegrlji (*M. bulcocki*) predvsem v bližini rek, cimetaši (*M. oreobates*) poseljujejo obronke gozdov in vrtove na višjih nadmorskih višinah, črni čebelarji (*M. gularis*) pa so pravi gozdni prebivalci.

Prav posebno doživetje je bila plovba z ladjico po Viktorijinem Nilu, obdanem z bujnimi rečnimi gozdovi. S krova ladjice lahko namreč opazujemo živali iz neposredne bližine, ne da bi jih pri tem motili. Reka deluje na živali kot magnet. Sočno obrečno rastje privablja elipsaste obvodne antilope (*Kobus ellipsiprymnus defassa*) in kafske bivole (*Syncerus caffer*), redkeje tudi slone. Viktorijin Nil je pravi raj za velike povodne konje (*Hippopotamus*

vse foto: Matjaž Kerček

amphibus). Nad vodno gladino so vidne le njihove oči in nozdrvi, tako da dobimo pravo predstavo o njihovi velikosti le takrat, ko na široko razprejo svoje orjaške čeljusti. Na svojo priložnost za hranjenje čakajo tudi številni nilski krokodili (*Crocodylus niloticus*), ki se navidez brezbrizno prepuščajo sončnim žarkom. Šele ko kakšen elegantno zdrsnje v vodo, se lahko prepričamo o njihovi hitrosti. V tej predstavi igrajo morda ptice nekoliko stransko vlogo, vendar me je pogled na afriške jezerce (*Haliaeetus vocifer*) vedno znova očaral. Klici afriškega jezercer so ob Viktorijinem Nilu še posebej pogosti. Po moji oceni je bil ob vsakem kilometru reke v povprečju vsaj en osebek. Na obali smo si ogledali tudi afriške sedlarice (*Ephippiorhynchus senegalensis*), velike štorke z zanimivim, tribarvnim kljunom. Ime so dobile po ploščati izboklini na zgornjem delu kljuna, ki po obliki spominja na sedlo. Glede na to, da pogosto omenjam velikostne superlative, ne smem izpustiti čaplje goljat (*Ardea goliath*), največje čaplje na svetu, ki je prežala na plen ob robu papirusovih sestojev. Za posladek smo na skali tik pod Murchisonovimi slapovi opazovali še par skalnih tekic (*Glareola nuchalis*), ki živijo ob hitro tekočih vodotokih.

Skrivnostni čevljkjun

Za marsikoga je morda presenetljivo dejstvo, da najdemo v Ugandi veliko mokrišč. Obsežna močvirja so bivališče skrivnostnega čevljkjuna (*Balaeniceps rex*). Glavnina njegove populacije živi v prostranih močvirjih južnega Sudana. Populacija, ki živi v Ugandi, je precej manjša, vendar je čevljkjune ravno tukaj najlažje opazovati. Zato je ta ptica bizarnega videza uvrščena visoko na spisku želja večine opazovalcev ptic, ki obiščejo Ugando. Eno najboljših območij je sto kvadratnih kilometrov veliko močvirje Mabamba na obali Viktorijinega jezera, kjer živi sedem osebkov. Podjetni domačini ponujajo dvourne izlete s kanuji, saj so ugotovili, da si veliko tujcev želi videti čevljkjuna in so za to pripravljene tudi primerno plačati. Tudi midva se tej priložnosti nisva mogla upreti. In res, po slabi uri plovbe sva uzrla najinega prvega čevljkjuna, kakih petdeset metrov naprej pa sva opazila

še drugi osebek. Obe ptici sta ves čas našega opazovanja stali skorajda popolnoma nepremično. Čevljkjunova najbolj vpadljiva značilnost je seveda ogromni, gomoljasto oblikovani kljun, po katerem je vrsta tudi dobila ime. Z njim lovi različne vodne organizme, še najraje ribe pljučarice (*Protopterus aethiopicus*). Čevljkjuni živijo v prostranih močvirjih, vendar se izogibajo predelov z visoko in gosto vegetacijo, ki jih ovira pri gibanju. Zanje so najprimernejša območja z raznoliko vegetacijo. Gnezdo zgradijo globoko v osrčju močvirja, kjer so ptice najbolj varne.

Uganda ponuja seveda še precej več, kot sem lahko v tem kratkem sestavku predstavil. Poseben sladkorček je nacionalni park Lake Mburo, kjer se lahko na safari odpravimo kar peš, tako da doživimo savano iz popolnoma druge perspektive. Ne smem pozabiti šimpanzov in številnih drugih primatov v višinskem deževnem gozdu nacionalnega parka Kibale. Navdušeni hribovlazci pa prav gotovo ne bodo izpustili visokogorja z značilno afro-alpinski vegetacijo, ki je videti kot z drugega planeta. V Ugandi lahko skratka vsakdo najde nekaj zase, obenem pa je še ni zajela turistična mrzlica, z vsemi njenimi dobrimi in slabimi lastnostmi vred. ●

PRIPOROČENA LITERATURA

1. Stevenson, T. in Fanshawe, J. (2002). Field Guide to the Birds of East Africa. T & AD Poyser, London.
2. Russouw, J. in Sacchi, M. (1998). Where to Watch Birds in Uganda. Uganda Tourist Board.
3. Byaruhanga, A., Kasoma, P. in Pomeroy, D. (2001). Important Bird Areas in Uganda. RSPB.
4. Kingdon, J. (2004). The Kingdon Pocket Guide to African Mammals. A&C Black Publishers, London.

15: Afriški špranjekluni (*Anastomus lamelligerus*) se prehranjujejo z mehkužci, čemur je prilagojena oblika njihovega kljuna.

16: Sivi pavji žerjav (*Balaeniceps rex*) je nacionalna ptica Ugande. Njegova podoba je tudi v državnem grbu in zastavi.

17: Sivi mišak (*Cotius striatus*) je predstavnik družine mišakov, ki živi izključno v poudarski Afriki.

18: Samci in samice papigic (*Agapornis* sp.) so močno navezani drug na drugega, zato jih imenujejo tudi zaljubljeni papige. Na fotografiji je par rdečeglavih papigic (*A. pullarius*).

19: Marabui sodijo med največje leteče ptice na svetu. Prehranjujejo se v glavnem z mrhovino in ostanki človeške hrane, zato so najpogostejši v bližini človeških bivališč.

foto 15, 17–19: Matjaž Kerček
foto 16: Milena Kumer

1

2

3

4

5

Sredozemski akcijski načrt za varstvo morskih in obalnih ptic

//Al Vrezec

1: Sredozemski viharik (*Puffinus yelkouan*)
foto: Luc Hoogenstein

2: Strakoš (*Hydrobates pelagicus melitensis*)
foto: RSPB / rspb-images.com

3: Vranjek (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*)
foto: Petra Vrh Vrezec

4: Pritlikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*)
foto: Davorin Tome

Varstvo narave v izjemno dragocenem in občutljivem območju Sredozemskega morja je bilo poleg mnogih evropskih dokumentov varstva narave še posebej urejeno z Barcelonsko konvencijo. Gre pravzaprav za konvencijo o varstvu morskega okolja in obalnega pasu v Sredozemlju, ki poleg evropskih držav zajema tudi vse druge sredozemske dežele. Na podlagi seznamov ogroženih sredozemskih vrst, ki so vključeni v priloge te konvencije, je bilo izdelanih več akcijskih načrtov, denimo za sredozemsko medvedjico (*Monachus monachus*), morske želve, kite, morsko vegetacijo in seveda za ogrožene vrste sredozemskih ptic. Za uresničevanje teh akcijskih načrtov je bil pod varstvom Združenih narodov že leta 1985 ustanovljen regionalni center za posebna območja varstva (UNEP-MAP-RAC/SPA) s sedežem v Tunisu. Sprva je seznam ptic (Dodatek II protokola o posebnih območjih varstva (SPA) in biodiverzitete v Sredozemlju) za izdelavo akcijskih načrtov obsegal 15 vrst, s prvim simpozijem o sredozemskem akcijskem načrtu za varstvo morskih in obalnih ptic v letu 2005 v Španiji pa se je seznam razširil še za dodatnih 10 vrst. Predlog, ki je bil kasneje tudi uradno sprejet, je bil podan kot skupna izjava udeležencev simpozija, ki se ga je udeležilo 31 ornitologov in strokovnjakov iz 16 sredozemskih držav: Albanije, Cipra, Črne gore, Francije, Grčije, Hrvaške, Italije, Izraela, Libanona, Libije, Malte, Sirije, Slovenije, Španije, Tunizije in Turčije.

Rumenokljuni viharik (*Calonectris diomedea*) ima dve podvrsti, pri čemer štejejo atlantsko podvrsto *C. d. borealis* celo kot ločeno vrsto. V Sredozemlju gnezdi po ocenah 76000 parov podvrste *C. d. diomedea*, ki je tudi endemit območja, pozimi pa se seli prek meja Sredozemlja.

V Sloveniji vrsta v zadnjem času ni bila opažena, kar je spričo njene številčnosti ob hrvaški obali presenetljivo.

Sredozemski (*Puffinus yelkouan*) in balearski viharik (*P. mauretanicus*) sta bila šele nedavno kot vrsti ločena od atlantskega viharika (*P. puffinus*). Sredozemski viharik je razširjen predvsem v osrednjem in vzhodnem Sredozemlju, balearski pa na zahodnem delu. Gnezdi na oddaljenih otokih in čerih. Vrsti najbolj ogrožajo podgane in mačke, ki jih je na otoke zanesel človek, sicer pa jih ogrožajo še vznemirjanje, ribolov, svetlobno in zvočno onesnaževanje morja, izlitja nafte in druga onesnaženja morja. V Tržaškem zalivu se sredozemski vihariki v poletnem in jesenskem času pojavljajo v zelo velikem številu, ko se v velikih jatah do 1000 ptic hranijo v plitvem morju.

Strakoš (*Hydrobates pelagicus melitensis*) je gnezdilka oddaljenih skalnih otokov in čeri. Gre za težko odkrivo vrsto, zato je status in velikost populacije v Jadranu ter ob južnih in vzhodnih obalah Sredozemlja slabo poznan. Po doslej znanih podatkih jih največ gnezdi okoli Malte. V Sredozemlju vrsto najbolj ogrožajo izguba habitata, vznemirjanje na gnezdiščih, plenjenje s strani podgan in rumenonogih galebov (*Larus michahellis*) ter onesnaževanje morja. V Sloveniji v zadnjem času ni podatkov o njenem pojavljanju.

Vranjek (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) oziroma podvrsta *desmarestii* je endemična v Sredozemskem morju in tako edina, za katero se v okviru vrste uresničuje poseben varstveni program v Evropi. Gnezdi na skalnih otokih in obalah, kjer je zelo občutljiv na vznemirjanje v

6

7

8

času gnezdenja. Pozimi se lahko del populacije odseli. V Tržaškem zalivu se na primer poleti in jeseni zbere veliko število vranjekov, ki se hranijo v plitvem morju, redki pa ostanejo tu tudi čez zimo. Ocenjeno je, da se v Tržaškem zalivu zbere na prehranjevališčih okoli 11,4 % celotne sredozemske populacije, zato so sklepi o razglasitvi zaliva za morsko območje SPA povsem upravičeni.

Pritlikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*) je omejen zlasti na vzhodno Sredozemlje, kjer gnezdi po obalnih mokriščih. Ponekod, denimo na Skadarskem jezeru v Črni gori, je celo zelo številen in splošen populacijski trend vrste je celo pozitiven. Ogrožajo ga predvsem izginjanje mokrišč, vznemirjanje, lov in uničevanje kolonij. V Sloveniji se v manjšem številu dokaj redno pojavlja tako ob celinskih vodah kot ob morju v jesenskem in zimskem času. Ob reki Dravi je pozimi v zadnjem času reden gost.

Rožnati pelikan (*Pelecanus onocrotalus*) gnezdi v dveh sredozemskih državah, Turčiji in Grčiji, sicer pa je močna kolonija znana tudi iz delte Donave v Romuniji ob Črnem morju. Gnezdi na velikih sladkovodnih močvirjih in jezerih, populacija pa se je v zadnjih 30-ih letih drastično zmanjšala. Ogrožajo ga predvsem izginjanje habitata, zmanjševanje ribjih populacij, vznemirjanje in lov, onesnaževanje, poplave, bolezni in izgube zaradi trkov v žice električnih daljnovodov. V Sloveniji je zelo redek gost, ki smo ga imeli v zadnjem času priložnost opazovati dvakrat.

Kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*) je globalno ogrožena vrsta, katerega gnezditvena populacija v Sredozemlju obsega zgolj 1000 parov, vsi v vzhodnem delu. Gnezdi tako ob celinskih vodah kot na obalnih mokriščih. Vrsto je močno prizadelo izsuševanje močvirij, sicer pa gre veliko izgub tudi na račun trkov v žice in lova. Nam najbližje gnezdišče je Skadarsko jezero v Črni gori, kjer je v letu 2005 gnezdilo 11 parov. Pri nas kodrastega pelikana še nismo opazili.

Plamenec (*Phoenicopterus ruber*) v Evropi pripada podvrsti *roseus*. Sicer vrsta gnezdi razpršeno po celotnem Sredozemlju na mokriščih, največ v Španiji, Franciji in Turčiji. Število gnezdečih parov med leti zelo niha. Ogrožajo ga predvsem urbanizacija, pritisk turizma, vznemirjanje in lov. Nam najbližje gnezdi v Italiji, sicer pa je pred kratkim opazovani plamenec v Škocjanskem zatoku in Sečoveljskih solinah nosil turški obroček.

Ribji orel (*Pandion haliaetus*) je kljub svoji kozmopolitski razširjenosti ogrožen, v Sredozemlju zaradi uničevanja habitata in vznemirjanja pod pritiski turizma, ilegalnega lova in zaletavanja v žice daljnovodov. V Sredozemlju redno gnezdi kakih 70 parov na Balearih, Korziki, v Maroku in Alžiriji. Pri nas se ribji orli redno pojavljajo na selitvi v manjšem številu. Pri tem gre verjetneje za severne gnezdilce in ne za sredozemske ptice.

Sredozemski sokol (*Falco eleonorae*) gnezdi na osamljenih skalnih otočkih pa tudi na obmorskih skalnih stenah. Večji del populacije gnezdi v Sredozemlju, kjer se je število v zadnjem času povečalo, zlasti na otokih Egejskega morja. Kot varstveni problem se izpostavlja predvsem motnje zaradi turizma, saj se gnezditve vrste časovno ujema s turistično sezono. Sredozemski sokol gnezdi nam najbližje v Dalmaciji, pri nas pa se na Obali pojavlja zelo redko.

Beločeli (*Charadrius alexandrinus*) in debelokljuni deževnik (*Ch. leschenaultii*) sta novo dodani vrsti na seznamu konvencije. Beločeli deževnik je razširjen po mokriščih vzdolž celotne obale Sredozemlja, debelokljuni pa je omejen na turško obalo. Debelokljuni deževnik pri nas še ni bil opažen, beločeli pa je ena od dveh vrst s seznama, ki gnezdita na slovenskih obalnih mokriščih. Zaradi svoje slanoljubnosti je vrsta pomemben varstveni argument pri ohranjanju slanišč na območjih, kot sta Sečoveljske soline in Škocjanski zatok.

Tenkokljuni škurh (*Numenius tenuirostris*) je velika uganka evropskih ornitologov, saj gre za najredkejšo pti-

5: Rožnati pelikan (*Pelecanus onocrotalus*)
foto: Branko Brečko

6: Kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*)
foto: Davorin Tome

7: Plamenec (*Phoenicopterus ruber roseus*)
foto: Jan van der Straaten / Saxifraga

8: Ribji orel (*Pandion haliaetus*)
foto: Chris Gomersall / rspp-images.com

9

11

10

12

13

9: Beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*)
foto: Luc Hoogenstein / Saxifraga

10: Debelokljuni deževnik (*Charadrius leschenaultii*)
foto: Luka Božič

11: Sredozemski galeb (*Larus audouinii*)
foto: Marijke Verhagen / Saxifraga

12: Zalivski galeb (*Larus genei*)
foto: Vesna Trup

13: Črnoglav galeb (*Larus melanocephalus*)
foto: Kajetan Kravos

14: Armenski galeb (*Larus armenicus*)
foto: Dejan Bordjan

15: Kaspijska čigra (*Sterna caspia*)
foto: Luka Božič

16: Črnogoga čigra (*Sterna nilotica*)
foto: Luka Božič

17: Kričava čigra (*Sterna sandvicensis*)
foto: Kajetan Kravos

18: Mala čigra (*Sternula albifrons*)
foto: Jan van der Straaten / Saxifraga

19: Črnobeli pasat (*Ceryle rudis*)
foto: Milena Kumer

20: Izmirski gozdomec (*Halcyon smyrnensis*)
foto: Luka Božič

co v zahodni Palearktiki. Trenutno je njegova populacija ocenjena na 250 ptic, od leta 1924 pa ne vemo, kje vrsta pravzaprav gnezdi. Znana prezimovališča so v Ukrajini, Grčiji, Italiji in v Maroku, vendar se tudi tod ne pojavlja redno. Nazadnje je bil večkrat opazovan v Ukrajini avgusta 2004. Iz Slovenije je znano le eno opazovanje, ki pa je starejše od 50 let.

Sredozemski galeb (*Larus audouinii*) je paradna ptica Sredozemskega morja, saj gnezdi le tu, pozimi pa se del populacije raztepe po Atlantiku. Številčnejši je v zahodnem Sredozemlju. V zadnjih desetih letih se je populacija v delti reke Ebro v Španiji povzpela kar na 11000 parov, kar pomeni 95 % svetovne populacije. V vzhodnem Sredozemlju se to povečanje kaže na širjenju areala, saj je bila vrsta v zadnjih letih na novo odkrita na več krajih, tudi v Jadranu. Pri nas je bil opazovan pri Piranu pred okoli 100 leti, vendar ga lahko na naši Obali ponovno pričakujemo.

Črnoglav galeb (*Larus melanocephalus*), zalivski (*L. genei*) in armenski galeb (*L. armenicus*) so na seznamu konvencije nove vrste. Pomemben del populacije črnoglavega galeba prezimuje ob sredozemskih obalah, zlasti v Španiji in Franciji, pri nas pa se denimo v večjem številu ob Obali pojavi poleti in jeseni na selitvi. Zalivski galeb gnezdi na sredozemskih mokriščih, nam najbližje v Italiji, a se pri nas kljub temu redko pojavlja. Armenski galeb, nekdanja podvrsta srebrnega galeba (*Larus argentatus*), danes velja za redkega prezimovalca vzhodnega Sredozemlja, sicer pa gnezdi ob gorskih jezerih Armenije in vzhodne Turčije.

Bengalska čigra (*Sterna bengalensis*) je v Sredozemlju zastopana z endemično podvrsto *S. b. emigrata*, ki gnezdi ob obalah Libije. Gnezdeča populacija ne presega 4000 parov, priložnostno pa vrsta gnezdi tudi drugod, nam najbližje v Italiji v Beneški laguni z 1-2 paroma. V zadnjem času so se bengalske čigre pričele nekoliko pogosteje pojavljati tudi v Sečoveljskih solinah.

Kaspijska (*Sterna caspia*) in črnogoga čigra (*S. nilotica*) sta novinki na seznamu konvencije. Kaspijska čigra gnezdi pretežno ob obalah vzhodnega Sredozemlja, zlasti na jezerih, črnogoga pa ima razsejane kolonije vzdolž celega Sredozemlja, zlasti po priobalnih slaniščih. Kaspijska čigra je sicer največja med čigrami, sicer pa se pri nas tako kot črnogoga pojavlja zgolj občasno.

Kričava čigra (*Sterna sandvicensis*) gnezdi v Sredozemlju v manjšem številu ob rečnih deltah, na peščenih plažah ali solinah, zato jo urbanizacija obale zelo prizadane. V Italiji gnezdi le ob Jadranski obali, kjer se je njena populacija v letu 2004 povečala na 2000 parov. Upravičeno jo lahko kot gnezdilko pričakujemo tudi na naših obalnih mokriščih, sicer pa vrsta na slovenski Obali redno prezimuje ter se tod prehranjuje tudi v poletnem času.

Mala čigra (*Sternula albifrons*) je poleg beločlega deževnika edina izmed vrst na seznamu konvencije, ki gnezdi na slovenski Obali. Razširjena je vzdolž obal celotnega Sredozemlja, znane pa so tudi kolonije na prodiščih večjih rek na celine, ki pa so danes že velika redkost. Ogrožena jo zlasti zaradi prevelikega vznemirjanja na kolonijah in plenjenja gnezd. Pri nas je rečna populacija izumrla, medtem ko se je gnezdeča populacija v Sečoveljskih solinah v zadnjih letih okrepila na okoli 25 parov.

Črnobeli pasat (*Ceryle rudis*) in izmirski gozdomec (*Halcyon smyrnensis*) sta dve eksotični vrsti vodomcev, ki v Sredozemlju gnezdit le ob izlivih večjih rek v Turčiji. Za ohranitev obeh vrst v Sredozemlju so zato ukrepi varstva na turških gnezdiščih ključni. Sicer pa sta obe vrsti v subtropskih in tropskih deželah pogosti. Pri nas ni bila opažena še nobena.

In kaj pomeni vseh 25 predstavljenih vrst ptic za varstvo Sredozemlja? Barcelonska konvencija namreč predvideva izdelavo akcijskih načrtov ohranjanja za vse našete vrste v Sredozemlju. To pomeni, da bo treba v prihodnje določiti najpomembnejša gnezdišča, prezimovališča in prehranjevališča vrst, torej ključna območja za njihovo preživetje. Le-ta se bo iskalo tako znotraj Sredozemlja kot

tudi zunaj njega, saj mnoge sredozemske ptice prezimujejo ob atlantski obali Afrike. S programi varstva bo treba zagotoviti, da se na teh območjih razmere ne bodo poslabšale oziroma da se bodo še izboljšale. Tako bo zagotovljeno preživetje vrst, kar bo prispevek k dolgoročnem ohranjanju pestrega Sredozemskega morja. In Slovenija? Kot sredozemska država in sopoljsnica konvencije bo sodelovala pri oblikovanju načrtov in monitoringov ter seveda poskrbela, da se morebitna ključna območja v Sloveniji ohranijo.

LITERATURA:

UNEP MAP RAC/SPA (2003): Action Plan for the Conservation of bird species listed in Annex II of the Protocol concerning Specially Protected Areas (SPAs), and Biological Diversity in the Mediterranean. – RAC/SPA, Tunis.

Aransay N., ed. (2006): Proceedings of the first symposium on the mediterranean action plan for the conservation of marine and coastal birds. Vilanova i la Geltru (Spain), 17-19 November 2005. – RAC/SPA, Tunis.

Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno. S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali svoje fotografije v zbirko Saxifraga. Več informacij na spletni strani www.saxifraga.nl.

Velike zveri na območju Volovje rebri

//Miha Krofel, Hubert Potočnik in Ivan Kos

1: Zaradi ugodnih prehranskih razmer medvedi radi zahajajo na visokokraške travnike. foto: Miha Krofel

2: Dlaka medveda na enem izmed količkov – lovilcev dlak, ki smo jih namestili ob cesti ob Volovji rebri. foto: Miha Krofel

3: Iztrebek volka na cesti pod Veliko Milanjo. foto: Miha Krofel

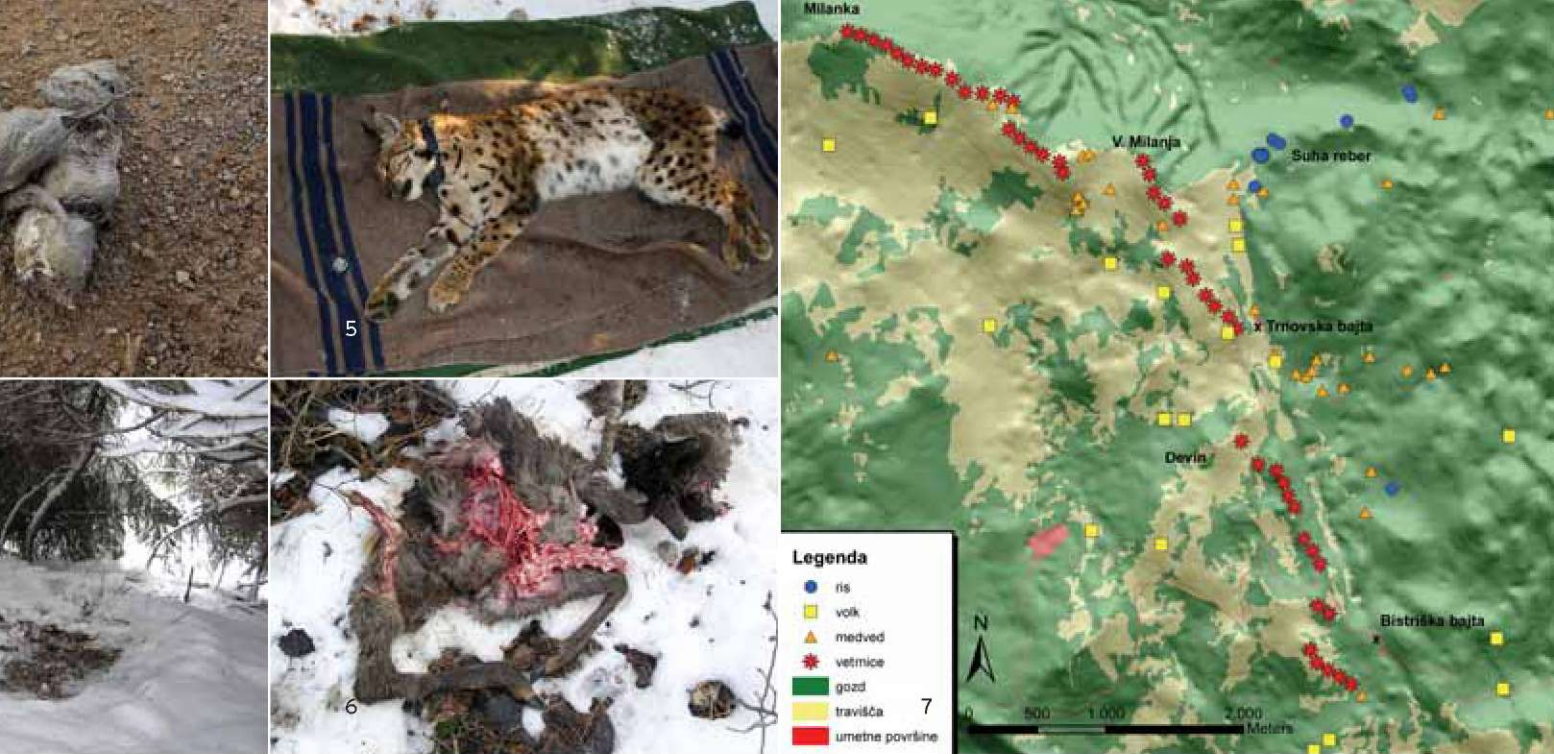
4: Ležišče risa in sledi v snegu nedaleč od Suhe rebri. foto: Miha Krofel

Velike zveri spadajo med vrste, ki so v zadnjih nekaj stoletjih pretrpele drastičen upad in številna lokalna izumrtja po vsej Evropi. Območje dinarskega gorstva je eno redkih predelov, kjer volk, evrazijski ris in rjavi medved še vedno živijo prosto v naravi. A tudi tukaj se niso izognile človeškemu poseganju in v začetku 20. stoletja so bile vse tri na robu izumrtja. Ris je bil celo popolnoma iztrebljen, in šele ponovni naselitvi leta 1973 se imamo zahvaliti, da ta največja evropska mačka ponovno hodi po naših gozdovih.

Vse tri vrste velikih zveri so danes v večji meri omejene na južni, dinarski del Slovenije. Eno izmed njihovih glavnih zatočišč je območje Snežniške planote, ki skupaj z Gorskimi Kotarjem in delom Kočevske sestavlja enega največjih nefragmentiranih gozdnih kompleksov v srednji Evropi in je nadvse pomembno za ohranitev teh treh ogroženih živalskih vrst. Snežniška planota ima tudi ključno vlogo pri razširjanju proti severozahodu prek Alp v sosednje države, kar je dolgoročni cilj v okviru prizadevanj Evropske unije. Eden izmed večjih posegov v prostor, ki se načrtuje za to območje, je postavitve vetrnih elektrarn na Volovji rebri na zahodnem delu Snežniške planote. Čeprav je znano, da se na tem območju pojavljajo vse tri vrste velikih zveri, je bilo doslej objavljenih le malo konkretnih podatkov. Zaradi tega želimo v tem prispevku predstaviti podatke o pojavljanju velikih zveri na območju Volovje rebri, ki smo jih v okviru dela raziskovalne skupine za ekologijo živali na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete zbrali v zadnjih dveh letih. Večina izmed njih izvira iz prve polovice leta 2007.

Vse tri vrste velikih zveri so aktivne predvsem ponoči, in ker se človeku navadno izogibajo, so neposredna opazovanja razmeroma redka. Več informacij lahko pridobimo s pomočjo posrednih znakov pojavljanja v območju, kot so na primer sledi v snegu in blatu, ostanki plena, iztrebki ter dlaka. Medtem ko je druge znake v večini primerov možno zanesljivo določiti na terenu, je za dlake treba narediti mikroskopske preparate, ki omogočajo določitev vrste na podlagi vzorca razporeditve lusk na kutikuli dlake. Dlake smo zbirali s pomočjo lovilcev dlak v okviru monitoringa, ki je potekal na večjem območju Snežniške planote in Javornikov. Del trase je potekal tudi na območju Volovje rebri, kjer pa so neznanci odstranili nekatere izmed postavljenih količkov. Poleg posrednih znakov pojavljanja in redkih neposrednih opazovanj smo podatke o pomenu Volovje rebri za velike zveri pridobivali tudi s pomočjo telemetričnega spremljanja posameznih osebkov, opremljenih z ovrtnicami s sprejemniki GPS.

Verjetno najpogostejša vrsta velikih zveri na Volovji rebri je rjavi medved. To so pričali najdeni iztrebki, sledi v snegu in blatu ter tudi dlaka na lovilcih dlak. Poleg tega so bili medvedje tukaj tudi večkrat neposredno opazovani, vključno z medvedko in mladiči. Večji del prehrane medveda sestavlja rastlinski material, kar pomeni, da so travniki in gozdni robovi na tem območju privlačni za to vrsto. O pojavljanju volkov na Volovji rebri so pričali iztrebki, ki smo jih redno odkrivali na tem območju. Telemetrično spremljanje je pokazalo, da Volovja reber pripada tropu volkov, ki pokrivajo teritorij na območju južnega dela Snežniške planote in zahodnega dela Gorskega Kotarja (J. Kusak, pisno sporočilo). Za volkove je

značilno močno izraženo teritorialno vedenje, zaradi katerega se teritoriji posameznih tropov v veliki meri izključujejo. Tako je zagotovljena neke vrste samoregulacija, ki preprečuje, da bi število volkov preveč naraslo. Da volkovi uporabljajo visokokraške travnike na Volovji rebri, so se lahko prepričali tudi udeleženci DOPPS-ovega izleta novembra 2006, ko smo na grebenu našli dva volčja iztrebka.

Za rise so značilne nizke populacijske gostote in zelo prikrito življenje, zato jih je še težje zaznati kot drugi vrsti. Kljub temu nam je uspelo zbrati nekaj podatkov, ki kažejo na pomen območja Volovje rebri za to vrsto. Dvakrat smo našli sledi v snegu in odkrili mesti, ki jih je ris markiral z urinom. V enem primeru smo opazili, da sta bili v neposredni bližini hkrati dve odrasli živali. Ker je bilo to v času parjenja, je mogoče, da se je par tam tudi paril. V okolici Mašuna smo decembra 2006 s pomočjo zabojne pasti odlovili samico risa in jo opremili z ovratnico s sprejemnikom GPS in oddajnikom GSM. Po podatkih lahko sklepamo, da je Volovja reber del domačega okoliša te risinje, ki je bila tudi ena izmed živali, ki smo ji pozimi sledili v snegu in je junija 2007 povrgla dva mladiča. S pomočjo telemetrije smo našli tudi ostanke mladiča srnjadi, ki ga je risinja uplenila pod vrhom Suhe rebri, dobrih 500 m od najbližjih načrtovanih vetrnih turbin. S plenom se je nato več dni hranila, dokler niso ostankov našli divji prašiči.

Poleg velikih zveri območje Volovje rebri naseljujejo tudi številne druge vrste sesalcev, kot na primer lisica, divja mačka, kuna belica, jazbec in poljski zajec. Na travnikih se ponoči pogosto pase srnjad in jelenjad, ki sestavlja glavnino plena risa in volka. Zaradi tega je Volovja reber verjetno pomemben lovni habitat za ta dva plenilca. Na to kažejo tudi podatki o najdenem risovem plenu in pogostem patroliranju volkov.

Zaradi prostorskih zahtev vseh treh vrst velikih zveri je Volovja reber seveda premajhna, da bi sama zagotavljala preživetje posameznim osebkom. Vendar je na pod-

lagi razpoložljivih podatkov očitno, da je to območje pomemben del domačih okolišev več rjavih medvedov, enega tropa volkov in najmanj dveh evrazijskih risov, ki sicer živijo tudi še v bližnjem območju Natura 2000 Javorniki – Snežnik. Poleg tega lahko glede na lokacijo Volovje rebri in prostorske značilnosti okolice sklepamo, da prek tega območja poteka eden pomembnejših, če ne celo najpomembnejši koridor za prehajanje velikih zveri med Snežniško planoto in območjem okoli Vremščice, ki se nato nadaljuje prek Nanosa do Trnovskega gozda in dalje v italijanske in avstrijske Alpe. Prekinitev tega koridorja bi zato lahko pomembno vplivala na naravno širjenje areala velikih zveri v alpski prostor. Poleg tega bi se zmanjšala povezljivost habitata, kar bi posledično vodilo do oviranega genskega pretoka med dinarskimi in alpskimi (sub)populacijami vseh treh vrst. Še večji negativni vpliv ob morebitni postavitvi vetrnih elektrarn na to območje pa bi verjetno imela sama fragmentiranost habitata znotraj posameznih teritorijev. Vse več raziskav namreč kaže, da je le-ta eden izmed pomembnejših vzrokov ogrožanja vrst, ki za preživetje potrebujejo velik sklenjen življenjski prostor.

Več o raziskavah na risih v Sloveniji in risinji Dini si lahko preberete na www.dinaris.org
Projekt DinaRis delno financira Evropska unija v okviru programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Sosedskega programa Slovenija-Madžarska-Hrvaška 2004-2006.

5: Uspavana risinja Dina med nameščanjem ovratnice z oddajnikom.
foto: Miha Krofel

6: Ostanke risovega plena (mladič srnjadi) pod vrhom Suhe rebri.
foto: Miha Krofel

7: Območje Volovje rebri z označenimi načrtovanimi lokacijami vetrnih turbin in podatki o pojavljanju velikih zveri.
foto: Miha Krofel

Gobe Krakovskega gozda

//besedilo in fotografije: Jože Kosec

Severno od Kostanjevice na Krki se na površini 30 km² razprostira Krakovski gozd – edini preostanek nekdanjih obširnih panonskih poplavnih gozdov hrasta doba (*Quercus robur*) in edinstveno okolje za mnoge redke vrste živali, rastlin in gob. Žal se zaradi melioracijskih posegov in temperaturnih sprememb v podnebjju neusmiljeno izsušuje.

Okoli 40 ha velika parcela sredi Krakovskega gozda je bila že pred desetletji izločena iz gospodarjenja. Tam se je ohranila močvirna združba hrasta doba. Pragozd poraščajo hrasti častiljive starosti 300 let. Gozd je v zaključni fazi razvoja. Stara drevesa neusmiljeno načenja zob časa, hrast se slabo pomlajuje, nivo podtalnice pa v zadnjih desetletjih grozovito pada. Na starih še živečih ali podrtih deblih najdejo svoj življenjski prostor nekatere redke vrste lesnih gliv, ki jih v gospodarjenih gozdovih skoraj ne bomo našli.

1//Žafranasti rumenopor (*Aurantiporus croceus*, *Hapalopilus croceus*)

Ena izmed najredkejših in najlepših gliv je prav gotovo žafranasti rumenopor. Našli smo ga pred 15 leti na severni meji pragozda na stoječem odmrlem deblu hrasta. Vsako leto v juniju mesecu požene iz istega micelija dobra 2 m od tal. Zaradi svoje izredne redkosti in ogroženosti je našel mesto na evropskem seznamu zavarovanih gliv.

2//Jetrenka, jetrasta cevača (*Fistulina hepatica*)

Naseli se na starih še živečih deblih hrastov pa tudi pravega kostanja. Čeprav je parazit, ne dela hude škode svojemu gostitelju. Je enoletna in se pojavlja na istih drevesih bolj ali manj vsako leto. Opazili smo jo tudi na Cvelbarjevem hrastu v Malencah, trenutno drugem največjem dobu v Sloveniji. Slovenci smo okoli 60 vrst gob zakonsko zavarovali. Tudi jetrenka spada mednje.

3//Hrastov luknjač (*Inonotus dryadeus*)

Tudi ta si je za svoje pribežališče izbral stare hraste v Krakovem. Goba je enoletna, v začetni fazi rasti izloča kapljice, do jeseni pa nekateri trosnjaki zrastejo celo več kot pol metra. Druge najdbe v Sloveniji lahko preštejemo na prste ene roke.

4//Dišeča trhlička (*Antrodiella fragrans*)

V sedemdesetih letih prejšnjega tisočletja je goba Krakovskega gozda preučevala zagrebška mikologinja dr. Milica Tortić, strokovnjakinja za lignikolne (lesne) gobe. V gabrovo jelševem gozdu poleg pragozdne parcele je na enem od obhodov našla dišečo malo gobico, ki je ni bilo moč opredeliti po do tedaj znani literaturi. Skupaj s francosko kolegico Alexis David sta opisali novo vrsto *Trametes fragrans*. Kasneje sta jo zaradi drugačne zgradbe hifnega pletiva uvrstili v rod *Antrodiella*. Kar nekaj časa je bil Krakovski gozd edino znano nahajališče te gobe na svetu. Kasneje so jo našli tudi na Češkem, v Sloveniji pa še drugod po Dolenjskem, v okolici Ljubljane in na Goričkem. Gobica izredno močno diši po janežu, tako da jo zavohamo že od daleč. Njen vonj se ohrani tudi v posušku (eksikatu). V Krakovem jo boste našli na stoječih ali podrtih deblih gabra, leske in jelše, drugje po Sloveniji pa tudi na bukvi. Je pa povsod redka in vsako srečanje z njo je praznik.

5//Smolena pološčenka (*Ganoderma resinaceum*)

Rod *Ganoderma* v Evropi šteje 7 vrst. Vse so bile najdene tudi v Sloveniji. Tri od njih so večletne. Smoleno pološčenko najdemo na deblih starih listavcev – predvsem v parkih. V Krakovem je redka (kakor tudi drugje). Poznamo nekaj starih hrastov, kamor jo hodimo občudovat vsako leto.

8

9

10

12

13

14

15

16

6//Svetlikava pološčenka (*Ganoderma lucidum*)

Bolj pogosta je v toplih predelih. V Sredozemlju največkrat gostuje na črniki (*Quercus ilex*). Na Kitajskem jo že tisočletja uporabljajo v tradicionalni medicini. Ker krepi imunski sistem in odpornost proti raku, je v zadnjih desetletjih postala izredno zanimiva za farmacevte. V Ameriki jo uspešno in na široko gojijo. V Sloveniji je znanih le nekaj najdb. Čudovita skupina na sliki je bila pred leti fotografirana v Maksimirskem parku v Zagrebu. V Krakovem je izredno redka. Potencialno je ogrožena zaradi nabiranja. Na srečo pa je malo verjetno, da bi jo kdo našel.

7//Žlahtni ded (*Leccinum crocipodium*, *L. nigrescens*)

Rod *Leccinum* v Sloveniji zaobjema okoli dvajset vrst. Tiste z bolj ali manj rdečo barvo klobuka smo poimenovali turki, druge pa dedi. Žlahtni ded je edini v rodu, ki ima živo rumeno trosovnico. Pri nas je zelo redek, najdemo ga samo v toplih legah. Spada med zavarovane vrste v Sloveniji.

8//Težki goban (*Boletus torosus*)

V Sloveniji raste prek trideset vrst gobanov. Štiri od njih ljudje bolj ali manj poznajo pod imenom jurčki. Kar šest pa smo jih zaradi izredne redkosti zavarovali. Mednje sodi tudi težki goban, ki čudovitih rumeno rdečih barv na prerezu v trenutku intenzivno modri. Znamenit je zaradi svoje »svinčene teže« in trdnosti. Na sliki je mlad primerek, družbo mu dela goba iz rodu *Thelephora*.

9//Bronasti goban (*Boletus aereus*)

Ponekod ga zaradi barve klobuka kličejo tudi ajdovček. V sredozemski Sloveniji je pogost, v notranjosti pa redek in ogrožen zaradi pretiranega nabiranja.

10//Dobova mrzavnica, brezobročna štorovka (*Armillaria tabescens*)

Znamenita goba na Slovenskem. Pred več kot dvesto leti jo je prvi opisal J. A. Scopoli – čeprav tujec po rodu, je ponesel v svet slavo Kranjske dežele. Bil je sodobnik in prijatelj v rožah velikega Carla Linnéja. Služboval je v Idriji kot zdravnik v rudniku živega srebra, sicer pa je v svojih delih opisal mnogo rož, gob, hroščev, lišajev in tudi ptic. Marsikatera vrsta ima po njegovi zaslugi klasično nahajališče prav na Kranjskem.

11//Raznolična ploskocevka (*Trametes versicolor*)

Ena najpogostejših lesnih gob. Običajno jo najdemo na odmrlem lesu listavcev. Razgrajuje les na bolj preproste organske snovi, ki so vir novega življenja v gozdu.

12//Navadna belka (*Delicatula integrella*)

Stari so rekli: »Lepota je v majhnem.« Goba po dolgem ali povprek ni večja od centimetra. Šele skozi makro objektiv se pokaže v vsej svoji veličini. Raste v topli polovici leta na vlažni podlagi. Vlaga je v Krakovem ponekod še dovolj, komarjev pa še več. Če jo fotografiram, smo ponavadi na koncu oklani do krvi.

13//Pecljata žara (*Urnula craterium*)

Izredna mikološka redkost. Zaradi črne barve jo je težko prav »zadeti« s fotoaparatom. Po več kot desetih letih brezuspešnega iskanja smo jo lansko leto spet našli na starem mestu, kjer je obilo napol zakopanega leskovega dračja. Treba jo je iskati zgodaj spomladi.

14//Orjaški hrček (*Gyromitra gigas*)

Spet ena od slovenskih zavarovanih vrst. Spada v veliko skupino gob, zaprtotrosnice (askomicete), kamor štejemo tudi razne čašice, skledice, mavrahe ...V Evropi so znana nahajališča predvsem v gorskih gozdovih smreke in jelke pozno spomladi, ko odleže sneg. V Krakovem pa ga najdemo v povsem drugem okolju. Prelepo je srečanje z njim, ko cvetijo močvirska logarica, dvolistna morska čebulica, polžarka, pasja čebulica, dacijski pljučnik, vraničnik, lusnec ... Žafrani, zvončki obeh vrst, podlesna vetrnica pa se že poslavljajo. Kakšna lepa imena! Ljudem vse manj pomenijo – meni se zdijo vsako leto lepša.

15//Gomljasta zalogarica (*Sclerotinia tuberosa*, *Dumontinia tuberosa*)

Približno ob istem času jo boste našli po vsej Sloveniji. Goba zajeda na podlesni vetrnici. Ponavadi jo spregledamo zaradi njene majhnosti.

16//Škrlatna čašica (*Sarcoscypha coccinea*)

Še ena izmed zaprtotrosnic, ta pa je prva znanilka pomladi. Ko je vse naokoli še bolj ali manj mrtvo, nas preseneti s svojo rdečino. Raste na zakopanem lesu. ●

Nameščanje gnezdilnic v Tičistanu

//Tomaž Mihelič

1//Tičistan je skoraj pozabljeno ime za prisrčen predel Tivolskega parka. Spontano poimenovanje se je rodilo v pogostih in prijetnih srečevanjih ljudi s pticami. Ptice so območje obiskovale zaradi privlačnih struktur, ki so jim zagotavljale varno zatočišče in dodatno hrano, ljudje pa so se družbe v parku razveselili. Odnos med pticami in obiskovalci parka se je krepil iz leta v leto in ptice so postale do ljudi bolj zaupljive. Na tem predelu lahko vsakodnevno opazujete ptice, ki obiskovalcem sedajo na roko.

foto: Tomaž Mihelič

2//V novembru smo Tičistanu nadeli gnezdilnice. Začetni kup je hitro skopnel, saj se je med akcijo nabralo 15 prostovoljcev Ljubljanske sekcije društva. Glavni »zabijači« so bili seveda Aleksander, Anže, Jošt, Željko in Žiga. Gnezdilnice je skrbno izdelal Vojko, postavitev pa je bila del ureditve Tičistana, za katero skrbimo skupaj z Zavodom za turizem Ljubljana.

foto: Tomaž Mihelič

3//Prva sta se zagnala Jošt in Žiga. Najbolj sta bila seveda vesela škorčnic, ki smo jih postavljali na višje lege, navadno med 5 in 6 metri visoko. Ker škorci pogosto gnezdi v manjših kolonijah, smo tudi gnezdilnice zanje namestili v skupinah. Druge gnezdilnice smo enakomerno razporedili po območju.

foto: Tomaž Mihelič

4//Jani in Anže sta pri nameščanju pazila tudi na slog. Namestila sta gnezdilnice v celotnem severnem delu Tičistana. Anže je s pridom izkoristil svoje plezalske izkušnje in pogosto namestil gnezdilnico precej višje, kot mu je to dopuščala lestev. Tudi Jani je pokazal, da mu višina nad tlemi ne povzroča nikakršnih težav.

foto: Tomaž Mihelič

5//Če bi se akcije udeležili samo fantje, bi bili seveda žejni in lačni. Ampak nismo bili, saj je Barbara poskrbela za piko na i in nas vse ogrela s čajem. Nameščanje gnezdilnic je bilo tudi čudovita priložnost za izmenjavo ornitoloških izkušenj, tokrat predvsem izkušnje z nameščanjem gnezdilnic. In ker so bili med nami tudi Ivan Esenko, Ivo Božič in Aleksander Pritekelj, teh zares ni zmanjkalo.

foto: Tomaž Mihelič

6//Anže in naveze DOPPS-ovih veveric pri nameščanju gnezdilnice za lesno sovo. Ta vrsta sicer že gnezdi v parku Tivoli, v predelu okrog kopališča. Z dvema gnezdilnicama smo ustvarili ugodne razmere za gnezdenje tudi v Tičistanu. Zdaj pa samo še držimo pesti.

foto: Tomaž Mihelič

7//Sam sem imel vse skupaj skrbno na vajetih, in če sem bil na začetku še malo zaskrbljen, kako nam bo uspelo namestiti vseh 40 gnezdinic, mi je vnema kolegov iz društva skrb v hipu razblinila. Gnezdilnice so bile nameščene ob mraku prvega dne. Pričakovano nadaljevanje akcije v naslednjih dneh je tako odpadlo.

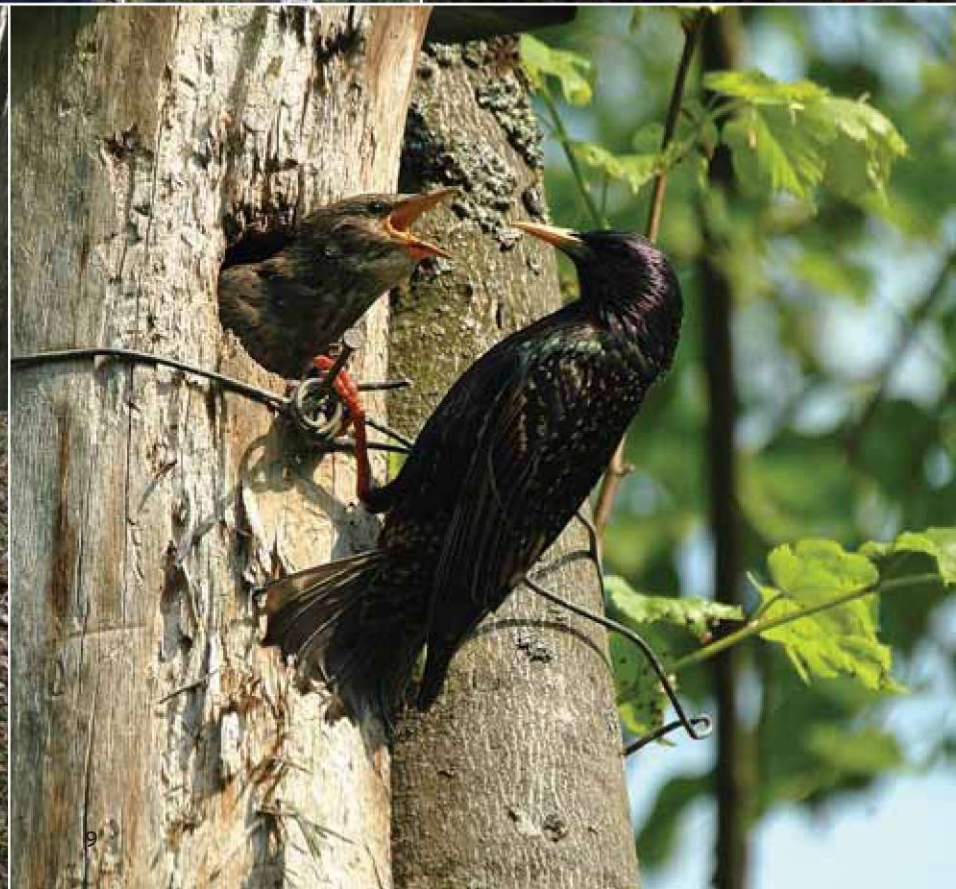
foto: Ivan Esenko

8//Aljaž, Vojko in Ivan iz strokovnega nadzornega sveta. Seveda je dela za vse kmalu zmanjkalo. Na koncu smo se strinjali, kako pomembno je nameščati gnezdilnice, in to vedno skupaj z jasnimi sporočili, da so le nadomestek za naravna dupla, ki jih v parkih in gozdovih vse bolj primanjkuje.

foto: Tomaž Mihelič

9//Polna gnezdilnica je majhna izpolnjena želja vsakega postavjalca. Z uspešno zasedenostjo gnezdilnice pa se skrb zanjo še ne konča. Vsako leto je treba preveriti, ali so gnezdilnice še dovolj čvrste, da bodo nosile nov, letošnji zarod.

foto: Ivan Esenko

Iški morost: živahno poletno dogajanje in načrti za prihodnost

//Marjana Ahačič

1: Vodniki po koščevi učni poti so ves čas na voljo na lesenem stojalu ob vходу v rezervat in v opazovalnici. Stojalo je izdelal mojster Ivan Kogovšek.
foto: Tomaž Jančar

2: Priložnost za ptice in ljudi: že prvo poletje so se na Iški morost odpravili številni obiskovalci.
foto: Maarten de Groot

3: Rezervata nismo obremenjevali z informacijskimi tablamami. Nadomešča jih vodnik po koščevi učni poti.
foto: Tomaž Jančar

4: Dela v rezervatu je še vedno veliko, zato tradicionalne društvene akcije ostajajo.
foto: Žiga Iztok Remec

5: Včasih so našo pozornost na Barju žal pritegnila smetiščja, tokrat je slika iz zraka očem veliko bolj prijetna.
foto: Ivan Kogovšek

Iški morost in Koščeva učna pot sta vse od junijske otvoritve deležna precejšnji pozornosti. Posebej proti koncu šolskega leta so se na ogled Koščeve učne poti odpravili številni šolarji. Jeseni so si naravni rezervat ogledale tudi članice društva SILA (Slovensko mednarodno združenje žensk) pa seveda številni naključni in redni obiskovalci Ljubljanskega barja.

Oktober se je na naravovarstveni akciji čiščenja barjanskih travnikov zbralo nekaj članov ljubljanske sekcije DOPPS. »Mnoge je napoved slabega vremena odvrnila od udeležbe pri akciji, vendar so se boječi usteli. Štiri udeležence akcije nas je pričakalo sonce, ki se je prebilo skozi meglo in kmalu ogrelo hladno jutro. Hitro smo se lotili dela in se ogreli s postavljanjem ograje okoli saniranega divjega odlagališča odpadkov. Po opravljenem delu smo si privoščili malo okrepčila ob prijetnem ognju, ki ga je pripravil Željko Šalamun, organizator akcije in naš vestni naravovarstveni nadzornik v Iškem morostu. Na prijetnem soncu ob toplem ognju in hrani so nam dan popestrili še trije žerjavi, ki so nas počasi in ljubko, kot se zanje spodobi, preleteli. Zaradi obilice dela, ki nas še čaka v Iškem morostu, smo se odločili, da akcije čim pogosteje ponavljamo, in tako do pomladi pripravimo pticam rezervat kot iz škatlice,« je o akciji poročal Žiga Iztok Remec.

Nadaljevali pa bomo tudi z izobraževalnimi dejavnostmi, saj Koščeva učna pot po naravnem rezervatu Iški morost obiskovalcu ponuja sicer redko možnost, da se поблиže spoznava z živim svetom in bogastvom vlažnih travnikov. Iz opazovalnice lahko spremljajo življenje celo najbolj ogroženih vrst ptic! Predvsem prebivalcem iz okoliških krajev želimo omogočiti, da bolj spoznajo naravno boga-

stvo Iškega morosta; bolj ko ga bodo poznali in cenili, več bodo pripravljene storiti za to, da ga zaščitijo in ohranijo. Da bodo tudi sami lahko naravne posebnosti svojega okolja predstavili zainteresiranim obiskovalcem, prav zanje načrtujemo tečaj za lokalne vodnike po Koščevi učni poti. Tečaje bomo seveda pripravili tudi za naše člane.

Da kosca spoznajo še tisti, ki doslej še niso veliko vedeli o njem, in da bi sporočilo o tem, kako pomembno je varstvo kosca in njegovega življenjskega prostora, širili v javnost, bi radi konec maja pripravili t.i. Koščev nočni izlet za vse, ki bi radi поблиže spoznali to ogroženo vrsto ptice. Na Ljubljansko barje bomo tako člane kot vse druge, ki jih zanima življenje na skrivnostnih barjanskih travnikih, znova povabili tudi ob Evropskem dnevu opazovanja ptic.

Prav zdaj pripravljamo še posebno spletno stran o rezervatu Iški morost, na kateri bodo obiskovalci dobili informacije o obisku rezervata, našli dodatne informacije o rastlinah, živalih, habitatih in upravljanju rezervata, si priskrbeli vodnik po Koščevi učni poti v pdf obliki, učne liste ter se seznanili z novicami iz rezervata.

V sodelovanju z različnimi izobraževalnimi inštitucijami bomo tudi v prihodnje pripravili strokovne ogledne rezervata po Koščevi učni poti oziroma predavanja o naravnem bogastvu Iškega morosta in Ljubljanskega barja. Za kakovostno izvedbo vodenih naravoslovnih dni bomo pripravili učne liste, ki bodo vodnikom, učiteljem in učencem v pomoč pri ogledu učne poti po naravnem rezervatu Iški morost, predvsem kot pomožno učno gradivo za naravoslovne dneve višjih razredov osnovne šole.

V prvih mesecih po otvoritvi Koščeve učne poti se je pokazalo, da imajo mnogi obiskovalci Ljubljanskega barja težave pri iskanju naravnega rezervata Iški morost, zato smo se odločili, da postavimo dodatne označbe ob glavni cesti Brest – Podpeč, pri mostu čez reko Iško, medtem ko bomo table, ki že stojijo v rezervatu, opremili z dodatnimi informacijami o pravih vedenja v rezervatu.

6

7

8

Seminar za vodenje ornitoloških ekskurzij 26. in 27. marec 2008

Vas zanima vodenje naravoslovnih dni, izletov ali skupin na taborih? Bi vam pri tem prav prišel kakšen nasvet, kako na privlačen način predstaviti naravo šolarjem in drugim obiskovalcem? Želite boljše spoznati Iški morost na Ljubljanskem barju in kasneje tudi sami voditi skupine po rezervatu? Vse, ki vas to veseli, vabimo na tečaj za vodenje ornitoloških ekskurzij, ki ga bomo tokrat izvedli na primeru koščeve učne poti po Iškem morostu. Tečaj bo sestavljen iz teoretičnega in terenskega dela, potekal pa bo v popoldanskih urah. Prijave zbiramo do 15. marca 2008 v pisarni DOPPS na telefonski številki 01 / 426 58 75, na naslovu eva.vukelic@dopps-drustvo.si ali DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana.

Pestrost ptic na kraških pašnikih

//Jernej Figelj

Kras je krasen, smo soglasni popisovalci, ki od konca letošnjega maja v okviru projekta Natura Primorske preučujemo ptice na kraških pašnikih. Namen raziskave je ugotoviti, kako paša domačih živali vpliva na pestrost in številčnost ptic na Krasu.

Podoba golega Krasa je le še spomin

Kras je v zadnjih nekaj desetletjih zelo spremenil svojo podobo. Pogozdovanje z nasadi črnega bora (*Pinus nigra*) ter predvsem opuščanje paše in košnje je pripomoglo, da je podoba golega Krasa ostala le še spomin. Burja, požari, kakšna svetovna vojna in peščica marljivih kraških kmetov pa so pripomogli k temu, da se je nekaj »golega« Krasa le ohranilo. Ti odprti predeli so zelo pomembni za kvalifikacijske vrste ptic, zaradi katerih je Kras uvrščen v mrežo območij Natura 2000. Ta območja so pomembna prehranjevališča za kačarja (*Circaetus gallicus*) in veliko

uharico (*Bubo bubo*). Na najbolj golih tleh med množico poljskih škrjancev (*Alauda arvensis*) gnezdi rjava cipa (*Anthus campestris*), ki je s populacijsko oceno 20 - 30 parov ena najredkejših ptic pevk v Sloveniji. Glede na podatke zadnjih let se črni oblaki zgrinjajo nad populacijo vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*) na Krasu. Letos je bilo prešteti le 31 pojočih samcev. Odprta območja, prepletena z gozdčki in mejicami, si za svoj življenjski prostor izbere ta podhujka (*Caprimulgus europaeus*) in hribski škrjanec (*Lullula arborea*).

Kako pester in številčen je v resnici ptičji svet kraških travnikov?

Ravno odprta območja so naravovarstveno najbolj pomembna, zato jih je treba ubraniti pred zaraščanjem. Domače živali, ki so stoletja zagotavljale moč, hrano in toploto kraškemu človeku, so izginjale sočasno z zaraščanjem Krasa. A prav te domače živali kažejo luč v tunelu varovanja biserov kraške narave. Slovenska avtohtona ovca, istrska pramenka, je najbolj prilagojena redki in zeli polno kraško rušo. Na kraških pašnikih se je razvil lipicanec, cenjen po vsem svetu. Za bolj zaraščene predele so kot nalašč koze, ki se ne branijo niti najbolj trnatih rastlin. Kako pester in številčen pa je dejansko ptičji življenjski svet na kraških pašnikih, skušamo ugotoviti z raziskavo, ki jo ljubkovalno imenujemo pašni poskus.

Natančen popis ptic in habitatov

Popisno ploskev smo izbrali na Podgorskem krasu, kjer so pašniki najboljše, v okolici pašnikov pa je dovolj habitatov v različnih sukcesijskih fazah, ki omogočajo primerjavo ptičjih združb. Tako nas je popisna pot poleg pašnikov peljala tudi skozi opuščene pašnike, grmišča, hrastove gozdove in nasade črnega bora. Izbrali smo metodo linijskega transekt z vrisovanjem vrst na natančno lokacijo (notranja pasova) oziroma na pravokotno točko glede na transekt (zunanj pas). V prvi notranji pas so »padle« vse ptice, oddaljene 50 metrov od popisne poti, v drugi notranji pas ptice, oddaljene med 50 in 100 metrov od popisne poti, preostale ptice pa smo vrisovali v zunanj pas. Transekte smo popisali samo enkrat brez ponovitve, in sicer med 21. majem in 10. junijem. Skupaj smo popisali

6: Za boljše vrednotenje pomena pašnikov za varstvo ptic smo v popisno ploskev vključili tudi okolico pašnikov, kjer je več različnih habitatov, od opuščeni travnišč do grmišč in gozda. foto: Jernej Figelj

7: Zeli polna kraška ruša je primerna paša tako za osle kot za konje. foto: Jernej Figelj

8: Rjava cipa (*Anthus campestris*) gnezdi na suhih odprtih območjih, kjer je ruša redka in so tla gola. Nekaj parov smo zabeležili tudi na Podgorskem krasu. foto: Borut Rubinič

9

10

slabih 52 km poti. Poleg ptic smo (ne istočasno) popisali tudi habitat na transektih in vrisali funkcionalne ograje na pašnikih. Za popis habitata smo uporabljali isti kodirni sistem kot za monitoring ptic kmetijske krajine. Da bo raziskava popolna, pa moramo zbrati še podatke o tem, katere domače živali so se tam pasle in s kakšno obtežbo.

Nepozabne noči pod kraškim nebom

Popisovali smo Andrej Figelj, Primož Kmecl, Tomaž Mihelič in moja malenkost. Mislim, da govorim v imenu vseh, če povem, da je bilo popisovanje ptic na Podgorskem krasu čisti užitek. Srečanja s kraškimi cukrčki, kot so vrtni strnad, taščična penica (*Sylvia cantillans*), rjava cipa in kratkoperuti vrtnik (*Hippolais polyglotta*), so nam pričarala široke nasmeške na obraz. Blagodejno so na naše duše in telesa vplivale vonjave kraških zelišč, kot na primer šetraj in žajbelj.

Noči, ki smo jih družno predremali pod milim kraškim nebom v zvočni kulisi hribskih škrjancev, podhujk in slavcev (*Luscinia megarhynchos*), so vsekakor nepozabne. Bili pa so tudi trenutki, ko ni šlo vse po načrtih. Strgane majice in praske, ki smo jih pridelali med prebijanjem skozi teren, poraščen s črnim trnom, glogom in brinjem, gromozanski pihajoči biki in simpatični, toda radovedno nadležni osli so sicer otežili popisovanje in povzročili nekaj nelagodja, a spomin nanje bo ostal v najlepši luči.

Kras je krasen. Prepričajte se tudi sami, ne bo vam žal. Projekt delno financira EU v okviru Programa Pobude Skupnosti Interreg IIIA Slovenija – Italija 2000 – 2006.

Zakaj je »največ« belih štokelj v Notranjsko - kraški regiji?

//Gregor Torkar

Pozorni bralec zadnje številke Sveta Ptica (03, '07) zagotovo ni spregledal prispevka Eve Vukelič o spomladanskem spremljanju prihoda najbolj znanih selivk – bele štoklje,

kmečke lastovke, kukavice in hudournika. Z vseevropskim projektom Pomlad prihaja! (Spring Alive) želimo vsi skupaj popularizirati opazovanje ptic in narave nasploh. Pozorni bralec že omenjenega članka je najverjetneje opazil tudi nekaj presenetljivih rezultatov. Daleč največji odziv na projekt je bil ravno v Notranjsko – kraški regiji. Prav tam je bilo tudi daleč največ opazovanj belih štokelj. Notranjsko – kraška regija »vodi« tudi pri ostalih treh pticah. In kaj je k temu pripomoglo?

Na pobudo DOPPS-a smo se v Notranjskem regijskem parku odločili, da v projekt vključimo Vrtec »Martin Krpan« Cerknica, Osnovno šolo Notranjski odred Cerknica in Osnovno šolo Jožeta Krajca Rakek. O opazovanju prihoda selivk v omenjenem vrtcu je bilo že veliko povedanega v Evinem prispevku. Otroci in njihove vzgojiteljice so se zelo potrudili in na svoj prilagojen način opazovali ptice. Še posebej nas veseli sodelovanje staršev, ki so otroke vozili v naravo opazovat ptice. V Notranjskem regijskem parku gnezdi samo en par belih štokelj, in sicer na Cesarjevi hiši v Martinjaku. Starši so nam pripovedovali, kako so »moral« svoje otroke voziti v Martinjak opazovat belo štokljo.

Podobno veselo je bilo tudi v obeh šolah in njunih podružnicah. V sklopu predavanj ob Svetovnem dnevu mokrišč smo projekt Pomlad prihaja! predstavili učencem in učiteljem, ter jim razdelili zgibanke. Prihode znanilk pomladi so beležili individualno ali skupinsko kot razred, kar je bila praksa predvsem na razredni stopnji. Še posebej zanimivo je bilo na podružnični šoli v Grahovem, kjer se šolajo tudi učenci in učenke iz vasi Martinjak. Ob vsaki priložnosti so nam poročali o dogajanju na Cesarjevi hiši. Projekt Pomlad prihaja! je bil lepa popestritev njihovih vsakodnevnih šolskih obveznosti.

Radi bi se zahvalili vsem učiteljem in vzgojiteljem, ki so sodelovali v projektu. Od njih je namreč odvisno, kako uspešna so vsa naša prizadevanja na področju izobraževanja in ozaveščanja mladih. Brez njihovega sodelovanja so taki projekti le črke na papirju in slabo izkoriščene priložnosti.

9: Popisovalci pri natančnem preučevanju habitata
foto: Tomaž Mihelič

10: Štoklji v Martinjaku – zvezdi letošnjega opazovanja znanilcev pomladi.
foto: arhiv NRP

Program DOPPS za januar - marec 2008

Vabimo vas na spomladanski ciklus rednih DOPPS-ovih predavanj, izletov in akcij v letu 2008. Za najnovejše informacije o aktivnostih društva obiščite tudi spletno stran www.ptice.org.

PREDAVANJA

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota; predavalnica v pritličju
Čas: ob 18. uri

24. januar 2008: Krmljenje ptic pozimi (predava Željko Šalamun)

Mnogo ljudi se bližje seznanja s pticami prav med opazovanjem in ptičji krmilnici. Katere ptice obiskujejo krmilnice in zakaj, bomo izvedeli na predavanju. Prav tako bomo dobili napotke za pravilno hranjenje ptic in slišali veliko zanimivosti iz življenja ptic pozimi.

14. februar 2008: Ohranjanje ogroženih ptic na podeželju (predava Andrej Medved)

Frisotnost človeka ter mozaičnost kmetijske kulturne krajine v SV Sloveniji zagotavlja ugodne življenjske pogoje za redke in ogrožene vrste ptic. Ekstenzivno obdelane njivske površine, visoko debelni sadovnjaki, travniki in pašniki s strukturnimi elementi krajine kot npr. mejice, grmovja in posamična drevesa so prednostne usmeritve evropske kmetijske politike, ki podpira kmeti kot upravljavca podeželskega prostora in ne zgolj kot proizvajalca za trg. Predstavljene bodo ekološke zahteve ptic, osnovne ekološke omrežja Natura 2000 ter pomen ohranjanja narave za ljudi.

MARIBOR

Kraj: Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroska cesta 160, Maribor; predavalnica bo posebej označena
Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri

9. januar 2008: Januarsko štetje vodnih ptic (predava Luka Božič)

Pred Januarskim štetjem vodnih ptic (IWC), na katerem vsako leto preštejemo ptice, ki se pozimi zadržujejo na naših vodah, bomo izvedeli še več o tej mednarodni akciji: zakaj štejemo, katere vrste, kako se lotimo štetja in koristne napotke za določanje vodnih ptic pozimi.

6. februar 2008: Etiopija (predavata Ana in Dejan Bordjan)

S slikami bosta predstavila enomesečno potepanje devetih ljudi po širnih prostranstvih Etiopije. Dežela, za nekatere sinonim za revščino in lakoto, se je popotnikom pokazala v povsem drugačni luči. V veliki pestrosti njenih pokrajin so spoznali Slovenijo. Manjkalo ji je samo morje, ki ga je izgubila z odcepitvijo od Eritreje. Velika pestrost naravnih okolij pomeni veliko pestrost živih bitij, med njimi tudi ptic v nešteti oblikah in barvah.

5. marec 2008: Metulji na Štajerskem (predava Barbara Zakšek)

Na predavanju bomo spoznali dnevne metulje, ki jih lahko srečamo na terenih ali sprehodih v naravi. Izvedeli bomo tudi marsikaj o njihovih življenjskih prostorih ter vzrokih za njihovo ogroženost, ki so marsikaj podobni kot pri pticah. Poleg pogostih vrst bomo spoznali tudi posebne vrste, ki so razširjene le v vzvodni Sloveniji.

CELJE

Kraj: JZ Socio, PE Projektna pisarna Celje zdravo mesto, Slomškov trg 4, Celje
Čas: ob 19. uri

15. januar 2008: Ptice v sadovnjakih (predava Matej Gamser)

Predavatelj nam bo predstavil rezultate svoje raziskovalne naloge, v okviru katere je raziskoval ptice sadovnjakov v okolici Celja. Izvedeli bomo, katere vrste lahko najdemo v sadovnjakih, kako se razlikuje ptičji svet intenzivno in ekstenzivno obdelanih sadovnjakov ter zakaj so sadovnjaki pomembni za ptice.

LJUBLJANA

Kraj: Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri

10. januar 2008: Januarsko štetje vodnih ptic (predava Borut Rubinič)

Lansko leto smo ornitologi sistematično prečesali zgornji del reke Mure. Popisovali smo prav vse vrste, od pogostih pa do redkih in ogroženih, kar doslej še ni bilo izpeljano. Izkazalo se je, da gre za zelo pomembno območje s prek 100 gnezdečimi vrstami, med drugim smo med popisi odkrili tudi novo gnezdilko za reko Muro.

7. februar 2008: Popisi koscev na Ljubljanskem barju (predava Luka Božič)

Najpomembnejše območje za ogroženo ptico kosca v Sloveniji je Ljubljansko barje. Tu s pomočjo protovoljcev že vrsto let spremljamo njegovo populacijo. Na predavanju bomo izvedeli, kakšni so rezultati vsakoletnih popisov, pa tudi kako je s koscem drugod po Sloveniji ter kaj vse lahko vpliva na njegovo število.

6. marec 2008: Preletniki Cerknškega jezera (predava Primož Kmecl)

Jezero je najzanimivejši področje za spremljanje preletnih ptic v osrednji Sloveniji in to prav v vseh letnih časih. Nekatere ptice se tu pojavljajo v pomembnem številu, večkrat pa se med njimi najde tudi kakšna redka vrsta. Predavatelj bo predstavil tudi načine spremljanja selitve in vprašanja varstva ptic, ki se pri nas ustavljajo na selitvi.

RADOVLJICA

Kraj: Knjižnica Tomaža Antona Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica
Čas: ob 19:30

12. februar 2008: Vrani, ali jih poznamo? (predava Urša Koče)

Ste vedeli, da so vrani eni izmed najbolj inteligentnih ptic? Hkrati pa so tudi med najpogostejše preziranih pticami. Morda ste se celo že sami jezili zaradi uplenjenega sinjičega zaroda ali pa slišali koga, ki se je pritoževal nad storjeno škodo na svojem pridelku. Na predavanju boste spoznali življenjske navade te skupine ptic, ki imajo tako kot vsako drugo živo bitje svoje mesto in vlogo v naravi. Predavanje pa bo tudi priložnost za izmenjavo mnenj o problematiki odnosa med njimi in človekom.

CERKNICA

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerklje
Termin: vsak tretji četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri

17. januar 2008: Velike zveri v Sloveniji (predava Miha Krofel)

Predstavljene bodo osnovne značilnosti vseh treh vrst velikih zveri, ki živijo v Sloveniji - volka, rjavega medveda in evrazijskega risa. Poudarek bo predvsem na njihovi vlogi v naravi in pojavljanju v Sloveniji, predstavljen pa bodo tudi nekatere raziskave, ki so bile opravljene oziroma še potekajo pri nas.

21. februar 2008: Sive čaplje (predava Cvetka Marhold)

Zagotovo ste že opazili te elegantne sive ptice, kako nepremično ždijo sredi travnika, njive ali ob robu vode. Se tudi vam zdi, da jih pogosto vidvate? Na predavanju boste podrobneje spoznali sivo čapljo, izvedeli, koliko jih je v Sloveniji in zakaj niso priljubljene pri ribičih. Morda se boste na koncu tudi sami naučili in se nam pridružili pri vsakoletnem popisu gnezditvenih kolonij sive čaplje v Sloveniji.

20. marec 2008: Koliko ptic živi na Notranjskem (predava Tomaž Mihelič)

Na predavanju bodo predstavljene vrste in številčnost ptic, ki smo jih na Notranjskem v zadnjih letih popisali za Novi ornitološki atlas gnezdil, med drugim tudi rezultati lanskih skupinskih popisov na javorniki. V luči najnovejših spoznanj bodo predstavljene tako pogoste kot tudi redke in naravovarstveno pomembne vrste.

NOVO!! Predavanja Severnoprimorske sekcije DOPPS v Bujanjah pri Vipavi

BUDANJE
Kraj: Nekdanja podružnična šola Budanje, Budanje 37 (pri cerkvi)
Čas: ob 19. uri

25. januar 2008: Ptice pozimi (predava Tomaž Berce)

Pozimi se v naših krajih pojavijo ptice, ki jih sicer ne opazimo, marsikatera pa zaide tudi v bližino naših domov. Na predavanju bomo spoznali, katere ptice pozimi obiskujejo krmilnice. Prav tako bomo dobili napotke za pravilno hranjenje ptic in spoznali posebne ptice, ki se pozimi zadržujejo v Vipavski dolini.

15. februar 2008: Koliko ptic živi na severnem Primorskem (predava Tomaž Mihelič)

Na predavanju bodo predstavljene vrste in številčnost ptic, ki smo jih na severnem Primorskem v zadnjih letih popisali za Novi ornitološki atlas gnezdil. V luči najnovejših spoznanj bodo predstavljene tako pogoste kot tudi redke in naravovarstveno pomembne vrste.

IZLETI

Za dodatne informacije lahko pokličete vodjo izleta ali v pisarno društva na telefonu 01/426 58 75.

19. januar 2008: Izlet za mlade ornitologe v Strunjanske soline (vodita Jurij Hanžel in Tanja Šumrada)

Strunjanske soline so najsevernejše soline v Sredozemlju, kjer sol vsako leto še vedno pridelujejo in fanjejo na tradicionalen način. Za ptice so soline najbolj zanimive v času prezimovanja in selitev. Ptice v solinah so vajene sprehajalcev, zato jih je mogoče tudi enostavno opazovati. Dobimo se ob 9:00 na avtobusni postaji ob glavni cesti v Strunjanu (avtobus iz Ljubljane odpelje ob 6:18). Za dodatne informacije pokličite Tanjo Šumrada na št. 041 974 242.

26. januar 2008: Mariborski otok (vodi Matjaž Premzi, tel. 041 835 612)

Presenečeni boste, koliko različnih ptic lahko opazujemo na pragu mesta ob reki Dravi. Med drugimi tukaj skoraj vedno prezimuje kakšen vdomec, ena najbolj barvitih ptic pri nas. Izlet posebej priporočamo začetnikom, otrokom in njihovim staršem. Zborna mesto je pred gostilno v Koblarjevem zalivu ob 9. uri.

9. februar 2008: Ljubljana med Fužinami in Vevčami (vodi Vojko Havliček, tel. 041 651 917)

Ko Ljubljana zapusti središče Ljubljane, lahko ob njej srečamo marsikatero zanimivo ptico. Izlet bomo pričeli ob 9. uri pred Fužinskim gradom, od koder se bomo peš napotili proti Vevčam. Med potjo lahko opazujemo čaplje, galebe in brinovke. V grmovju ob reki se zadržujejo številne drobne ptice pevke, ob bregu pa je mogoče videti nutrije. V Vevčah se bomo ustavili na jezcu, od koder se ponuja dober razgled na različne vrste rac. Izlet traja približno 2 uri.

15. marec 2008: Tromejnik (Trdkova) (vodita Željko Šalamun in Gregor Domanjko)

Obiskali bomo Gozdno učno pot Tromejnik ob tromeji med Slovenijo, Madžarsko in Avstrijo. Na poti se bomo seznanili s pticami listnatega in iglastega gozda. Za izlet se zberemo ob 8. uri na začetku gozdne učne poti. Za dodatne informacije pokličite Željko Šalamuna na št. 041 712 396.

16. marec 2008: Izlet za mlade ornitologe na trojno sotočje Save, Ljubljance in Kamniške Bistrice (vodi Urša Koče, tel. 031 263 849)

Podali se bomo do trojnega sotočja Save, Ljubljance in Kamniške Bistrice v bližini Dola pri Ljubljani. Na krajšem odseku Save, kjer so združene vode treh rek dovolj močne, da so kljubovale uravnavi njene struge, bomo v tem zgodnjem spomladanskem času poleg stalnic opazovali zadnje prezimujoče vodne ptice in morda tudi že prve spomladanske selivke. Pričakujemo vodomca, povodnega kosa, sive čaplje, kormorane, več vrst rac in morebitne prve pobrnežnike na selitvi. Zberemo ob 8. uri pred župniško cerkvijo v Dolu pri Ljubljani, od koder se bomo peš podali na obrežje Save.

29. marec 2008: S čolni po Ljubljani (vodi Vojko Havliček, tel. 041 651 917)

Tokrat bomo opazovali živi svet Ljubljance ter račje perspektive. S kanuji se bomo podali po reki od Podpeči do Livade oz. Lip. Opazovali bomo lahko liske, tukulice, ponirke, različne rase in še

kaj. Število mest v kanujih je omejeno, zato se za izlet čim prej prijavite vodji izleta na telefon 041 651 917. V primeru močnega dežja ali narasle vode bo izlet prestavljen na naslednji konec tedna (5. aprila 2008).

AKCIJE

Vse dodatne informacije dobite pri koordinatorju akcije ali v pisarni društva na telefonu 01/426 58 75.

5. in 6. januar 2008: Priprave na Januarsko štetje vodnih ptic (IWC)

Pred Januarskim štetjem vodnih ptic bomo organizirali dodatno izpopolnjevanje v poznavanju vodnih ptic in metodah štetja. Za terenske tečaje se prijavite pri vodji tečaja naslednjih številkah: Ljubljanska kotlina Borut Rubinič (041 703 282) Severna Primorska Andrej Figelj (031 874 289) Štajerska Luka Božič (031 307 993)

12. in 13. januar 2008: Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinator: Luka Božič, tel. 041 513 523)

S skupnimi močmi bomo tudi letos šteli ptice na slovenskih vodah. Če še nimate svojega odseka, se javite koordinatorju akcije. Več informacij v vabilu na strani 40.

Januar, februar in marec 2008: Čiščenje zaraščenih travnikov na lškem morostu (koordinator: Željko Šalamun, tel. 041 712 396)

Pred začetkom gnezditvene sezone bomo očistili zaraščene travnike na DOPPS-ovih parcelah na Ljubljanskem barju. Namen je čim hitrejša vzpostavitev ekstenzivnih travnikov. Čiščenje bo letos potekalo ob četrtnih vse do konca marca. Vsi, ki bi radi sodelovali, pokličite koordinatorko akcije na številko 041 712 396 ali v pisarno društva na 01/426 58 75. Točne termine bomo javili naknadno.

Januar ali februar 2008: Čiščenje otoka na Gajševskem jezeru (koordinator: Željko Šalamun, tel. 041 712 396)

Očistili bomo zaraščen otok na Gajševskem jezeru in poskušali ponovno vzpostaviti razmere za gnezdenje navadne čigre. Akcija bo predvidoma januarja ali februarja, odvisno od vremenskih razmer. Vsi, ki bi radi sodelovali, pokličite koordinatorko akcije na številko 041 712 396 ali v pisarno društva na 01/426 58 75.

20. februar 2008 (sreda): Izdelava lesenih ptic (koordinator Vojko Havliček)

Iz lesa bomo izrezovali ptice in jih pobarvali. Delavnica je primerna tako za otroke kot odrasle. Pričela se bo ob 17:00 v prostorih Ljubljanske sekcije v garažah na Tržaški 2 v Ljubljani. Za akcijo se prijavite koordinatorju akcije na telefon 041 651 917.

21. februar 2008 (četrtek): Izdelava lojnih pogač (koordinator Vojko Havliček)

Iz loja in sončničnih semen bomo izdelovali pogače, ki so pozimi dobrodošla poslastica za ptice. Delavnica je primerna tako za otroke kot odrasle. Pričela se bo ob 17:00 v prostorih Ljubljanske sekcije v garažah na Tržaški 2 v Ljubljani. Za akcijo se prijavite koordinatorju akcije na telefon 041 651 917.

29. februar in 1. marec 2008 (petek in sobota): Tečaj in akcija: popis velike uharice (koordinator Tomaž Mihelič)

V petek popoldne bo v stari šoli v Budanjah najprej teoretično predavanje o popisu velike uharice, po predavanju bomo pridobilno znanje še praktično preizkusili na terenu in poslušali uharice v živo. Naslednji dan sledi skupinski popis. Popoldne se bomo razdelili v skupine in iskali nova gnezdišča velike uharice v še neraziskanih predelih severne Primorske. Za akcijo se prijavite pri Andreju Figlju, tel. 031 874 289.

Konec marca, začetek aprila: Popis redkih ptic Trnovskega gozda (koordinator Aljaž Rijavec)

Skupaj bomo popisali redke vrste ptic Trnovskega gozda. Iskali bomo obelohrbe in tigroste detle, poskusili najti malega muharja ter upravitelji, kakšno je stanje malega skovika in drugih vrst sov. Za akcijo se prijavite koordinatorju na številko 051 304 566.

Bilo je konec julija 2001 nekje v srednjem Altaju. Česta se je v kačastih zavojih bližala prelazu, katerega ime je že ovila megla pozabe, ko sem vozniku naše pečlanske ekipe evforično zaklical, naj ustavi. Zaradi prizora ob cesti so se mi roke tresle bolj kot ponavadi in trajalo je vsaj dvakrat dlje, da sem na fotoaparatu nastavil pravi objektiv in vznemirjen pritisnil na sprožilec. Šele po vrnitvi domov sem se prepričal, da je na sliki res mali orel (*Hierax pennatus*) z uplenjenim planinskim zajcem (*Lepus timidus*) v krempljih.

Borut Rubinič, Zaplana

JANUAR

1 to
2 sr
3 če
4 pe
5 so Priprave na Januarsko štetje vodnih ptic (IWC)
6 ne Priprave na Januarsko štetje vodnih ptic (IWC)
7 po
8 to
9 sr MB Luka Božič: Januarsko štetje vodnih ptic
10 če LJ Borut Rubinič: Januarsko štetje vodnih ptic
11 pe
12 so Januarsko štetje vodnih ptic (IWC)
13 ne Januarsko štetje vodnih ptic (IWC)
14 po
15 to CF Matej Gamser: Ptice v sadovnjakih
16 sr
17 če CER Miha Krofel: Velike zveri v Sloveniji
18 pe
19 so Izlet za mlade ornitologe v Strunjske soline (vodita Jurij Hanžel in Tanja Sumrada)
20 ne
21 po
22 to
23 sr
24 če MS Željko Šalamun: Krmiljenje ptic pozimi
25 pe BUD Tomaž Berce: Ptice pozimi
26 so Mariborski otok (vodil Matjaž Premzl)
27 ne
28 po
29 to
30 sr
31 če

FEBRUAR

1 pe
2 so
3 ne
4 po
5 to
6 sr MB Ana in Dejan Bordjan: Etiopija
7 če LJ Luka Božič: Popisi koscev na Ljubljanskem barju
8 pe
9 so Ljubljana med Fužinami in Vevčami (vodi Vojko Havliček)
10 ne
11 po
12 to RAD Urša Koce: Vrani, ali jih poznamo?
13 sr
14 če MS Andrej Medved: Ohranjanje ogroženih ptic na podeželju
15 pe BUD Tomaž Mihelič: Koliko ptic živi na severnem Primorskem
16 so
17 ne
18 po
19 to
20 sr Izdelava lesenih ptic (koordinater Vojko Havliček)
21 če CER Cvetka Marhold: Sive Čaple: Izdelava lojnih pogač (koordinater Vojko Havliček)
22 pe
23 so
24 ne
25 po
26 to
27 sr
28 če
29 pe Tečaj in akcija: popis velike uharice (koordinater Tomaž Mihelič)

MAREC

1 so Tečaj in akcija: popis velike uharice (koordinater Tomaž Mihelič)
2 ne
3 po
4 to
5 sr MB Barbara Zaksšek: Metulji na Štajerskem
6 če LJ Primož Kmecl: Preletniki Cerknškega jezera
7 pe
8 so
9 ne
10 po
11 to
12 sr
13 če
14 pe
15 so Tromejnik (Trdkova) (vodita Željko Šalamun in Gregor Domanjko)
16 ne Izlet za mlade ornitologe na trojno sotočje Save, Ljubljane in Kamniške Bistrice (vodi Urša Koce)
17 po
18 to
19 sr
20 če CER Tomaž Mihelič: Koliko ptic živi na Notranjskem
21 pe
22 so
23 ne
24 po
25 to
26 sr
27 če
28 pe
29 so S čolni po Ljubljani (vodi Vojko Havliček)
30 ne
31 po

PROGRAM DOPPS za januar – marec 2008

PREDAVANJA

- MS:** Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota; predavalnica v pritličju Čas: ob 18. uri
- MB:** Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor; predavalnica bo posebej označena Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu Čas: ob 18. uri
- CE:** JZ Socio, PE Projektna pisarna Celje zdravo mesto, Slomškovo trg 4, Celje Čas: ob 19. uri
- LJ:** Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu Čas: ob 19. uri
- RAD:** Knjižnica Tomaža Antona Linhartarja, Gorenjska cesta 27, Radovljica Čas: 19:30
- CER:** Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica Termin: vsak tretji četrtek v mesecu Čas: ob 19. uri
- BUD:** Nekdanja podružnična šola Budanje, Budanje 37 (pri cerkvi) Čas: ob 19. uri

»Ptiči Šaleških jezer in okolice« Intervju z dobitnikoma nagrade Zlati legat

//Marjana Ahačič

»Žlahtna mešanica strokovnega in poljudnega dela,« je v obrazložitvi letošnjega Zlatega legata, nagrade, ki jo DOPPS podeljuje slovenskim ornitologom za najboljše delo s področja ornitologije, objavljeno v preteklem letu doma ali v tujini, pojasnila strokovna komisija. »Primerno je tako kot vir strokovnih podatkov, kot tudi vir motivacije ljubiteljev ptic.« Kako tudi ne, ko pa sta avtorja **Janez Gregori** in **Dare Šere** tudi sama oboje: strokovnjaka in odlična poznavalca ptičjega sveta, a tudi neizmerna ljubitelja narave in ptičev še posebej. Zlatega legata sta dobila za v letu 2005 objavljeno delo Ptiči Šaleških jezer in okolice.

Več kot desetletje raziskav in popisov

»Osnova zapisov o ptičih Šaleških jezer in okolice so favnistični popisi, ki smo jih med letu 1994 in 2004 opravljali v času prezimovanja, spomladanske in jesenske selitve ter v času gnezdenja,« sta povedala Janez Gregori in Dare Šere, ki sta več kot desetletje proučevala tamkajšnji živi svet, posebno pozornost pa seveda posvetila pticam, tej »najbolj vpadljivi skupini vretenčarjev, ki so obenem tudi dobri pokazatelji življenjskih razmer v okolju,« kot pojasnjujeta v knjigi.

Janez Gregori in Dare Šere sta območje raziskovala in popisovala za Prirodoslovni muzej Slovenije v okviru projekta sanacije opuščenih območij premogovnika Velenje. Ker gre za na udorninsko območje, lahko preberemo v knjigi, se je kot najbolj sprejemljiva po-

kazala možnost, da bi predel po predhodnem naravovarstvenem ovrednotenju in s čim manjšimi posegi razglasili za zavarovano območje, krajinski park Škale. Vsaka druga oblika sanacije območja bi bila v obdobju, ko se premiki zemlje še niso umirili, negotova, stroški posegov pa veliki in nepredvidljivi.

Ljudem je treba pokazati lepe stvari

»Predvsem sva želela, da bi bila publikacija favnističen pregled in obenem zanimivo branje za vse ljubitelje ptic in narave. Vedno namreč poudarjam, da je treba ljudem pokazati lepe stvari, ne le smetišč in degradiranih okolij. Tako naravo spoznajo, se nad njeno lepoto navdušijo in jo začnejo ohranjati,« pojasnjuje glavni razlog za to, da je več kot desetletje raziskav življenja na območju Šaleških jezer kronala tudi privlačna in s podatki bogata publikacija, Janez Gregori.

»Šaleška jezera – Škalsko, Velenjsko in Družmirsko – so vsa antropogenega nastanka. Kot posledica premogovništva so se tla na tem območju ugrezala in zalila jih je voda. V premogovniku so razmišljali, kaj storiti s površjem nad opuščenimi rovi, glede na to, da je zaradi globokih razpok in ugreznin lahko nevarno za ljudi. Vesel sem, da so se odločili, da stvari v glavnem pustijo takšne, kot so, uredijo sprehajalno pot in preprečijo dostop do nevarnih delov, naprej pa naj narava naredi svoje. Področje je zato izjemno zanimiv habitat dvoživk – toliko jih na enem prostoru nisem videl pogosto, tako po številu kot po vrstah. Škoda, da so mnoge mlake, ki so nastale z ugrezanjem in so bile polne življenja, odstranili,« je še razložil.

»Knjiga je nastala zato, ker nismo raziskovali le eno leto in ker je tisto, kar je nastalo kot posledica opazovanj, daleč presežalo okvire običajnega poročila. In naši naročniki so se strinjali s tem, da knjiga izide, celo več, pozdravili so idejo,« dodaja Dare Šere.

1: Janez Gregori, soavtor knjige »Ptiči Šaleških jezer in okolice«, ustanovni član DOPPS, na terenu na otoku Pagu
foto: Dare Šere

2: Dare Šere, soavtor knjige »Ptiči Šaleških jezer in okolice«, ustanovni član DOPPS, med opazovanjem ptic na Brniku.
foto: Dejan Grohar

3

3: Vsa tri Šaleška jezera, Škalsko, Velenjsko in Družmirsko, so nastala ob ugrezanju tal zaradi premo-govništva.
foto: Janez Gregori

4: Rumena pastirica (*Motacilla flava*)
foto: Dare Šere

4

5

6

»Tudi domačini so jo lepo sprejeli; ne le knjigo, ves projekt sanacije območja. Na začetku nihče ni prav dobro vedel, kaj bo iz tega nastalo. Teren okoli jezer je bil praktično neprehoden, zdaj so ponekod speljane sprehajalne poti, pa tudi ptice je mogoče lepo opazovati – navadile so se na stalno prisotnost ljudi.

»Na začetku je bilo med domačini morda čutiti nekaj nasprotovanja, predvsem glede na to, da se je govorilo o nastanku novega krajinskega parka,« se spominja Janez Gregori. »Kakršnokoli omejevanje pa ljudje hitro razumejo kot grožnjo. Prebivalci so na primer želeli imeti cesto med Škalskim in Velenjskim jezerom, zdaj pa moraš do tja hoditi naokoli in še čez hrib. Mogoče na srečo se na urejeni sprehajalni stezi včasih pojavijo globoke razpoke ... Tako so ljudje sami lahko ugotovili, da zamisel o cestni povezavi ni bila najboljša.«

Obdobje sprememb (Z začetkom urejanja gre živim samo še na slabše!)

Janez Gregori: »Ko smo začeli, je bilo vse bolj divje, potem so območje začeli urejati; posebej del med Škalskim in Velenjskim jezerom, ki danes služi rekreaciji. In s spreminjanjem okolja se je spreminjalo tudi življenje v njem. Na začetku je bilo Velenjsko jezero tako rekoč mrtvo, saj je bila vanj speljana voda, s katero so iz TE Šoštanj na deponijo plavili pepel. Starejši se še spomnimo, da so naše mame ribale z lugom, ki nastane, če v vodo daš pepel ... Voda v jezeru je postajala vse bolj lužnata, tako da okoli leta 1994 v njej praktično ni bilo nobenega življenja več. Ko so kasneje vodo, s katero so splakovali pepel spravili v zaprt sistem in začeli vračati nazaj v elektrarno, si je opomoglo tudi jezero. In potem so začele prihajati nazaj tudi ptice: vrnile so se ribojede vrste. Zdaj na jezeru spet srečujemo kormorane, številni so čopasti ponirki, ob bregovih se spletavajo vodomci, ki jih v začetku nismo

ni videli, zdaj slednji dve vrsti tam celo gnezdit!« Sta se katere vrste še posebej razveselila, vprašam. »Ptičar najprej naredi osnovni popis, potem pa se veseli vsake dodatne vrste,« enostavno odgovori Janez Gregori. »Zame je bil veliko odkritje kupčar, ki zdaj gnezdi na deponiji pepela. Pa mali deževnik, ki smo ga našli na malem koščku proda in ga sicer največkrat vidimo na prodiščih ob rekah!«

»Biotop se je spreminjal in bil sem vesel vsake vrste, ki je do tedaj nisva odkrila,« se strinja Dare Šere. Že sam spisek vrst – kar 215 jih je – pove, da je v Sloveniji malo lokalitet, ki po pestrosti ptičjega sveta presegajo Šaleška jezera z okolico. »Pa so se kljub temu, ko sva že končala s popisom, pojavile še nove in nove! To je dokaz, da je za pregled avifaune območja eno samo ali dve leti popisovanja odločno premalo. Ko sva bila že prepričana, da pozna čisto vse ptice, ki tu živijo, se je pojavilo še deset novih vrst!«

Narava gre svojo pot

Dare Šere in Janez Gregori pripovedujeta, da sta ptice ob Šaleških jezerih v času gnezdenja in intenzivnega preleta popisovala celo dvakrat mesečno. Če seštejeta vse ure, ki sta jih preživela tam, bi se jih nabralo za nekaj let, zračunata na hitro ... Torej sta postala dobra znanca tamkajšnjih domačinov, vprašam?

»O, so prihajali,« se nasmeje Dare Šere. »Nekoč, ko so naju »zalotili«, da sva ujela dva laboda, so bili kar malo napadalni. Prišli so in naju resno vprašali, kaj delava. Ko so ugotovili, da sva enega laboda rešila trnka, ki se mu je zataknil v kljun, drugega pa ribiške vrvice, v katerega se je popolnoma zapletel, so postali precej prijaznejši. In kasneje so naju tudi poklicali vedno, kadar so v zvezi s pticami potrebovali kakršnokoli pomoč.

»Zdaj je tega nepreklicno konec,« pripomni Janez Gregori. »Ostali pa so lepi spomini na čas, ko sva spremljala sanacijo jezer in okolice. Žal mi je, da se ni uresničila ideja o krajinskem parku. Očitno v lokalni skupnosti ni bilo prave podpore. Ljudje se vedno bojijo, da jih bo nekaj preveč omejevalo. Zdaj je torej tam rekreacijsko območje, ob Velenjskem jezeru celo manjše igrišče za golf. Nama se je vedno zdelo, da golf nekako ne sodi tja. Ne le z naravovarstvenega vidika, upoštevati je treba tudi socialni element, se mi zdi. V svetu ga že: ne moreš postaviti mondenega igrišča za golf zraven naselij, kjer se marsikdo še srečuje z revščino ...«

»Toda druga stan jezera je nepristopna. Tja ne moreš brez dovolilnice. Zaradi številnih udrtin je lahko nevarno. In tu gre narava svojo pot,« doda Dare Šere.

Pred novimi izzivi

Koliko časa pa je nastajala knjiga, še vprašam. »Predolgo,« z iskričnim nasmeškom odgovori Janez Gregori. A dodaja, da jima hkratno delo dveh avtorjev ni predstavljajo nobene težave. »Eden napiše, drugi kaj predlaga, spremeniš, vključiš pripombe ... in gre.«

»K sreči se je v času nastajanja knjige in popisovanja začela uporabljati tehnika digiskopije. Že na začetku popisovanj sva imela teleskope, ker brez takšne opreme na terenu, kjer je od ene do druge strani jezera 2 km, enostavno ne moreš. Zato imava veliko dobrih originalnih posnetkov,« je pojasnil Dare Šere.

In kateri so novi izzivi, ki vaju čakajo zdaj, še vprašam za konec (se mi je samo zazdelo, da sta se pomenljivo spogledala in za hip pomislila, če bi po resnici odgovorila na to vprašanje?) »Bom povedal, čeprav tvegam priganjanje urednika revije *Acrocephalus*,« se vendarle odloči Dare Šere. »Že dalj časa pripravljam

prispevek o redkih vrstah otoka Paga. Tja sem začel hoditi na dopust pred dvajsetimi leti. V času mojih številnih obiskov se je nabralo veliko podatkov, ki bodo prispevali k poznavanju ne le ptic otoka ampak tudi ptic jadranskih otokov, Sredozemlja, kjer je še veliko neznanega. Zelo si želim dokončati priročnik za obročovalce, ki bo opremljen tudi z barvnimi posnetki peres.«

»Veste, pri nas za kakšno vrsto dostikrat mislimo, da gre prezimovat v Afriko, v resnici jo pa pozimi najdemo na Pagu,« se nasmehe Janez Gregori. Sam se želi v prihodnje bolj posvečati zgodovinskim temam. »Ukvarjam se s Scopolijevim prispevkom na ornitološkem področju, ki je neverjetno velik in v javnosti skorajda nepoznan. Opisal je ne le domače vrste ampak tudi na desetine drugih. In ukvarjal se bom s čebelarstvom.«

In ptičarski tereni, še vztrajam. »Na teren grem pa kot vedno z Daretom,« zaključimo pogovor. ●

5: Mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*)
foto: Dare Šere

6: Čopasta črnica (*Aythya fuligula*)
foto: Dare Šere

KODEKS SLOVENSКИH ORNITOLOGOV

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

1

3

2

4

5

1: Če boste na vejo v svojem sadnem nasadu obesili zaplato govejega loja, se bo tej ponudbi kmalu odzvala pivka (*Picus canus*), ki bo vztrajala vse do pozne pomladi. Ta vrsta spada med najbolj zveste prebivalce visokodebelnih sadovnjakov.

2: Dolgorepke (*Aeghitalos caudatus*) bodo obiskovale loj v družinskih jatah. Njihovi obiski se bodo povečali, ko se bo zima prevesila v drugo polovico, vse do pomladi.

3: Močvirska sinica (*Parus palustris*) na mrežasti krmilnici, napolnjeni z luščenimi arašidi, lešniki in orehovimi jedrci. Tovrstna hrana bo privabila tudi druge predstavnike sinic, brgleza (*Sitta europaea*) in velikega detla (*Dendrocopos major*).

4: Dlesk (*Coccothraustes coccothraustes*) je sicer tipična gozdna vrsta, vendar bo obiskal tudi krmilnico na oknu stanovanjskega bloka v mestu, če je le kaj parkovnega drevja v bližini.

5: Zelenec (*Carduelis chloris*) obiskuje krmilnice v večjih jatah. Najraje ima sončnično seme, kot pravi zrnjed pa bo kljunil tudi v proso in svetlo seme.

Zimsko krmljenje ptic

//Ivan Esenko

Zimski čas nas še najbolje prepriča o naši nebogljnosti. Predstavljajte si, kako bi novodobni človek preživel v zunanjem okolju, ko brije mrzli sever in padejo temperature daleč pod ničlo. Brez zaloga hrane, brez lovskih in nabiralnih izkušenj, za nameček še s kakšnim zobobolom in revmatizmom in morda s tropom lačnih otročičev v brlogu. Ob takih razmerah bi mu verjetno kaj hitro usahnila volja do življenja in bi nemara prej razmišljal o kakih »neumnostih«, kot pa o tem, v katero grmovje jo bo ubral iskat hrano.

Zgornje misli v največji meri botrujejo zimskemu krmljenju ptic. Sočutje do ptic, ki se bojujejo s surovo selekcijo, ki jo v zimskem času uresničuje narava. Ko slabiči propadejo in ko največkrat zaključijo življenjsko pot ostareli osebk, ki so dočakali svojo zadnjo zimo. Prvinski strah in hkrati privlak narave nas v obliki ptičjega vrveža pred oknom toplega stanovanja slikovito spominja na to, da ni tako dolgo, ko nas od takšnih dogajanj še niso ločila okenska stekla, ampak smo bili kar del njih.

Drugo, kar nas žene v to, da v krmilnico vsipamo ptičjo pičo, je želja po spoznavanju vrst. Slovenci imamo na tem področju dolgo tradicijo. Krmljenje ptic ima velik vzgojni učinek. Otrokom tako vcepljamo življenjski pozitivizem in spoštovanje do vsega živega. Družba bo imela veliko več od ljudi, ki so kot otroci spoznavali življenje v ptičji krmilnici, kot od tistih, ki so ptičje vrste spoznavali skozi merek zračne puške. Tudi stari ljudje so veliki privrženci krmljenja ptic. V jeseni življenja se človek verjetno pogosto ozre nazaj v poglavja knjige, ki jo je pisalo njegovo življenje. Ptice, ki obiskujejo krmilnico pred domačim oknom, pa vsakodnevno pišejo

nove zgodbe, tako da osamljenim ljudem ni treba vedno listati le po svoji knjigi spominov.

Pred zahodno fasado naše hiše je manjše ravno dvorišče, ki pozimi postane ptičji teater. Na tem mestu krmim ptice, zato bi težko govoril zgolj o krmilnici, prej o krmišču, saj je pozimi na tem prostoru včasih tudi petnajst krmilnic, različnih oblik in izvedb, napolnjene pa so z različno hrano. Gostov se kar tare, razmerje ptičjih vrst pa je vsako leto drugačno. V zimi 2004/2005 je krmišče obiskalo rekordno število vrst (30) in tudi številčno se je na tem prostoru vsakodnevno drenjalo več kot 300 pernatih gostov hkrati. Slednja ocena je približna, saj pri vrvežu jate pinož, med katero so bili pomešani številni čizki in dleski, kakšno natančnejše štetje ni prišlo v poštev. Istočasno so bile zasedene tudi vse druge krmilnice in zaplata loja, na kateri so se nenehno izmenjevali spet drugi gostje.

Seveda ni namen pisanja, da bi bralcem vzbujal občutke, da bi se tudi oni tako lotevali takšnega načina krmljenja ptic, saj sicer zadošča ena sama krmilnica. Z leti sem spoznal, katere vrste hrane imajo posamezniki iz ptičjega sveta rajši, kaj pomeni varnost ptic na krmišču in o higieni krmilnih naprav in pripomočkov. Pestrost vrst v mojem primeru določa okolje, v katerem živimo, to je gozd ob hiši, ki leži v amfiteatralno zaključeni dolini na robu Ljubljane.

Varnost ptic v krmilnici nam naj bo ključnega pomena, ko se bomo odločali, na katero mesto jo bomo postavili. Koncentracija ptic na krmišču bo privabljala tudi njihove plenilce, zato poskrbimo za to, da se krmišče ne bo spremenilo v lovišče mačk, kun in skobca. Krmilnica mora biti vsaj meter in pol visoko od tal, v bližini pa naj bo grm ali živa meja, kamor se bodo ptiči zatekli v primeru napada kakega skobca. Na vejo drevesa obešena krmilnica pomeni dobro zaščito pred domačo mačko.

Krmilnica naj bo svetla in dovolj velika, da se ptice v njej počutijo sproščene. Ta živalska skupina telesnega stika ne prenaša dobro, kar posebno velja tedaj, ko gre za raz-

6

8

9

7

10

lične vrste ptic. V temni krmilnici se ptice ne počutijo dobro, zato vstopajo vanjo kradoma in boječe ter jo tudi hitro zapustijo. Krmilno koritce naj ne bo pregloboko, kajti ptice morajo imeti med hranjenjem v vidnem polju okolico, da se počutijo varne. Streha krmilnice naj čez krmilno korito ne sega predaleč, ker bo zatemnila notranjost, a naj ne bo tudi prekratka, da bočni dež ne bo močil hrane v njej.

Poznamo tudi krmilnice, ki so napravljene kot zalogovnik. V njih se hrana samodejno dodaja. Pogosto imajo vsaj eno steno iz stekla, tako da imamo vpogled vanje in vsak čas vemo, koliko hrane je v njih. V mrežastih krmilnicah pticam pokladamo jedrca orehov, lešnikov in arašide. Krmilnica je lahko hkrati tudi okras vrtu, vendar še tako lepa in duhovito napravljena hišica izgubi na pomenu, če v njej ni hrane. Naravnost na okensko polico bomo privabili ptice s preprostim krmilnim koritcem brez strehe, ki ga bomo položili na okensko polico.

Lojeve pogače oziroma kar surov loj prežvekovalcev, kakršnega dobimo pri mesarju, je bil verjetno prva hrana, ki jo je človek ponudil lačnim pticam. To so klavni odpadki z nizko ceno, včasih jih dobite pri mesarju celo zastonj. Veliko ptičjih vrst se odloči za tovrstno ponudbo, zlasti vse vrste sinic, brglez, veliki detel, pivka in zelena žolna, sami dobrodošli gostje naših sadnih nasadov in vrtičkov. To je tisti praktični pomen krmljenja ptic, se pravi privabljanje ptičjih vrst, da nam bodo redčile žuželčje vrste, ki nam lahko zagodejo marsikatero nevšečnost v sadovnjaku. Lojeve pogače blažijo našo nedoslednost pri krmljenju in so posebej dobrodošle v času naše odsotnosti, ko je ptičja krmilnica lahko kaj hitro prazna – klavna podoba za lačne ptice, ki smo jih navdili nanjo.

Ptice pričnemo krmiti s prvim snegom in potem ne prenehamo. Posebno pomembno je, da je v krmilnici hrana pred večernim mrakom in zjutraj. Lačne ptice bodo težje preživele ledene zimske noči kot site, opazili pa boste, da bo zjutraj krmilnica najbolj obiskana, saj so

ptiči prek noči porabili zaloge hrane, ki jih je treba čimprej nadomestiti. Posebno manjše vrste ptic prek noči izgubijo tudi 20 % telesne teže, kar dobesedno kliče k doslednosti pri krmljenju, saj bi na krmilnico navajene ptice lahko zelo ogrozili, če bi pozabili nanje.

Ustrezna ptičja hrana so tudi kuhinjski odpadki, zlasti mozgovna kost iz juhe, ki lahko sproži pravi naval sinic vseh vrst. Zgodi se, da se v shrambi naselijo molji. Žita in koruzni zдроб, ovseni kosmiči in podobno je nadvse primerna hrana za ptice, zlasti tedaj, ko zima najbolj kaže svoje ledene zobe. Takšna hrana je primerna tako za vrabce kot golobe in grlice. Pri kuhinjskih odpadkih bodimo izjemno pozorni na to, da niso začinjeni in presoljeni, saj lahko s preslano hrano pticam zelo škodujemo.

Ker se v krmilnici srečujejo ptiči z vseh vetrov, se lahko majhen prostor, ki je za ptice sicer pogrnjena miza, kaj hitro spremeni v leglo kužnih bolezni. V kmetijskih zadržah se dobijo univerzalna razkužila, s katerimi lahko razkužimo krmilno koritce. Pogosto se leglo bolezni zadržuje v mrtvih kotih koritca, kjer se kopiči odpadla hrana, ki se rada sprime v trdo skorjo. Občasno moramo krmilnico očistiti, pri čemer si pomagajmo s pleskarsko lopatico, s katero postrgamo nesnago v njej.

Med hrano, namenjeno pticam, se je najbolje uveljavilo sončnično seme, ki je bogato z maščobami. Po tej hrani posegajo skoraj vse ptice, posebno predstavnice sinic in brglez, med zrnojedimi gosti pa se bomo lahko razveselili pisanega perja dleskov, liščkov, čičkov in prepirljivih zelencev, ki se bodo veselo prerekli med seboj in drugimi gosti krmilnice. Pernati gostje nas bodo skozi vso zimo razveseljevali in nam s svojim vedenjem, številčnostjo in vrstno pestrostjo pripovedovali, v kakšnem okolju živimo. Polepšali nam bodo neprijazni letni čas, s svojim vedenjem pa nam bodo vcepili nešteto izkušenj in nas bogatili z novimi. Če bomo ustregli prej naštetim preventivnim ukrepom na krmišču, bomo lahko mirne duše šteli vrste in njihove pripadnike ter ugibali o njihovih poteh in krajih, od koder so prišli. ●

6: Domači vrabci (*Passer domesticus*) se zadovoljijo z najrazličnejšo hrano. Če jih imamo v gosteh v velikem številu, jim lahko ponudimo tudi koruzni drobljenec, ki je cenena hrana.

7: Kosom (*Turdus merula*) in brinovkam (*Turdus pilaris*) lahko ponudimo tudi nagnita jabolka. Ne bodo jim škodovala, kot tudi ne potem, ko bodo v hladnih zimskih dneh globoko zamrznila.

8: Arašide, ali zemeljske oreške, lahko neluščene nabodemo na trdo žico in jo z zakrivljenim delom obesimo na vejo. Najbolj navdušene nad to ponudbo bodo velike sinice (*Parus major*).

9: Šoje (*Garrulus glandarius*) bodo obiskale koruzo, želod in pravi kostanj, želod pa jih boste lahko opazovali tudi na loju. Kljub svojem plenilskemu značaju doslej še nisem opazil, da bi nadlegovale druge goste na krmišču.

10: Bolna velika sinica ni dočakala jutra. Kadar opazite v krmilnici takole našopirjeno ptico, nemudoma ukrepajte. Očistite krmilnico in ta pod njo in po potrebi tudi razkužite krmilno koritce.

vse foto: Ivan Esenko

1

2

3

Krmilnice za ptice v lončkih za rože

//Barbara Vidmar

1: Za izdelavo krmilnice smo uporabili lonček za rože. Z vrvjo smo povezali lonček in podstavek ter krmilnico obesili na grm.

foto: Barbara Vidmar

2: Otroci so na delavnici v Arboretumu Volčji Potok skrbno izdelovali ptičje krmilnice.

foto: Barbara Vidmar

3: Lojne pogače lahko oblikujemo tudi v tako pristrčne novoletne okraske, kot je npr. medvedek, ki smo ga vlili v modelček, s katerim otroci navadno delajo potičke iz peska.

foto: Tomaž Mihelič

Rože, ki so nas s svojimi barvami, cvetjem in listjem razveseljevale od pomladi do prvih zmrzali, so le še lep spomin na tople dni. Lončke za rože smo očistili in pospravili, da bodo pričakali prve pomladne dneve, ko jih bomo lahko spet uporabili. Ali pa tudi ne. Na delavnici, ki jo je Arboretum Volčji Potok organiziral v sodelovanju z našim društvom, so najmlajši in njihovi starši lahko izvedeli, da lahko lončke za rože uporabimo tudi za izdelavo ptičjih krmilnic.

V prostorih Arboretuma se je zbralo lepo število otrok in njihovih staršev; bilo jih je več kot trideset. Otroci so si najprej na letaku s fotografijami najpogostejših ptic, ki jih lahko opazimo na krmilnici in v okolici naših domov, ogledali, katere izmed njih že poznajo. Po krajšem uvodu o krmiljenju ptic pa so nemirne ročice že prijemale za škarje in vrvice, ki so bile nameščene po mizah. Kaj kmalu so otroci ugotovili, da tokrat krmilnic ne bomo izdelovali iz lesa, ampak iz prav posebnega materiala – iz že uporabljanih in očiščenih lončkov za rože. Poleg lončka smo za izdelavo krmilnice potrebovali še podstavek za lonček, vrv debeline 0,5 cm, krajši košček tanjše veje ter spretne roke Željka, ki je v vsak lonček in podstavek z vrtnim strojem izvrtel tri luknje.

Otroci so s pomočjo staršev narezali tri krajše in eno daljšo vrvico. Daljšo so najprej navezali na košček veje ter jo potegnili skozi odcedno luknjo v lončku. Pri tem je bil konec vrvice z navezanim koščkom veje na notranji strani. S pomočjo te vrvi so lahko kasneje krmilnico obesili. S tremi krajšimi koščki vrvi pa so otroci povezali skupaj lonček in podstavek. Tako so krmilnice pod spretnimi prstki zelo hitro nastajale. Starši so bili najmlajšim le v pomoč, če se je kje zataknilo.

Ko sem otrokom omenila, da bomo krmilnice še pobarva-

li, so se po predavalnici razlegli glasni klici navdušenja. S študentko Mojco, ki je na delavnici neustrahovano pomagala, sva jim razdelili predpasnike, ki so njihove obleke vsaj malo zaščitili pred akrilnimi barvami, s katerimi so barvali svoje nove krmilnice. Razdelili sva jim še čopiče in lončke z vodo ter na nekaj plastičnih krožničkov nakapljali različne barve. Potem se je pričel pisani del delavnice! Vsak izmed otrok je izdelal svojo umetnino in po dveh urah trdega dela so z zadovoljnimi obrazi odhajali domov. Za konec nam je svoje žareče barve prikazal še sončni zahod. Bil je neponovljiv, tako kot ptičje krmilnice mladih umetnikov.

Novoletni okraski - darilo pticam

//Barbara Vidmar

Jeseni, ko mraz še ne pokaže vseh svojih zob, se ponavadi lotimo izdelave lojnih pogač za ptice. V preteklih letih smo zanje potrebovali lonček, v katerega smo nasuli semena za ptice in nanj nalili stopljeni loj. Najkasneje takrat, ko je zapadel sneg, smo pogače obesili na drevo, poleg krmilnice, ki smo jo že spomladi temeljito očistili in pospravili v suh prostor. Letos pa lahko svoj vrt, balkon ali teraso olepšamo z okraski za jelko iz semen in loja, ki ne bodo le lep okras v prazničnih dneh, temveč tudi hranilen obed za naše pernate prijatelje.

Potrebujemo:

- modelčke za piškote
- vrvico ali pisane trakove
- seme za ptice
- loj
- lahko tudi posušene divjce plodove

V kozici segrevamo loj, dokler se ne stopi. Vanj nato usu-jemo semena za ptice in vse skupaj zmešamo, da dobimo enakomerno zmes. Mešanico nekoliko ohladimo, da jo bomo lahko oblikovali. Modelčke za piškote položimo na ravno podlago in vanje naložimo pripravljeno mešanico

semen in loja. Namestimo še vrvice, s pomočjo katerih bomo lahko okraske obesili na vejo. Počakamo, da se okraske ohladijo, in jih šele nato stresemo iz modelčkov. Da bodo okraske bolj pisane, uporabite raznobarne vrvice ali v maso nasujte različna semena, jim dodajte posušene plodove z dreves oziroma grmovnic ali različne oreške (lešnike, arašide, orehe ...), ki pa ne smejo biti slani ali praženi. Pri izdelavi okraskev naj sodelujejo tudi otroci. Izberejo naj pisane trakove ali zmešajo semena in posušene divje plodove. Pazite, da se ne opečete, ko boste kuhali loj in izdelovali okraske!

Ko pritisne mrz in zapade sneg, lahko otrokom prepustite okraševanje. Okraske naj namestijo tako, da bodo ptice med hranjenjem varne pred plenilci, in na takšno mesto, kjer jih boste lahko videli iz stanovanja. Skupaj opazujte, katere ptice se bodo »posladkale« s temi nekoliko nenavadnimi novoletnimi okraski.

Še namig:

Okraske iz semen in loja lahko damo v lično škatlico in jo podarimo svojim prijateljem, sorodnikom ali znancem.

Naša učilnica, ptičja krmilnica

//Tomaž Mihelič

Verjetno ni več treba ponavljati, da se prav ob ptičji krmilnici s pticami najlažje srečamo. In to prav od blizu. Če je nameščena pred okno, nam bodo ptice kar same zvalile pogled in nemalokrat se bomo zalotili, da smo v dnevnem vrvežu vsaj za hip pozabili na obveznosti in preprosto obstali.

V naši hiši je tako tudi ptičja krmilnica našla posebno mesto. Nameščena je pred okno kuhinje in jedilnice, tako da se da naslonjen na steklo ptice opazovati le na nekaj centimetrov. Ker pa so v naši družini našli posebno mesto tudi štirje majhni otroci, se je pred oknom hitro znašla prostorna klop, ki pomaga radoveden pogled približati tudi najmlajšemu. Mrzel zimski dan se tako skoraj vsako jutro

začne z noski, prilepljenimi na steklo. Je pa res, da imamo poleg primerne mesta za krmilnico srečo tudi z okolico našega doma in nas je na krmilnici doslej obiskalo že 26 različnih vrst.

Za vsakogar nekaj novega

Učenje o pticah je tako steklo samo od sebe. Ptice je bilo treba poimenovati samo za prvorojenca, saj so se jih kasneje otroci učili kar drug od drugega. Tudi jaz sem dobil lekcijo. In sicer, da ni prav nič pomembno, koliko vrst ptic je prišlo na krmilnico in da dlesk ni prav nič zlahtnejši od domačega vrabca. Na krmilnici se vsak hip godi toliko zanimivo je, da ima pri nas vsaka sinička svoje najnovejši, da zelenici še posebej ne trpijo poljskih vrabcev in da skobec prileti samo trikrat na dan, in to dvakrat iz leve in enkrat iz desne. Ja, in prav ste uganili, pravi čar krmilnici doda seveda otroška domišljija.

Ptice ob oknu namesto vitraža

Letos pa smo se krmilnice vendarle lotili malo bolj »znanstveno«. Otroci so dobili idejo, da bodo prav vse vrste, ki se bodo to zimo ustavile na njej, narisali. Mama pa se je za lažje spremljanje dogajanja domislila, da bodo risbice prilepljene kar na okno in ob njem. Kmalu je nastal pisan kolaž, ki se je na najino veliko presenečenje izkazal kot odličan priročnik, predvsem za najmlajša dva. Od Ruja in Gabra je težko pričakovati, da bosta v roko vzela »Svenssona«, s pomočjo stenskih risb pa sta lahko samostojno prepoznala velikega detla, plavčka in celo pinožo. In če včasih pozabita kakšno ime, na krmilnici ni vrste, ki je ne bi znala pokazati na risbah. Razen takrat, seveda, kadar prileti nova ptica, ki jo je treba kar najhitreje narisati.

Krmilnica v vsakem domu

Veselite, ki ga imamo v družini s ptičjo krmilnico, me je navgorilo za pisanje teh vrstic – in zato jo priporočam prav vsakomur. Mogoče je bila prav krmilnica razlog, da si naši otroci še niso zaželeli imeti doma ptic v kletkah in da najstarejši pri osmih letih še ni vprašal, zakaj doma nimamo televizije. Navsezadnje je »Discovery« pri nas na sporedu prav vsako zimsko jutro. Poskusite tudi sami, in to na tisti preprosti otroški način, ki ga je gotovo v vsakem od nas ostalo še vsaj nekaj. ●

4: Prijeten pogled na polno krmilnico je vsekakor tisto, kar marsikoga navdušuje za krmiljenje ptic okrog doma iz leta v leto.
foto: Darinka Mladenovič

5: Prijetno s koristnim se izraža tudi pri slikah, ki smo jih nalepili na okensko steklo. Starejšim otrokom so likovni izziv, mlajšim učni pripomoček, pticam pa opozorilo, da je steklo nevarna pregraja.
foto: Tomaž Mihelič

6: Opazovanje ptic na krmilnici, nameščeni tik pred oknom, je pogosto osrednji jutranji dogodek, risanje opaženih ptic pa spontan odziv otrok. Bor je že dovolj zrasel, da je letos barvice zamenjal za pravi fotografski aparat.
foto: Tomaž Mihelič

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2008

//Luka Božič, nacionalni koordinator IWC

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) je najboljše in sistematično in organiziran popis ptic v Sloveniji. Od leta 1997 v okviru štetja ob pomoči 150-250 popisovalcev uspešno preštujemo vodne ptice na vseh večjih rekah, celotni slovenski obali in večini pomembnejših stoječih vodnih teles v državi. Osnovni cilj štetja vodnih ptic je spremljanje zimskih populacij vodnih ptic in zbiranje informacij, ki prispevajo k varovanju njihovih populacij in mokrišč.

Štetje v tako velikem obsegu ne bi bilo mogoče brez velikega vloženega truda množice predanih popisovalcev. Tokrat bi želel k štetju prav posebej povabiti vse tiste, ki doslej še niste sodelovali, ne glede na vaše poznavanje vodnih ptic. Vaš prispevek bo zelo dragocen, saj prav vsak popisovalec s sodelovanjem v štetju prispeva kamenček v mozaik čez tisoč kilometrov dolge mreže rečnih odsekov in drugih voda, ki jih pregledamo vsako leto. Pri obdelavi podatkov upoštevamo vsak pravočasno prispeli obrazec! Kot izziv novim popisovalcem naj povem, da nam kljub vsakoletnemu velikemu vloženemu trudu še ne uspeva v celoti pokriti posameznih odsekov Savinje, Kolpe, Sotle, Mirne, Reke, Sore, Kamniške Bistrice, Kokre, Voglajne, Save Dolinke in še kakšne srednje velike oziroma manjše reke. Vodne ptice se pojavljajo tudi tam!

Veselim se ponovnega sodelovanja z vami v letu 2008, obenem pa se vsem že vnaprej zahvaljujem za opravljeno delo!

Štetje vodnih ptic bo leta 2008 potekalo v **soboto 12. in nedeljo 13. januarja 2008**. Vodne ptice bomo tako kot vsako leto šteli na sedmih števnih območjih, na vseh najpomembnejših vodnih površinah po Sloveniji. Vsako števno območje ali njegov del ima svojega lokalnega koordinatorja, ki vas bo razporedil na odsek, kjer boste šteli, vam priskrbel karte z vrisanimi odseki štetja in obrazce ter skrbel za skladno izvajanje popisa.

Navodila za štetje vodnih ptic in popisni obrazec so dostopni tudi na spletni strani DOPPS www.ptice.org

VODNE PTICE ŠTEJEMO V SOBOTO 12. IN NEDELJO 13. JANUARJA 2008

Napotki za štetje vodnih ptic (IWC)

- Še pred štetjem preberemo priloženi obrazec;
- S štetjem pričnemo v soboto ob jutranjem svitu (okoli 7. ure). Štejemo ne glede na vremenske razmere, ovira je lahko le gosta megla; takrat se štetje ponovi naslednji dan (v tem primeru nemudoma stopite v stik s svojim lokalnim oz. nacionalnim koordinatorjem štetja);
- Štejemo na vseh vodnih površinah; če so vodne ptice preštete na njivi, travniku ipd, je to treba vpisati v obrazec pod rubriko »sporočilo koordinatorju«;
- Med vodne ptice v grobem sodijo vse vrste slapnikov, ponirkov, kormoranov, čapelj, labodov, gosi, rac, tukalic, pobrežnikov, galebov in čiger ter belorepec, vodomec in povodni kos;
- Kjer vodne ptice bežijo na razdalji več kot 100 metrov, na njih z veliko verjetnostjo streljajo ali pa jih namenoma preganjajo;
- Da bo štetje vodnih ptic resnično naravovarstveno sprejemljivo, se je treba zlasti vzdolž rek v loku izogniti večjim jatam ptic, ki bi jih s pretirano bližino opazovanja preplašili;
- Posebej bodimo pozorni na skupinska prenočišča galebov, gosi, kormoranov, zvoncev ipd; na takšnih prenočiščih se navadno zbere celotna populacija neke vrste ptic celotnega območja. Skupinska prenočišča lokaliziramo že pred štetjem (npr. ob večernem ali jutranjem letu na ali s prenočišča);

- Vse velike in večina večjih slovenskih rek je za namen štetja razdeljena na odseke; za vsak odsek reke izpolnimo svoj obrazec (v kolikor nimate kart z vrisanimi rečnimi odseki, se nemudoma javite lokalnemu ali nacionalnemu koordinatorju štetja!). Stoječe vode, npr. barje, ribnike, akumulacije, jezera, obravnavamo kot eno lokaliteto in izpolnimo en obrazec;
- Štetje opravimo s terenskim obhodom (nikakor ne s čolnom). V Sloveniji je nekaj manjših odsekov rek, kjer je vodne ptice možno temeljito prešteti iz avtomobila (npr. deli Kolpe, Drave); če ste šteli tako, to vpišite na obrazcu v rubriko »sporočilo koordinatorju štetja«;
- V primeru nejasnosti se nikar ne obotavljajte poklicati svojega koordinatorja štetja;
- Čim prej izpolnite in odpošljite obrazec; do 8 obrazcev v priloženo kuverto;
- **Posljite tudi obrazce odsekov, kjer vodnih ptic niste zabeležili, z izpolnjenimi vsemi osnovnimi podatki in pripisom »brez vodnih ptic«;**
- **Obrazce s pripisom »ZA IWC« pošljite na naslov društva: DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana;**
- Svetujemo vam, da se ne izpostavljate nevarnostim; nikar ne hodite po ledu; ne prečkajte sumljivih brvi in se izogibajte konfliktom z vsemi, ki jim ptice niso ljube.

Naslovi lokalnih koordinatorjev:

• za števno območje Obale:

- Borut Rubinič, 041 703 282,

e-pošta: borut.rubinic@dopps-drustvo.si

• za števno območje Primorske:

Andrej Figelj, 031 874 289,

e-pošta: andrej.figelj@dopps-drustvo.si

• za števno območje Notranjske:

Leon Kebe, 031 655 993, e-pošta: leon.kebe@guest.arnes.si

• za števno območje zgornje Save:

- Sava od izvira do Naklega: Tomaž Mihelič, 031 438 545,

e-pošta: tomaz.mihelic@dopps-drustvo.si

- Sava od Naklega do Litije in Sora: Katarina Denac,

041 316 740, e-pošta: katarina.denac@guest.arnes.si

- Ljubljana: Vojko Havliček, 041 651 917,

e-pošta: vojko.havlicek@amis.net

• za števno območje spodnje Save:

- Krka: Andrej Hudoklin, 041 893 740,

e-pošta: andrej.hudoklin@zrsvn.si in Hrvoje Oršanič,

041 657 553, e-pošta: hrvoje.orsanic@zgs.gov.si

- Sava od Zidanega mosta navzdol: Dušan Klenovšek,

041 593 929, e-pošta: dusan.klenovsek@guest.arnes.si

• Kolpa:

- Borut Rubinič, 041 703 282,

e-pošta: borut.rubinic@dopps-drustvo.si

• za števno območje Savinje:

- Luka Božič, 031 307 993,

e-pošta: luka.bozic@dopps-drustvo.si

• za števno območje Drave:

- Matjaž Kerček, 041 318 164,

e-pošta: matjazkercek@yahoo.com

• za števno območje Mure:

- Željko Šalamun, 041 712 396,

e-pošta: zeljko.salamun@dopps-drustvo.si

• za štetje kormoranov:

- Vojko Havliček, 041 651 917,

e-pošta: vojko.havlicek@amis.net

• Nacionalni koordinator IWC:

- Luka Božič, 031 307 993,

e-pošta: luka.bozic@dopps-drustvo.si

Vodomec (*Alcedo atthis*)
foto: Milan Cerar

Kavka

//Luka Božič

Kavka (*Corvus monedula*) je v Evropi splošno razširjena gnezdilka, saj je le v najbolj severnih predelih Skandinavije, na Islandiji in nekaterih manjših otokih ne bomo našli. Njen areal se na vzhodu razprostira prek Turčije in Bližnjega vzhoda ter se nadaljuje vse do osrednje Sibirije, zahodne Mongolije in SZ dela Himalaje. Skrajno vzhodne dele Palearktika naseljuje sorodna vrsta stepska kavka (*C. dauuricus*). V severni Afriki je kavka samo lokalno razširjena gnezdilka v Maroku in Alžiriji. Znanе so štiri podvrste, od katerih nominatna naseljuje severne dele Evrope, *C. m. spermologus* zahodno in srednjo Evropo ter *C. m. soemmeringii* vzhodno Evropo in Azijo. Osebkı v Sloveniji naj bi pripadali podvrsti *C. m. spermologus*, čeprav podrobnejših tovrstnih raziskav nimamo. Nekateri starejši avtorji (npr. dr. S. Matvejev) menijo, da kavke v večjem delu Slovenije pripadajo hibridni populaciji.

Evropska gnezdeča populacija kavke šteje po najnovejših ocenah 5 – 15 milijonov parov, naseljitveno območje v Evropi pa obsega več kot polovico celotnega globalnega areala vrste. Ocenjujejo, da je populacija na evropski ravni v grobem stabilna, čeprav so bili v posameznih državah oziroma regijah zabeleženi precej različni trendi. Gnezdeče populacije v državah vzhodne Evrope, v Rusiji, Skandinaviji, na Nizozemskem in v Veliki Britaniji so po zadnjih ocenah stabilne oziroma celo naraščajo. Povsem drugače je v mnogih državah srednje in južne Evrope, kjer se število kavk zmanjšuje. Tako je bil v zadnjih letih upad populacij kavke največji na Slovaškem, Nemčiji, Franciji, Švici, Srbiji in na Hrvaškem, v minulem desetletju pa tudi na Češkem in v Avstriji. Popisi v Avstriji v 90-ih letih so na primer pokazali, da se je število kavk v 10 – 30 letih zmanjšalo kar v sedmih od 10 zveznih dežel. Negativni populacijski trend kavke je verjetno najboljše dokumentiran v Švici, kjer sta bila krčenje areala in upad številčnosti ugotovljena že v 50-ih letih. Značilnost večine območij z negativnim populacijskim trendom v Evropi je poleg omenjenega tudi zmanjševanje števila gnezdečih parov v posameznih kolonijah. Kolonije z nekaj deset ali celo več gnezdečimi pari so danes tukaj zelo redke.

Ornitološki atlas Slovenije navaja kavko kot dokaj pogosto gnezdilko, razširjeno v praktično vseh niže ležečih predelih, z izjemo celjske kotline in JV dela države. Ocena 3000 – 5000 gnezdečih iz 90-ih let je bila že pred časom popravljena na previdnejših 2000 – 3000, vendar pa sistematično zbrani podatki manjkajo. Zvečine naključna novejša opazovanja kažejo, da se je število kavk vsaj v nekaterih delih Slovenije močno zmanjšalo. Na Štajerskem na primer sta v zadnjih letih propadli dve največji znani koloniji, na Ptujju se je število zmanjšalo za nekajkrat, prav tako zaskrbljujoče majhno je število kavk tudi v Prekmurju. Vemo sicer tudi, da je v istem časovnem obdobju, to je pred kakimi 15 leti, kavka naselila Celje, vendar to gotovo bistveno ne spremeni zaskrbljujočega stanja vrste pri nas.

2

3

4

5

Kavka je družabna ptica, z visoko razvitim socialnim načinom življenja. Zaradi tega je bila v preteklosti zelo privlačna vrsta za številne raziskovalce, ki so na njej preučevali zanimive in zapletene vzorce vedenja. Med drugimi je svoje zgodnejše znanstvene raziskave posvetil kavki svetovno znani zoolog, fiziolog in ornitolog ter eden izmed začetnikov sodobne etologije in dobitnik Nobelove nagrade, Konrad Lorenz, ki je opazoval kolonijo na podstrešju svoje hiše. Kavke večji del življenja preživijo v jatah, ki dajejo osebkom večjo varnost pred plenilci in olajšajo iskanje hrane. Ptice zasedejo gnezdišča konec februarja ali v začetku marca, gnezditvena sezona pa traja praviloma le do konca junija. Valijo samo samice, samci pa jih v tem času hranijo. Mladiče v gnezdu hranita oba starša, pri čemer večji del hrane običajno prinese samec. Prehranjevalni okoliš v času intenzivnega hranjenja mladičev je razmeroma majhen. Kavke nabirajo hrano za mladiče v gnezdu v oddaljenosti največ do 1 km od gnezda, če razmere dopuščajo, pa ponavadi še manj. Gnezditveni uspeh v večjih kolonijah je občutno večji kot v manjših kolonijah oziroma pri posameznih parih. To povezuje s skupinsko obrambo proti plenilcem, ki je učinkovitejša pri večjih skupinah. Za odrasle kavke je značilna velika zvestoba gnezdiščem.

Kavka gnezdi v različnih višjih stavbah, drevesnih duplih in skalnatih stenah, redkeje pa v opuščeni gnezdih drugih vran ali luknjah v tleh. Pri izbiri daje prednost gnezdiščem višje nad tlemi (navadno >10 m), kot so cerkveni zvoniki, gradovi, dimniki stanovanjskih hiš, podstrešja in mostovi. Rada zaseda tudi gnezdilnice. V drevesih gnezdi večinoma v opuščeni dupli črne žolne (*Dryocopus martius*). V Srednji Evropi kavke danes najpogosteje gnezdi v stavbah, čeprav se pri izbiri gnezdišč pojavljajo velike regionalne razlike. Tako je tudi v Sloveniji, saj v času izida Ornitološkega atlasa Slovenije pri nas ni bil znan noben primer gnezdenja v drevesnem duplu. Šele v zadnjih letih smo odkrili nekaj manjših kolonij kavke v gozdovih na Goriškem in v Slovenskih goricah. Kolonij, gnezdečih v skalnatih stenah v srednji Evropi, ni veliko, so pa te pogosto precej velike. V Avstriji sta v 90-ih letih dve koloniji v skalnatih stenah šteli vsaka več kot 100 gnezdečih parov. Najbolj znano tovrstno gnezdišče kavke v Sloveniji so skalnate stene Kraškega roba. Kavka je ptica nižin; večinoma gnezdi na nadmorski višini do 500 m, redkeje višje in le izjemoma nad 1000 m.

Poleg razpoložljivosti primernih gnezdišč so za naselitev kavk odločilnega pomena prehranjevališča, ki morajo ležati

v primerni oddaljenosti. Kavka je v srednji Evropi značilna vrsta kmetijske krajine, saj za prehranjevanje potrebuje odprte površine z nizko oziroma redko vegetacijo. Najbolj ji ustrezajo pašniki, pokošeni travniki, sveže preorane ali neobdelane njive, v večjih mestih pa tudi parki in podobne zelene površine. Kavka je vsejed, vendar so pomemben del prehrane mladičev različni nevretenčarji.

Kavko ogrožajo številni dejavniki, med katerimi sta gotovo najpomembnejša izguba gnezdišč in intenzifikacija kmetijske krajine. Gnezdišč za kavke v urbanih predelih je vse manj zaradi rušenja starih stavb in nadomeščanja z novimi, obnavljanja stavb, širjenja mestnih jeder in zamreževanja odprtih na stavbah. V intenzivno obdelani kmetijski krajini se zmanjšata količina in dostopnost hrane. Posledica tega sta nizek gnezditveni uspeh in manjša produktivnost populacij. Drugi, manj pomembni viri ogrožanja so pomanjkanje dreves z gnezdilnimi dupli, motnje kolonij v skalnatih stenah zaradi plezalcev in neposredno preganjanje oziroma uničevanje osebkov. ●

→ POPIS KAVKE V SLOVENIJI

Spomladi 2008 bomo organizirali popis kavke na celotnem območju Slovenije. S popisom želimo ugotoviti dejansko razširjenost in številčnost kavke v gnezditvenem obdobju ter značilnosti njenih gnezdišč. Novejše informacije s terena kažejo, da se je število teh ptic v zadnjih letih močno zmanjšalo, zato nujno potrebujemo nove podatke, ki bodo osvetlili aktualni status vrste pri nas. Ugotovitve bomo uporabili pri načrtovanju ukrepov za ohranitev kavke. Vsak prispevek bo dragocen!

Zainteresirane prosimo, da se prijavijo pri koordinatorju popisa Luki Božiču (tel. 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps-drustvo.si) ali v pisarni DOPPS v Ljubljani (01 / 426 58 76, e-pošta: dopps@dopps-drustvo.si), kjer bodo na voljo dodatne informacije. Popisni obrazec in navodila bodo v začetku naslednjega leta dostopni tudi na spletni strani www.ptice.org.

1: Par kavk ob značilnem gnezdišču – odprtini v zidu večje stavbe. foto: Leon Kebe

2: Ekstenzivni travniki in pašniki so pomembna prehranjevališča kavk. foto: Darinka Mladenović

3: Kavke v Sloveniji najpogosteje gnezdi v različnih stavbah, prednost pri izbiri pa dajejo gnezdiščem višje nad tlemi. Takšen primer je tudi ta transformatorska postaja na Ljubljanskem barju. foto: Vojko Havliček

4 in 5: Z nameščanjem gnezdilnic prispevamo k ohranitvi kavke. Najprimernejši so različni tipi vgradnih gnezdilnic, pri katerih z zunanje strani vidimo le vhodno odprtino (4: pogled od zunaj; 5: pogled iz notranjosti zgradbe). foto: Vojko Havliček

1

2

3

1: Rečni galeb (*Larus ridibundus*) je bila ena najbolj številnih vrst, opaženih na izletih ob Evropskem dnevu opazovanja ptic. foto: Darinka Mladenovič

2: Na Iškem morostu in v bližini pragozda Krokra je veliki srakoper (*Lanius excubitor*) že naznanjal, da se našim krajem bliža zima. foto: Anže Kacin

3: Sečoveljske soline so eno izmed dveh območij v Sloveniji, ki so mednarodnega pomena za ptice selivke. Na poti protij jugu se je tokrat ustavil tudi ribji orel (*Pandion haliaetus*). foto: Igor Brajnik

4: Pragozd Krokra: ne le ob vodah, tudi v gozdu je mogoče opaziti veliko zanimivih ptic. Ena izmed njih je bila črna žolna (*Dryocopus martius*). foto: Mirko Perušek

5: Na izletu v Škocjanski zatok se je zbralo največ opazovalcev ptic. Imeli so srečo, da so prvič v Zatoku opazovali belorepca (*Haliaeetus albicilla*). foto: Bojana Lipej

Evropski dan opazovanja ptic 2007

//Eva Vukelič

Prvi konec tedna v letošnjem oktobru smo sočasno po vsej Evropi opazovali ptice. BirdLife International je že osmič zapored organiziral vseevropski dogodek, ki ga je tokrat koordiniral švicarski partner SVS/BirdLife Switzerland.

Zakaj Evropski dan opazovanja ptic?

Marsikdaj negodujemo nad različnimi posegi v naravo. Velikokrat se potem izkaže, da niso bili storjeni iz zlobe, temveč zaradi nevednosti. Eden izmed načinov za preprečevanje takšnih dogodkov je tako osveščanje ljudi. Najboljši način, da se zavemo pomena ohranjanja narave pa je, da jo spoznamo v živo. In prvi korak pri tem so lahko ptice. Zanimive so zaradi pestrosti barv, oblik, velikosti in vedenja, so enostavne in privlačne za opazovanje, opazujemo jih lahko povsod, tudi na vrtu pred hišo, na poti v šolo ali službo, vsak letni čas pa prinese še kaj novega.

Z dogodki ob Evropskem dnevu opazovanja ptic želimo doseči širši krog ljudi in jih spodbuditi, da se zavedo ptic in narave okrog sebe. Ljudi vseh starosti povabimo v naravo, kjer lahko pod vodstvom ornitologov odkrivajo in občudujejo ptice, ki so jih do tedaj na svojih vsakdajšnjih poteh morda spregledali, spotoma pa izvedo tudi marsikaj o njihovih bivališčih, ogroženosti in načinih varstva. Ptice namreč postajajo vse močnejše naravovarstveno orodje, saj so odlični pokazatelj ohranjenosti življenjskega prostora.

Posebna pozornost selivkam

Letos smo posebno pozornost namenili pticam seliv-

kam in njihovim počivališčem. Ptice selivke ne poznajo meja, zato se moramo za njihovo ohranitev prizadevati v vseh državah. Poleg gnezdišč in prezimovališč so za preživetje teh vrst nujno potrebna tudi vmesna postajališča, kjer se lahko nahranijo in odpočijejo. Še posebej pomembna postajališča so mokrišča, predvsem plitva in bogato zaraščena jezera ter obalne plitvine. Danes, ko je že skoraj vsak košček Evrope pozidan in obdelan, je vedno manj krajev, kjer se ptice na selitvi še lahko ustavijo. Omrežje mednarodno pomembnih območij za ptice (t.i. IBA) je bilo vzpostavljeno tudi z namenom, da se zaščitijo pomembne postaje na selitveni poti in tako pomaga ohraniti številne vrste ptic. To omrežje danes deluje v več kot 120 državah po svetu. V Sloveniji imata dve območji še poseben mednarodni pomen za prezimujoče in seleče se ptice. To sta reka Drava in Sečoveljske soline. Zaradi množice ptic je za ta status predlagan tudi zadrževalnik Medvedce.

Kaj smo opazili v Sloveniji?

Pri nas smo se lahko udeležili enega izmed 10 izletov na različne ornitološko zanimive konce Slovenije. Kljub nekoliko slabšemu vremenu se nas je zbralo 137 opazovalcev ptic, našli pa smo 6012 ptic.

In kaj smo opazili? Ker je bilo precej izletov v bližino vode, smo zabeležili številne vodne ptice, kot so rečni galebi, liske, mlakarice, kormorani in druge. Na kopnem je bilo mogoče videti veliko ptic pevk, npr. ščinkavce, bele pastirice, škorce in sive vrane. Na več lokacijah smo opazili plašice, sicer kar težko opazne sorodnice sinic. Vse kaže, da so se ravno v času Evropskega dneva opazovanja ptic številne selile čez Slovenijo. Na nekaterih izletih je bilo še mogoče opaziti zadnje kmečke lastovke, drugje so bili že prisotni zimski gostje, kot so veliki srakoperji, pepelasti lunji in pinože. V Sečoveljskih solinah je bil opažen ribji orel, na kar treh izletih pa smo videli belorepca, za Škocjanski zatok je bilo to celo prvo opazovanje te vrste.

Tekmovanje v opazovanju ptic

Letos smo poskusno uvedli tekmovanje v opazovanju ptic med različnimi izleti. Zmagal je tisti izlet, na katerih so zabeležili največ vrst ptic, osebkov ptic, ali pa se ga je udeležilo največ udeležencev. In komu je letos pripadla ta čast?

Kar polovica izmed vseh ptic v tem koncu tedna je bila opažena na zadrževalniku Medvedce, kjer je bilo opaženih tudi največ vrst. Veliko vrst je bilo zabeleženih tudi v Sečoveljskih solinah in Škocjanskem zatoku, pestro pa je bilo tudi na Renških glinokopih, v pragozdu Krokra in v Tivoliju. Največ opazovalcev se je zbralo v Škocjanskem zatoku, kjer se jim je pridružila še skupina novinarjev. Vse te rezultate opazovanj smo še isti dan sporočili koordinatorju Evropskega dneva opazovanja ptic v Švico, kjer so zbirali podatke iz vse Evrope.

Kako je bilo po Evropi?

Sodelovalo je 44.763 ljudi iz 31 držav. Na 1441 opazovalnih točkah, posejanih od Španije do Azerbajdžana, od Malte do Švedske, smo skupaj prešteli 2.851.678 ptic.

Največ je bilo škorcev, rečnih galebcev in mlakaric. Največ dogodkov so organizirali v Rusiji, največ opazovalcev je sodelovalo v Španiji, največ ptic pa so našli na Madžarskem. Več o tem si lahko preberete na spletni strani <http://eurobirdwatch.birdlife.org>

Zahvala

Evropskega dneva opazovanja ptic v Sloveniji pa ne bi bilo brez sodelovanja številnih ljudi. Za nemoten potek dogodka so skrbeli: Bojana Lipej, Borut Mozetič, Brane Koren, Dare Fekonja, Dejan Bordjan, Erik Šinigoj, Igor Brajnik, Jurij Hanžel, Marjana Ahačič, Miha Kronovšek, Mirko Perušek, Nataša Šalaja, Tadeja Oven, Tanja Šumrada, Tomaž Berce, Tomaž Jančar, Tomaž Mihelič, Tomaž Remžgar, Tone Trebar, Urša Koce, Žiga Iztok Remec. Pri organizaciji izletov sta nam pomagala Krajinški park Sečoveljske soline in Občina Žalec. Vsem najlepša hvala! ●

6: Kljub močnemu dežju se je na ribniku Vrbje in v okolici iz zavetja opazovalnice dalo v miru opazovati ptice.
foto: Gregor Potokar

7: V mestnem parku Tivoli je bilo mogoče videti več različnih vrst detlov in žoln, nad nekdanjo čolnarno pa je zakrožil rečni galeb (*Larus ridibundus*).
foto: Marjanca Agrež

8: Na Volovji rebri so presenetili številni krekviti (*Nucifraga caryocatactes*). Čez greben so se pomikale jate ščinkavcev (*Pringilla coelebs*), med njimi tudi prve pinože (*P. montifringilla*).
foto: Tomaž Jančar

Tabela: Kaj smo ob Evropskem dnevu opazovanja ptic opazili v Sloveniji

Kraj	Št. opazovalcev	Št. ptic	Št. vrst	3 najpogostejše vrste	Zanimive vrste
Renški glinokopi	11	149	36	liska, mlakarica, zelenec	sivka, kozica, vodomec, svilnica, brškinja
Trbojsko jezero	7	16	1	čopasti ponirek	
Iški morost	5	16	5	siva vrana	pepelasti lunj, veliki srakoper
Ribnik Vrbje	9	709	18	liska, kormoran, škorec	plašica, črnogrlji ponirek, kmečka lastovka
Škocjanski zatok	45	619	40	mlakarica, rečni galeb, plašica	belorepec, plašica, mali prodnik
Volovja reber	2	350	19	ščinkavec, čižek, krokra	kekvt, pinoža
Zadrževalnik Medvedce	4	3000	52	mlakarica, krehelj, kormoran	belorepec, sokol selec, rjavi škarnik, dolgorepa raca, komatni deževnik, črna prosenka
Pragozd Krokra	14	371	35	šoja, ščinkavec, taščica	belorepec, kozica, veliki srakoper, črna žolna
Sečoveljske soline	20	550	41	rečni galeb, bela pastirica, spremenljivi prodnik	ribji orel, rjava čaplja, kmečka lastovka, severni kovaček
Tivoli	20	232	34	domači golob, siva vrana, cikvt	rečni galeb, pivka, mali detel, skobec
SKUPAJ	137	6012			

1

2

1: Mladi ornitologi so suvereno predstavili izsledke svojega raziskovalnega dela. Zanimive teme, kot denimo »Ptice na smetišču«, ki sta si jo izbrali Urška in Ana Marija, so se vrstile druga za drugo. foto: Matjaž Premzl

2: Tričlanska komisija je tekmovalce spraševala povsem resna vprašanja, kljub vsemu pa jim zaradi svojega prijaznega videza ni vplivala prevelikega strahu. Mladi so v takem ozračju lahko pokazali prav vse svoje znanje o pticah. foto: Matjaž Premzl

3: Predavatelji so ves čas ohranjali pozornost občinstva. Prikimavanje starejših, izkušenejših ornitologov in učiteljev je dajalo slutiti, da odpravajo nastope mlade generacije. foto: Matjaž Premzl

4: Kot se za tekmovanje spodobi, je bilo na koncu vendarle treba omeniti skupine, ki so bile pri izdelavi naloge še posebej uspešne. S priznanjem za sodelovanje pa so bili nagrajeni prav vsi tekmovalci. foto: Matjaž Premzl

9. Srečanje mladih ornitologov Slovenije

//Aleš Tomažič

Pred dvanajstimi leti, leta 1995, je potekalo prvo srečanje mladih ornitologov Slovenije. Uvedel ga je ornitolog in profesor biologije Andrej Šorgo, ki je s tem prinesel nekaj novega in neprecenljivega za slovensko ornitologijo. Srečanje se je od tedaj do l. 2002 zvrstilo osemkrat, nato pa je zamrlo.

V preteklih petih letih, ko srečanja ni bilo več, sem se nanj večkrat spomnil. Tedaj sem sam sodeloval kot udeleženec, kar je bila zame zelo pomembna izkušnja. Na tem srečanju sem spoznal marsikatero velikega ornitologa Slovenije, naučil sem se pristopov k znanstveno – raziskovalnemu delu, spoznal sem veliko ljudi, ki jih sedaj ponosno štejem k svojim prijateljem ... In vendar srečanja ni bilo več. To se mi nikakor ni zdelo prav. Ko sem razmišljal o tem, ali sploh še kdaj bo, sem naposled naletel na citat: »Včasih moraš sam ustvariti to, česar del želiš biti«. Takrat sem vedel, da srečanje spet kmalu bo.

V soboto, 17. novembra letošnjega leta, se je feniks dvignil iz pepela in ponovno je potekalo, dolgo pričakovano in od tako številnih pogrešano, 9. Srečanje mladih ornitologov Slovenije. Kot je bila doslej navada, smo se srečali v prostorih Pedagoške fakultete v Mariboru, v prav isti »zeleni predavalnici«, kot nazadnje pred petimi leti.

Ne dolgo po objavi vabila, so se na tekmovanje prijavile številne osnovne in srednje šole, marsikatera izmed njih še zdaleč ne prvič v zgodovini srečanja. Mladi raziskovalci s kar enajstih šol so izdelali in poslali petnajst raziskovalnih nalog z najrazličnejšo te-

matiko. Tekmovanja se je udeležilo deset šol, učenci so nam predstavili dvanajst nalog. Učenci oz. dijaki so svojimi raziskovalnimi nalogami tekmovali v treh kategorijah: nižji razredi OŠ, višji razredi OŠ in srednješolci.

Naloge je ocenila tričlanska komisija, ki so jo sestavljali dr. Al Vrezec, kot predsednik ter Matjaž Kerček in Luka Božič. Naloge so ocenjevali s pomočjo objektivnih obrazcev, vsaki skupini pa so zastavili tudi vsak po eno vprašanje, na katera so morali člani skupine odgovoriti.

Nagrade smo podelili petim najboljšim skupinam, vsa pohvala pa gre tudi ostalim mladim raziskovalcem, ki so pridno zbirali podatke in izdelali prav tako zelo dobre naloge. Komisija je ocenila, da nagrade za najboljše delo v svoji kategoriji prejmejo:

- **Jaka Ravnik, Bor in Žiga Kozinc** (OŠ F. S. Finžgarja Lesce, mentor: Boris Kozinc): Gnezdenje male uharice na golf igrišču Bled. (Kategorija nižjih razredov OŠ)
- **Omar Albady** (OŠ Vič, mentorica: Cvetka Ilovar): Vpliv pristrženih in amputiranih peruti na življenje obvodnih ptic. (Kategorija višjih razredov OŠ)
- **Blaž Blažič** (Gimnazija Kranj, mentorica: Eva Vukelič): Primerjava ptic izbranih sadovnjakov na Gorenjskem in Dolenjskem. (Kategorija srednješolcev)

Podelili smo tudi dve nagradi za nasploh najboljši nalogi iz osnovne šole in srednje šole, ki so ju prejeli:

- **Matej Gamser** (OŠ Ljubecna, mentorica: Marjeta Gradišnik Mirt): Ptice v sadovnjakih.
- **Tanja Šumrada in Jurij Hanžel** (Gimnazija Jožeta Plečnika in Gimnazija Vič, mentor: Damijan Denac): Popis gnezdeče populacije postovk v Ljubljani in značilnosti njenih gnezdišč.

Vsi zmagovalci so bili nagrajeni s Collinsovim priročnikom za določanje ptic »Bird guide« (Mullarney, Svensson, Zetterström, Grant), avtorji najboljših na-

log na srečanju pa še s knjigo »Writing successfully in science« (O'Connor).

Vsem še enkrat čestitamo in upamo, da vas bomo tudi naslednje leto lahko pozdravili na jubilejnim, 10. Srečanju mladih ornitologov Slovenije.

POPRAVEK

//Al Vrezec

Pri potopisu **Za sovami na Finsko** iz prejšnje številke Sveta ptic smo pomotoma namesto slike kozice (*Gallinago gallinago*) objavili sliko pukleža (*Lymnocyptes minimus*). Če bi opazovali v naravi, bi opazili, da je puklež precej manjši od kozice. Sicer pa vrsti loči kljun, ki je pri kozici znatno daljši in pomaknjen proti spodnjemu delu glave. Na objavljeni sliki je videti tudi precej temen hrbet z izrazitimi tremi blede rumenimi progami, značilnost pukleža. Tudi kozica ima po hrbtu proge, ki pa so svetlejšje in predvsem manj izrazite na sicer svetlejšje obarvanem hrbtu. Poleg tega ima puklež na glavi le dve nadočesni progji, medtem ko ima kozica tri, saj se tanjša svetla proga razteza še po sredini glave. V splošnem je puklež temnejši in bolj kontrastno obarvan, kar ga nedvoumno loči od večje kozice.

1: Kozica (*Gallinago gallinago*)
foto: Tom Marshall / rspb-images.com

2: Puklež (*Lymnocyptes minimus*)
foto: Milan Cerar

1

2

14 kostanjevk in pozneje še 2900 lisk ...

//Jurij Hanžel

1: Mladi ornitologi med obhodom vodnega zadrževalnika Medvedce.
foto: Franc Vrtačnik

2: Pogled na ormoške bazene za odpadne vode.
foto: Damijan Denac

3: V ormoških bazenih za odpadne vode je letos gnezdila kostanjevka (*Aythya nyroca*). To je bila prva potrjena gnezditev te globalno ogrožene rase na Štajerskem.
foto: Branko Brečko

4: Močvirja vodnega zadrževalnika Medvedce
foto: Eva Vukelič

5: Liske (*Fulica atra*) se na odprtih vodnih površinah pogosto zadržujejo v večjem številu.
foto: Eva Vukelič

Dne 14. 10. smo se mladi ornitologi odpravili na izlet v deželo klopotev in nepreglednih jat vodnih ptic – na Štajersko. Ker v okviru mladinske sekcije pripravljamo zbirko izletov z javnim prevozom, smo se trije udeleženci odločili, da do Pragerskega skušamo priromati z vlakom, kar nam je na koncu tudi uspelo. Na železniški postaji v Pragerskem nas je že čakal vodja izleta Matjaž Premzl. Po kratkem uvodnem nagovoru se je 9 ornitologov strpalo v dva avtomobila in že smo odbrzeli proti Ormožu.

Ob prihodu v Ormož smo najprej odločili za kratek pregled jezera. Po številu so prevladovali labodi grbci (*Cygnus olor*) in liske (*Fulica atra*). Med konopnicami (*Anas strepera*), dolgorepimi racami (*Anas acuta*), žličaricami (*Anas clypeata*) in sivkami (*Aythya ferina*) se je skrival tudi samec zvonca (*Bucephala clangula*), ki je s svojim prihodom na Dravo kar precej pohitel. Velika pestrost ptic na jezeru nas je navdala z optimizmom pred vstopom v območje z bazeni za odpadne vode.

Ti bazeni me nekoliko spominjajo na dobro založeno slaščičarno: izbira je bogata, obenem pa posamezne vrste torte ni nikoli toliko, da bi zasenčila druge v vitrini. Zaradi plašnosti ptic smo bazene obkrožili z avtomobili, obenem pa smo ptice tudi temeljito prešteli. Natančno navajanje števila posameznih vrst sicer presega okvir tega članka, vendar pa bom kljub temu omenil nekaj najvišjih. V prvem pregledanem bazenu se je zadrževala jata 110 kreheljcev (*Anas crecca*). Pobrežnike so zastopali togotniki (*Philomachus pugnax*) in spremenljivi prodniki (*Calidris alpina*), ki so se prehranjevali vsega deset metrov od naših avtomobilov.

Neutrudno se je oglašal tudi veliki škurh (*Numenius arquata*), ki pa je bil dobro skrit za vodnim rastlinjem. Opazili smo tudi lepo število kozic (*Gallinago gallinago*), v ozadju bazena pa so se zadrževale velike bele (*Egretta alba*) in sive čaplje (*Ardea cinerea*). Za konec nas je preletela še jata prib (*Vanellus vanellus*). V naslednjem bazenu nas je pričakalo še več kreheljcev – kar 192 – in pa tudi najprijetnejše presenečenje. Če nadaljujemo z našo slaščičarsko primerjavo, bi jih lahko imenovali tudi torte sacher. Naleteli smo namreč na štirinajstglavo jato kostanjevk (*Aythya nyroca*). Ta globalno ogrožena vrsta je letos tudi gnezdila v bazenih, kar je bila prva potrjena gnezditev v Sloveniji po dolgem času. To je tudi dodaten dokaz za izjemni ornitološki pomen te lokalitete, katere usoda je zaradi zaprtja Tovarne sladkorja Ormož še negotova. Opazili smo tudi znanilca nezadržno bližajoče se zime – velikega srakoperja (*Lanius excubitor*). Nadvse zadovoljni smo zaključili obhod bazenov, se na jezeru preizkusili v štetju labodov grbcev (338) in lisk (2900) ter pot nadaljevali proti Medvedcam.

Na vodnem zadrževalniku, ki ni nikoli zares opravljal svoje funkcije, pa naše pozornosti sprva niso pritegnile ptice, ampak ribiči, katerih populacija na Medvedcah je v zadnjem času močno porasla – našli smo jih 27. Po prehodu čez brv, ki si tega naziva morda niti ne zasluži več, smo se lahko lotili temeljitega opazovanja. Poleg številnih vrst rac, ki smo jih bili opazovali že na Ormoškem jezeru, smo tu zasledili še dodatno, in sicer žvižgavko (*Anas penelope*). Med racami so se vneto potapljali tudi črnovrati ponirki (*Podiceps nigricollis*). Zelo številne so bile tudi velike bele čaplje, saj jih je bilo kar 52. V daljavi smo opazovali jato krokarjev (*Corvus corax*), v obvodnem grmičevju pa so se zadrževale ptice pevke: močvirske sinice (*Poecile palustris*), vrbji kovački (*Phylloscopus collybita*), preletel pa nas je tudi carar (*Turdus viscivorus*). Ko smo se že vračali proti avtomobilom, nas je presenetil pobrežnik, ki je tiho odletel iz trstičja. Po obarvanosti je spominjal na kozice, pa vendar je bil manjši, tudi njegov kljun je bil

3

krajši od kozičinega, povrhu pa je pozornost zbuvalo tudi njegovo vedenje. Možen zaključek je bil en sam: videli smo pukleža (*Lymnocyptes minimus*). Čisto za konec je na daljnovid nad našimi avtomobili priletel še veliki srakoper. Izjemnemu terenskemu dnevu ni bilo več kaj dodati.

Ob Svetovnem dnevu voda, 22. marca 2008, bomo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok organizirali 3. otroški slikarski Ex-tempore, ki je namenjen učencem tretje triade osnovnih šol iz Primorsko-Kraške regije. Več informacij dobite pri Bojani Lipej (NRSZ), tel. 05 / 626 03 70.

4

Kavarna

Odprto od pon. do sob. od 9. do 17. ure. V času prireditev do 24. ure.
Tel.: 01 308 1972, Grand hotel Union, Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana

Sveže sladice iz naše slaščičarne, unionska kava, širok izbor čajev in drugih toplih napitkov, dnevni časopisi, revije, knjige in prijazno osebje. Zvečer pa v soju sveč gledališke predstave, predavanja, literarni večeri, bridge, koncerti in še in še...

Restoracija

Smrekarjev hram

MEDNARODNA KUHINJA

Odprto vsak dan od 12. do 23. ure.

LOKALCA: v neposredni bližini Grand hotela Union, tel.: +386 (0)1 308 1907, e-mail: smrekarjev.hram@gh-union.si, naslov: Nazorjeva 2, 1000 Ljubljana

Grand hotel Union d.d., Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana; tel: 01 308 1270; fax: 01 308 1015; e-mail: hotel.union@gh-union.si; www.gh-union.si

5

1

2

Mladi ornitologi v letu 2007

//Tanja Šumrada

1: Delo mladih ornitologov v skupini vodi mentorji.
foto: arhiv DOPPS

2: Pogosto se nam pridružijo tudi najmlajši člani.
foto: Tanja Šumrada

3: Na izletih vneto opazujemo ptice, veliko časa pa ostane tudi za pogovor.
foto: Bva Vukelič

4: Na opazovanje ptic se podamo v ornitološko zanimiva območja. Letos smo prvič obiskali tudi Jovse.
foto: Hrvoje Oršanič

5: Letos smo izvedli popis postovk v Ljubljani, pri katerem so sodelovali člani mladinske in ljubljanske sekcije.
foto: Iva Gruden

Leto se izteka in prav je, da napišemo in objavimo kratko poročilo o delu mladinske sekcije. Če je bila v prejšnjih letih sekcija bolj v ustanovnih povojih in se le počasi iskala, se zdi, da smo letos že nekako vrgli sidro. Za nami je že kar lepo število akcij, s katerimi se lahko pohvalimo. V sledečem članku sta torej kratek opis in pregled, kaj smo v letu 2007 počeli.

Potikali smo se po terenu ...

V Sloveniji gotovo nikoli ne bo zmanjkalo zanimivih krajev, kjer najdemo in lahko opazujemo raznovrstni ptičji živelj. Pogosto se zgodi, da za njihov obisk prej zmanjka časa kot pa idej. Leto ima žal, kakor ugotavljamo vsakokrat znova, preprosto premalo prostih vikendov. Pa vendar pa smo tudi letos našli čas za pohajkovanje po terenu in obiskali: Zbiljsko jezero (3. 2. 2007), Škocjanski zatok (21. 4. 2007), Jovse (26. 5. 2007), Ormoško jezero, Ptujsko jezero in Medvedce (14. 10. 2007), Park Tivoli (5. 11. 2007) in Zbiljsko jezero (24. 11. 2007).

... in popisovali postovke v Ljubljani

Popis postovk v Ljubljani smo izvedli prvič, potekal pa je letošnje pomlad. Da nam je uspelo pregledati precejšnji del Ljubljane znotraj obvoznice, pa se lahko zahvalimo kar 19 popisovalcem, članom ljubljanske in mladinske sekcije. Rezultat našega dela je med drugim ugotovitev, da je gnezditvena gostota postovk v Ljubljani močno nad siceršnjim povprečjem v večini drugih evropskih mest!

Organizirali smo **natečaj za izbor logotipa** mladinske sekcije. Nanj smo prejeli 23 predlogov in izmed

njih izbrali zmagovalca. Avtor izbranega logotipa je Omar Alhady iz Ljubljane. Ob tej priložnosti mu še enkrat iskreno čestitamo za čudovito idejo! Logotip bomo že kmalu začeli uporabljati na naših brošurah in spletni strani.

Delo na brošuri »**Na izlet z javnimi prevoznimi sredstvi in kolesom**« prav tako ni zastalo. Doslej smo zbrali že vse opise izletov, sedaj pa zbiramo še fotografski material iz opisanih krajev in pripravljamo zemljevide. Brošura bo tako, če bo le šlo vse po načrtih, izdana do konca letošnjega leta. Za osvežitev spomina naj povem, da gre za zbirko idej in opisov, kam se lahko odpravite, če nimate lastnega prevoza, ali ste se vožnje s svojim jeklenim konjičkom naveličali, želite biti prijazni ali pa preprosto uživate v vožnji z vlakom, avtobusom ali kolesom.

Izdali smo tudi informativno zloženko »**Mladinska sekcija DOPPS**«, v kateri smo na kratko predstavili delo mladih ornitologov in društva ter vse mlade članice in člane povabili, da se nam pridružijo. Zloženko lahko dobite v pisarni društva ali na kateri izmed akcij mladinske sekcije.

Decembra nas čaka še **akcija izdelovanja gnezdilnic za ptice** (12. 12. 2007), ki jo bosta organizirala Ivan Kogovšek in Vojko Havliček. Nekaj izmed izdelanih gnezdilnic bomo podarili zainteresiranim šolam in vrtcem, skupaj z informativno zloženko o tem, kako za svojo gnezdilnico skrbimo in kaj lahko opazimo v ali ob njej.

In kako naprej?

Zagotovo dela in idej sekcije ne bi bilo brez naših zagreth članov. Predvsem njim gredo zasluge, da sekcija živi in se razvija. Vsem se zahvaljujemo za aktivno delo v sekciji in vas hkrati vabimo, da se nam pridružite tudi v letu 2008. Že v tej številki Sveta ptic lahko najdete nekaj izletov, ki jih bomo organizirali v prihajajočem letu. Na vse ste vabljeni tako mladi kot tudi

starejši. Če bo zanimanje, bomo tudi ponovili popis postovk v Ljubljani. Naj omenim samo še novo akcijo – tako imenovani Raziskovalni vikend – ki jo bomo prvič uresničili predvidoma aprila ali maja v naslednjem letu. Gre za nekakšno nadgradnjo izletov, ki bo potekala čez celoten vikend. Delo bomo opravljali po principu tabora, kar pomeni, da bo potekalo v skupinah z mentorji. Več o tem pa kdaj drugič.

Za zaključek bi se radi zahvalili vsem mentoricam in mentorjem ter seveda vsem članom društva. S svojim zgledom, marljivim delom in vsestransko pomočjo nam vedno pomagajte, nas učite in vodite na naši poti.

Vsem želimo srečno in ptic polno novo leto! ●

→ Postanite član DOPPS, pridružite se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za Acrocephalus.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Prega uresničujemo s skupnimi močmi, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, e-pošta: dopps@dopps-drustvo.si ali nas pokličite na 01 426 58 75**. Poslali vam bomo pristopni paket. Postali boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in je partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International. S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

1

2

Trbojsko jezero

//Tone Trebar

1: Trbojsko jezero v vsej svoji širini, med vasema Praše na levi in Trboje na desni. V ozadju je najvišji vrh Storžič. foto: Tone Trebar

2: Splošna informacijska tabla o prebivalcih in načrt območja. Spet ena v Trbojah, druga v Prašah. Na več mestih okrog jezera je postavljenih še nekaj manjših tabel. Poleg vsake stoji klop ali pokrita opazovalnica. foto: Uroš Brankovič

Opis območja

Še pred dobrima desetletjema, pred letom 1986, je reka Sava brzela po globoki soteski Zarice, vijugala po dnu današnjega Trbojskega jezera in se šele proti Zbiljam počasi umirila pred tam že zgrajenim jezero. Po postavitvi hidroelektrarne v Mavčičah je voda zalila območje med kraji Mavčiče, Praše, Jama in Breg na desnem bregu in kraji Moše, Trboje, Žerjavka in Prebačevo na levem bregu. Širše to območje meji na desnem bregu na Sorško polje, na levem pa na Kranjsko polje. Značilnost obeh območij je intenzivno poljedelstvo. Nastalo akumulacijsko jezero je med večjimi v državi. Njegova površina znaša 1 km², dolžina 2,5 km, največja širina 500 m, globoko pa je do 17 m. Višina previsnih lapornih sten, nastalih v kvartarju, se je po nastanku jezera prepolovila.

Omenjena poplavitve soteske Zarica in doline, sedanjega dna jezera, je seveda spremenila življenjske razmere za tam živeče rastline in živali. Nekatere vrste so izginile, večina je obstala, a v spremenjenem številu, prišle pa so tudi nove vrste. Slednje še posebej velja za različne vrste ptic.

Dostop

Trbojsko jezero je dostopno z obeh bregov. Ta podatek je zelo pomemben, saj je proti jugu prvi most čez reko Savo pri Zbiljah, na severu pa šele v Kranju. Izhodišče za opazovanje je na desnem bregu v Prašah, kjer imajo ribiči okrepčevalnico Ščuka. Do tod se pripeljemo, če v krožišču vrh Medvod z glavne ceste Ljubljana – Kranj zavijemo proti Zbiljam in Mavčičam. Naslednji kraj so že Praše.

Do Trboj ali Žerjavke, kjer so prav tako razgledne opazovalne točke, pa se iz Smednika, ki je dostopen tako iz Zbilj kot Vodic, usmerimo proti Valburgi in se po 4 km pripeljemo do že omenjenih Trboj.

S severne strani je ne glede na to, po kateri strani Save se bomo peljali, izhodišče Kranj.

Ptice na območju

Na Trbojskem jezeru in v bližnji okolici zaradi različnih tipov življenjskih okolij živi prek 120 vrst ptic.

Veliki žagar (*Mergus merganser*), ki ga lahko opazujemo prek celega leta, je bil prvič opažen (samica z mladiči) leta 1991. Od takrat pa se število teh rac povečuje. Njegovi zahtevi za uspešno razmnoževanje sta drevesna ali skalna votlina za gnezdenje in z ribami bogata reka ali jezero. Prav to mu ponujata Trbojsko jezero in soteska Zarica.

Vodna površina, ki le redko povsem zamrzne, daje prezimovališče mnogoštevilnim vrstam rac, ponirkov, slapnikov. Redno prezimujejo sivka (*Aythya ferina*), čopasta črnica (*Aythya fuligula*), žvižgavka (*Anas penelope*), zelo redka kostanjevka (*Aythya nyroca*), mali žagar (*Mergellus albellus*), zimska raca (*Clangula hyemalis*), beloliska (*Melanitta fusca*), zvonec (*Bucephala clangula*), črnovrati ponirek (*Podiceps nigricollis*), redkejša polarni (*Gavia arctica*) in rdečegrli slapnik (*G. stellata*), mnogoštevilne liske (*Fulica atra*), kormorani (*Phalacrocorax carbo*) in zelo redko prtilikavi kormoran (*P. pygmeus*).

Stalnice so seveda mlakarica (*Anas platyrhynchos*), labod grbec (*Cygnus olor*), mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*), sedaj tudi že čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*). Med manjšimi pticami zbujajo pozornost vodomec (*Alcedo atthis*). Redna obiskovalca sta rečni galeb (*Larus ridibundus*) in rumenonogi galeb (*Larus michahellis*). Zelo redko preletijo to območje še nekatere vrste galebov. Pogosta je tudi siva čaplja (*Ardea cinerea*), na ribolov pa priletita tudi velika bela čaplja (*Egretta alba*) in mala bela čaplja (*Egretta garzetta*). Tu in tam je mogoče videti tudi kvakača (*Nycticorax nycticorax*).

Zelo pestro je na Trbojskem jezeru tudi v času selitve. Na počitku in okrepčilu, nekateri samo za en dan, drugi za

3

4

5

dalj časa, se ustavijo kreheljc (*Anas crecca*), reglja (*Anas querquedula*), raca žličarica (*Anas clypeata*), dolgorepa raca (*Anas acuta*). Ob obali so aktivni martinci, pogosta sta mali martinec (*Actitis hypoleucos*) in pikasti martinec (*Tringa ochropus*).

Bližnjo okolico zaznamujejo kulturna krajina in majhni ali malo večji gozdni sestoji. Vidimo ali slišimo lahko je-rebico (*Perdix perdix*), fazana (*Phasianus colchicus*), obe naši grlici (*Streptopelia* sp.), grivarja (*Columba palumbus*), kuka-vico (*Cuculus canorus*), posamič tudi smrdokavro (*Upupa epops*), vijeglavko (*Fynx torquilla*), kot vrana veliko črno žolno (*Dryocopus martius*), pozimi pegama (*Bombycilla garrulus*), skoraj vse vrste sinic, skrivnostnega kobilarja (*Oriolus oriolus*) in še mnoge druge vrste. Zato si vzemimo čas, pozorno opazujemo in se pustimo presenetiti.

Druge zanimivosti

V kanjonu Zarice so se kljub spremenjenim bivalnim raz-meram ohranile rastlinske vrste, ki so bile značilne na tem območju samo za te stene. Večina jih izvira iz gor-skega sveta. Njihova semena je sem prinesla reka Sava, ki s svojimi pritoki izvira prav v tem okolju. Še posebej zanimiva je predvsem planika (*Leontopodium alpinum*), tu pa raste tudi skalna špajka (*Valeriana saxatilis*) in snež-nobeli repuh (*Petasites paradoxus*).

Med sesalci so zanimivi obe kuni (*Martes* sp.) in jazbec (*Meles meles*), pred leti pa so se tu zadrževale tudi vidre (*Lutra lutra*).

Ob jezeru je Center za trajnostni razvoj podeželja Kranj letos postavil lesene opazovalnice, poleg njih pa tudi in-formacijske table. Več informacij najdete na spletnem na-slovu: www.trbojsko-jezero.si/. ●

→ Opazujemo lahko:

v času gnezdenja

čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*)
mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*)
labod grbec (*Cygnus olor*)
veliki žagar (*Mergus merganser*)

na prezimovanju

polarni slapnik (*Gavia arctica*)
rdečegrli slapnik (*Gavia stellata*)
črnovrati ponirek (*Podiceps nigricollis*)
kormorani (*Phalacrocorax carbo*)
kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*)
žvižgavka (*Anas penelope*)
sivka (*Aythya ferina*)
čopasta črnica (*Aythya fuligula*)
kostanjevka (*Aythya nyroca*)
mali žagar (*Mergellus albellus*)
zimska raca (*Clangula hyemalis*)
beloliska (*Melanitta fusca*)
zvonec (*Bucephala clangula*)
liska (*Fulica atra*)

na selitvi

kreheljc (*Anas crecca*)
reglja (*Anas querquedula*)
raca žličarica (*Anas clypeata*)
dolgorepa raca (*Anas acuta*)
mali martinec (*Actitis hypoleucos*)
pikasti martinec (*Tringa ochropus*)

3: Zvonci (*Bucephala clangula*) na Trbojskem jezeru redno prezimujejo v manjših razpršenih jatah. Njihove posebnosti sta žvižgajoči zvok peruti in značilno vedenje med dvorjenjem, ko se sicer molčeči samci tudi oglašajo.
foto: Tone Trebar

4: V skalnih votlinah soteske Zarice gnezdiyo veliki žagarji (*Mergus merganser*)
foto: Eva Vukelič

5: Planika (*Leontopodium alpinum*), ki uspeva v gorskem svetu, je v visokih stenah Zarice našla svoj dom. Ohranila se je kljub zaježitvi.
foto: Alenka Mihorič

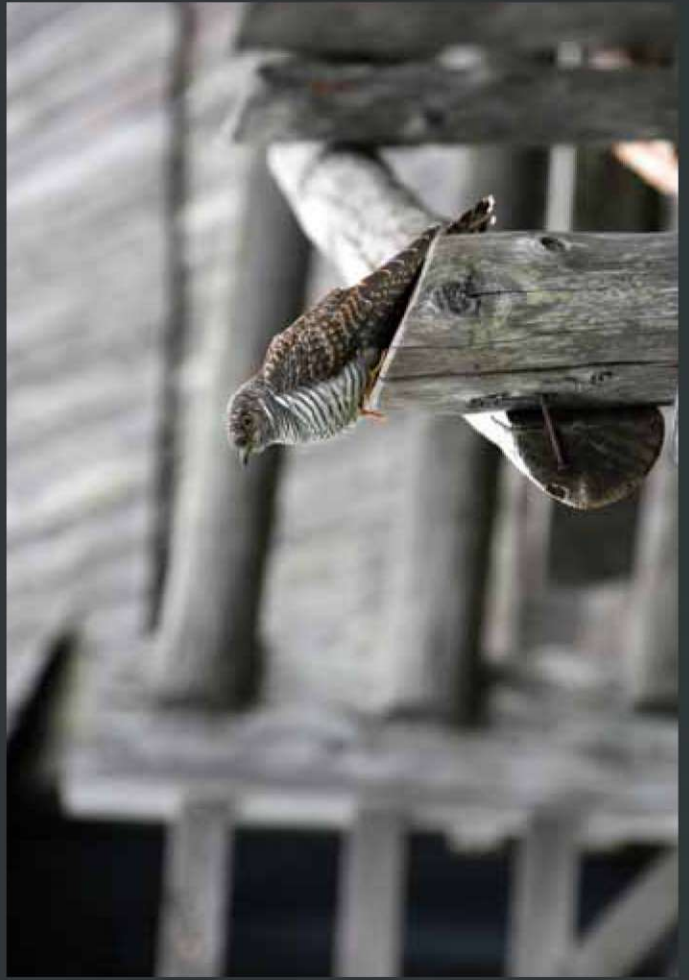
Tistega dne sva se spoznali. Nisem vedela, da je kukavica, šele kasneje so mi povedali. Kukavico sem do tega dne vedno samo slišala, in spomladi, ob njenem prvem oglašanju, sem bila vesela, če sem imela v žepu kakšen drobiž.

Ptica se mi je zdela zelo lepa in zanimiva. Priletela je v mojo bližino brez strahu in pričela jesti svojo očitno priljubljeno hrano. Neverjetno, kako sem uživala v opazovanju in fotografiranju. Počasi sem se ji približala. Usedla se je na bližnjo skalo in me opazovala.

Ko sem se 9. avgusta letos vrnila na Veliko planino, sem gledala in iskala mojo kukavico. Mislila sem že, da je odletela, vendar je spet priletela kot zadnjič v mojo bližino in zvedavo gledala, kaj počnem. To je bilo tudi moje slovo od nje, saj je ob mojem naslednjem obisku ni bilo več.

Kot pravijo, kukavica podtakne jajce drugim pticem v gnezdo. Domačini so mi povedali, da je bilo jajce, iz katerega se je izlegla ta mlada kukavica, podtaknjeno zelo majhnemu ptičku. Nasmejali so se, ko so videli, kako majhna mamica hrani tako velikega mladiča. Žal mi je bilo, da nisem bila na tem kraju že takrat, da bi to videla tudi sama.

Darinka Mladenovič, Ljubljana

1

2

Kraljestvo Zlatega Orla

//Tomaž Jančar

1: Planjave Volovje rebri
foto: Aleš Jagodnik

2: Mlad planinski orel (*Aquila chrysaetos*)
foto: Borut Rubinič

3: Orla v jutranjem letu nad grebenom Volovje rebri
foto: Aleš Jagodnik

4: Orlovo pero in izbljuvek
foto: Tomaž Jančar

5: Srna (*Capreolus capreolus*)
foto: Aleš Jagodnik

6: Orlič se uči leteti
foto: Aleš Jagodnik

7: Stopinja planinskega orla
foto: Tomaž Jančar

8: Stopinja rjavega medveda (*Ursus arctos*)
foto: Aleš Jagodnik

9: Rdeči pisanček (*Melitaea didyma*)
foto: Aleš Jagodnik

10: Kranjska lilija (*Lilium carniolicum*)
foto: Aleš Jagodnik

11: Bodalica (*Stipa eriocaulis* ssp. *carniolica*)
foto: Tomaž Jančar

V gorah blizu Sinjega morja leži kraljestvo Zlatega Orla. Dežela kralja Orla je presunljivo lepa. Ob vsakem letnem času je lepa drugače, najlepša pa je meseca majnika, ko se odene v miriade cvetov vsakih barv. Ljudje, ki živijo tam blizu, Orlovo kraljestvo včasih imenujejo tudi Volovja reber.

V drugih gorah, tudi blizu Sinjega morja, je bilo nekoč kraljestvo Zlatoroga. Prav tako presunljivo lepo, kot je še danes kraljestvo Zlatega Orla. Potem pa se je Zlatorogovih zakladov zahotelo človeku. Ker ni vedel, da narave ni mogoče pretentati, je lovec Zlatoroga ustrelil. Iz srčne krvi smrtno ranjenega Zlatoroga pa je pognala triglavska roža, ki je Zlatorogu povrnila moči. Ta je nato v silnem srdu z nadnaravno močjo razdejal kraljestvo, da ni ostalo drugega kot golo in razbrzdano pečevje. Le tu in tam kakšen cvet še spominja na minule čase.

Kraljestvo Zlatega Orla na Volovji rebri pa vsakega majnika še vedno zacveti, kot je znalo Zlatorogovo samo v najboljših časih. Vendar se tudi semkaj zgriinjajo temni oblaki. Spet se je človeku zahotelo zakladov narave. Tokrat ga je zamikal veter, ki pripada Zlatemu Orlu. Z ogromnimi trireznimi sabljami si je namenil človek klatiti veter z neba in iz njega delati cekinov. Za Zlatega Orla človeku ni mar. Ni mu mar niti za gorske trate, ki se vsakega majnika odenejo v miriade cvetov ... ●

3

4

5

6

7

8

9

10

11

avtorji:

Marjana Ahačič

Tomaž Jančar

Andrej Medved

fotografi:

1: Marjana Ahačič

2: Barbara Vidmar

4: Tadeja Oven

5: www.volovjareber.si

7: Tomaž Jančar

1//Ptice ob Pliskini poti

V okviru sodelovanja z razvojnim društvom Pliska smo v Pliskovici na Krasu 6. oktobra ob Evropskem dnevu opazovanja ptic z informacijskimi tablamami o pticah opremili Pliskino učno pot.

»Z obdelovanjem in rabo zemljišč so ljudje na Krasu vzpostavili ugodne razmere za življenje mnogih redkih živalskih in rastlinskih vrst,« v zgibanki, ki vas popelje po Pliskini poti, pojasnjujeta avtorja Igor Maher in Tomaž Mihelič. »Na suhem, zakraselem področju je nastal pester preplet kamnišč, revnih pašnikov, živih mej ob kamnitih zidovih, njivic v obdelovanih vrtačah in gozdnih sestojev. V stoletjih rabe se je na Krasu izoblikovala ena najpestrejših ptičjih združb pri nas in na svetu. Zaradi te pestrosti je bilo območje vključeno v evropsko mrežo varovanih območij narave Natura 2000, katere namen je ohraniti to izjemno naravno dediščino. Na Pliskini poti se boste znašli v samem osrčju območja Natura 2000, zato vas bodo na poti spremljale številne ptice.«

Sodelovanje z Razvojnimi društvom Pliska in aktivnosti v Pliskovici potekajo v okviru projekta Natura Primorske, ki ga delno financira Evropska unija v okviru Programa pobude Skupnosti Interreg IIIA Slovenija – Italija 2000 – 2006. **MA**

2//DOPPS na sejmu Narava Zdravje

Pestro oktobrsko dogajanje – Evropski dan opazovanja ptic, Eko teden v Kopru in otvoritev Pliskine poti

– je zaokrožila še štiridnevna predstavitev DOPPS na sejmu Narava Zdravje. Na sejmu smo prvič predstavili razstavo Natura Primorske: sestavlja jo sedem panojev, od katerih vsak predstavlja po eno območje Natura 2000: Kras, Trnovski gozd – južni rob in Nanos, Škocjanski zatok, Sečoveljske soline, Julijske Alpe, Banjšice ter Breginjski stol in Planja, osmi pa Naturo 2000 in DOPPS na splošno. Obiskovalce smo tudi tam še enkrat povabili na izlete ob Evropskem dnevu opazovanja ptic ter jim z veseljem odgovarjali na vprašanja, kakršna so ob takšnih priložnostih običajna: o pticah, njihovem oglašanju in prepoznavanju, pa seveda o tem, kako jim lahko pomagamo in kaj lahko storimo za to, da ohranimo njihove življenjske prostore.

Enega od sejmskih dni smo tematsko posvetili kraški vasi Pliskovica: na DOPPS-ovem razstavnem prostoru smo gostili predstavnike razvojnega društva Pliska: vinarja, kamnoseka in čebelarja ter dva ljudska godca, ki so obiskovalcem pokazali, da tudi življenje v osrčju območja Natura 2000 lahko prinaša obilo možnosti za razvoj. Prav o tem je na predavanju, namenjenem vsem obiskovalcem sejma, govoril tudi Igor Maher, predstavnik Zavoda RS za varstvo narave ter eden tistih, ki so zgodbi o novem, sonaravnem razvoju Pliskovice dali posebne zagon.

Predavanje o pticah je – prav tako za vse obiskovalce sejma Narava Zdravje – pripravil tudi Tomaž Mihelič, na razstavnem prostoru pa so znanje o pticah in njihovih življenjskih prostorih pa tudi o poslanstvu DOPPS

pomagali širiti: Jernej Figelj, Polonca Voglar, Vojko Havliček, Aleksander Pritekelj in Ivan Kogovšek.

Tudi predstavitev na sejmu Narava Zdravje smo izvedli v okviru projekta Natura Primorske. **MA**

3//Izdelovali smo lesene ptice in lojne pogače

Jesen je tisti letni čas, ko ponavadi že resno mislimo tudi na to, kako bomo pozimi skrbeli za ptice. Lojne pogače, ki smo jih konec novembra izdelovali v prostorih Ljubljanske sekcije DOPPS, so zanje prava poslastica! Tudi tokrat jih je petnajst navdušenih udeležencev izdelovalo pod vodstvom in ob pomoči Vojka Havlička in Ivana Kogovška.

Delavnica izdelovanja lesenih okrasnih ptic pa je letošnja novost. Tudi ta je potekala pod izkušenim vodstvom mojstra Vojka Havlička, ki je s seboj prinesel deset različnih silhuet ptic. Izrezali smo jih, obrusili in pobarvali s toplimi jesenskimi barvami. Čudoviti izdelki so kot nalašč, da z njimi okrasimo otroško ali delovno sobo, prav lepo pa se podajo tudi v cvetlične lončke. **MA**

4//EKO teden v Kopru

Tudi letos smo sodelovali pri aktivnostih v okviru Eko tedna v Kopru. Prireditve, ki je zrasla iz tradicionalne akcije Očistimo reko Rižano, Društvo Pangea organizira v sodelovanju z društvom študentov Koper in DOPPS ter Medobčinskimi društvom za slepe in slabovidne.

»Cilj projekta je opozoriti javnost na globalne okoljske probleme, na naravne vrednote lokalnega pomena ter spodbuditi občane k preživ-

ljanju prostega časa v naravi. Prav tako želimo k preživljanju časa v naravi spodbuditi tudi šolarje ter ljudi s posebnimi potrebami,« poudarja predsednik društva Pangea Matjaž Primc.

Prav na področju dela s šolarji ter ljudmi s posebnimi potrebami se je v prireditve vključil tudi DOPPS: pripravili smo delavnico za šolarje v Škocjanskem zatoku, v okviru projekta Natura Primorske (PPS Interreg IIIA Slovenija – Italija 2000 - 2006) pa so se v času Eko tedna tja odpravili še slepi in slabovidni ter varovanci zveze Sonček. **MA**

5//Nova spletna stran Koalicije za Volovjo reber

Koalicija za Volovjo reber ima odslej na internetu obsežno spletno stran o primeru Volovja reber: www.volovjareber.si.

Stran za zdaj obsega za okrog 150 MB podatkov na 50 straneh, predstavljenih pa je tudi 100 dokumentov v pdf obliki in okrog 500 fotografij. Posebno pozornost so namenili predstavitvi lepote narave na Volovji rebi. Predstavljene so številne panoramske fotografije območja. S fotografijami je predstavljena pestrost živalskih in rastlinskih vrst. Do zdaj jim je uspelo obdelati rastlinstvo, ptice, velike zveri in metulje. Veliko prostora je namenjenega tudi predstavitvi postopkov izdajanja različnih dovoljenj in prizadevanj naravovarstvenikov za ohranitev Volovje rebi. Predstavljena je kronologija 60 ključnih dogodkov primera, mnogi so predstavljeni z dokumenti. **MA**

6//Evropsko srečanje partnerjev BirdLife International v Latviji – EPM 2007

Osrednja tema srečanja partnerjev BirdLife iz vse Evrope, ki je potekalo med 27. in 29. novembrom v mestu Riga v Latviji, je bila priprava Evropskega programa 2009 – 2012. Na srečanju je bilo predstavljeno delo partnerjev v letu 2007 s poudarkom na dosežkih pri varstvu morskih vrst ptic, pripravi atlasa vpliva klimatskih sprememb na ptice, doseganju ciljev o zaustavitvi upadanja biodiverzitete do leta 2010 in novem sistemu sodelovanja med partnerji BirdLife. Evropski program organizacije BirdLife International 2009 – 2012, katerega usklajevanje bo potekalo še v prvi polovici leta 2008, daje poseben poudarek varstvu ptic kmetijskega in gozdnega prostora ter problematiki klimatskih sprememb. Posebno vlogo pri oblikovanju omenjenih evropskih politik bo prevzela tudi Slovenija, ki z letom 2008 prevzema predsedovanje Evropski uniji. **AM**

7//Novice z Volovje rebri

Jeseni so bile zvezde Volovji rebri naklonjene. Najprej zaradi zelo uspešnega monitoringa ujed, ki je tam potekal avgusta in septembra – iskrena hvala vsem prostovoljcem, ki ste pomagali pri popisih! Samo v tem času smo zbrali prek 600 podatkov o opazovanju 15 vrst ujed; naj naštejem nekaj najzanimivejših (v oklepaju število opazovanj): planinski orel (62), beloglavi jastreb (15), sršenar (66), rjavi lunj (25), ribji orel (2) in črni škarnik (1). Največ je bilo postovk in kanj.

Pomembne premike smo končno dočakali tudi v postopkih. Potem ko so na okoljskem ministrstvu obupali, da nam bo Agencija RS za okolje priznala položaj udeleženca v postopku, je to 17.9. storilo ministristvo samo. Naj spomnimo, že junija lani je Upravno sodišče razsodilo, da DOPPS-u takšen položaj pripada, kljub temu pa je ARSO 27.7. letos še tretjič DOPPS-u priznanje položaja udeleženca v postopku zavrnila.

Na DOPPS-u smo oktobra na ARSO vložili predlog za obnovo postopka izdajanja okoljevarstvenega soglasja, ki smo mu priložili obsežen elaborat o planinskem orlu. Ta prinaša množico novih podatkov, ki bodo Agenciji v pomoč pri ponovnem odločanju. ARSO je 26.10. že sprejela sklep o obnovi postopka, tako da se za Volovjo reber vse očitno začneja znova.

Poskušali smo tudi s pozitivnim pristopom. Na eni strani smo okoljskemu ministrstvu predlagali, naj podpre študijo, ki bi identificirala za ptice občutljiva območja na Primorskem v zvezi s postavitvijo vetrnih elektrarn. To bi bil dragocen napotek investitorjem, kako se izogniti najbolj problematičnim območjem. Po drugi strani pa smo Elektro Primorski predlagali okoljsko mediacijo. Predstavljamo si, da cilj investitorja ni uničevanje najdragocenejše narave v Sloveniji in da so se na Volovjo reber usmerili zaradi neznanja. Ponovili smo našo pripravljenost, da pomagamo najti lokacije, ki so z vidika varstva narave in krajine manj problematične. Za zdaj žal brez uspeha. Več si preberite na <http://www.volovjareber.si/>. **TJ**

Prisklopite se kjerkoli.

HITRO IN ENOSTAVNO

Odštekano! Pločevinka vsebuje prenosni USB-modem, na voljo pa sta tudi podatkovni PC kartici, ki omogočajo hitrosti prenosa podatkov do 3,6 Mb/s. Namestitev na prenosni ali namizni računalnik je enostavna. Cena UMTS naprav za prenos podatkov je odvisna od izbire paketa (Mini, Maksi, Mega in Giga), ki se med seboj razlikujejo po mesečni naročnini in vključeni količini brezplačnega prenosa podatkov (od 0 do 10 GB).

NOVO!

za samo **0,01 €***

USB-Modem

Novatel Wireless Ovation MC950D

za samo **0,01 €***

USB-Modem

Option GlobeSurfer iCon 7.2

za samo **0,01 €***

PCMCIA-Kartica

Option Globetrotter GT MAX 7,2 Ready

za samo **0,01 €***

PCI Express-Kartica

Novatel Wireless Merlin XU870

Za priklop na širokopasovni internet je potreben ustrezen signal Mobitela ali tujih pogodbenih operaterjev. S signalom Mobitel GSM je pokritega 99,3 %, z Mobitelom UMTS 72,3% prebivalstva Slovenije. *USB-modem ali PC podatkovno kartico lahko kupite za samo 0,01 EUR ob sklenitvi/podaljšanju naročniškega razmerja Mobitel GSM/UMTS za 24 mesecev in ob naročnini na Giga paket za prenos podatkov. Ponudba velja za vse, ki nimate veljavnega aneksa UMTS št. 14/2005. Ostale cene in pogoje nakupa preverite na www.mobitel.si/instantinternet

WWW.MOBITEL.SI

Mobitel UMTS

Nova generacija mobilnih telekomunikacij

